Austria, France, Germany, Greece, Luxembourg 3.00 EUR; Sweden 32 SEK; Switzerland 4.80 CHF; BiH 5.00 BAM; Crna Gora 2.50 EUR; Hrvatska 19 HRK; Makedonija 150 DEN; Slovenija 2.50 EUR

VREME

150 din

18. avgust 2011.

broj 1076

Dosije: Svetska ekonomska kriza

Biznis u raljama politike

SMRT DADE VUJASINOVIĆ

ANALIZA KRIMINALNE ISTRAGE

Vreme zdravlja ▸ Srbija protiv raka

Oblak po vašoj meri

Kompletna rešenja za Internet poslovanje

Business paket 1

Web server – profesionalno rešenje za poslovnu web prezentaciju

Mail server – rešite internu i eksternu e-mail komunikaciju na jednostavan način

ADSL Business paket flat 4096/512 Kbps

7.999,00 mesečno + PDV

Business paket 2

Backup server 30GB - svi vaši podaci na sigurnom

ADSL Business paket flat 4096/512 Kbps

4.999,00 mesečno + PDV

Odlukom da svoju hosting infrastrukturu izgradite u EUnet Cloud okruženju, kompletnu brigu o vašem poslovanju prepuštate našim stručnjacima, a ulaganja u sopstvene hosting resurse svodite na minimum.

Iskoristite sve prednosti Cloud okruženja - brzinu linkova, visoku dostupnost vaših podataka i sigurnost koju pružaju najmoderniji Data centri u Beogradu, Londonu ili Majamiju. Mogućnost samostalnog dodavanja ili oduzimanja resursa korišćenjem Cloud kontrolnog panela, omogućava vam da platite isključivo upotrebljene kapacitete.

Pozovite nas i mi ćemo vam predstaviti sve mogućnosti i uštede koje ostvarujete i pomoći vam u izboru oblaka po vašoj meri!

EUnet

info@cloud.rs | www.cloud.rs

VREME
BROJ 1076
18. avgust 2011.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnik glavnog urednika
Aleksandar Ćirić

sekretarijat
Mirjana Kalezić

redakcija
Dejan Anastasijević, Aleksandar Anđić *(foto@vreme.com)*, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Jovan Dulović, Slobodan Georgijev, Jovana Gligorijević, Nebojša Grujičić *(kultura@vreme.com)*, Andrej Ivanji *(svet@vreme.com)*, Jelena Jorgačević, Zoja Jovanov, Tatjana Jovanović, Jasmina Lazić *(medjuvreme@vreme.com)*, Zoran Majdin, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković, Milan Milošević, Teofil Pančić, Ana Radić (vreme uspeha), Saša Rakezić *(strip@vreme.com)*, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Momir Turudić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić *(arhiva@vreme.com)*
Jelena Mrđa *(foto@vreme.com)*

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Vesna Srbinović, Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić; **korektori:** Ana Ćuk, Marija Halupka, Stanica Milošević; **lektori:** Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović; **daktilograf:** Zorica Nikolić

internet izdanje
http://www.vreme.com
Marija Vidić (urednica)
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
(prodaja@vreme.com)
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
(marketing@vreme.com)
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: *redakcija@vreme.com*

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

04 Međuvreme

08 ZOOM: Anatomija jednog morala

10 Biznis u raljama politike:
Bauk nove globalne recesije

15 Evropska unija: Sve se vrti oko Nemačke

19 Vojni budžeti i ekonomska kriza: Cena ratovanja

22 Muke sa švajcarskim frankom:
Guvrenerska nežnost prema bankama

24 Intervju: Božidar Đelić

28 Lični stav, Zoran Dimić: Urbana katastrofa u Vranju

30 Smrt Dade Vujasinović: Dva komadića filca i sedamnaest godina nagađanja

34 Nuspojave:
Referendumsko pitanje – Kupus ili maline

35 Vreme zdravlja

43 Lisica i ždral: Slučajni uradak

44 Ljudi i vreme

KULTURA

46 3D reciklaža: Koliko još ima, Veliki Štrumpfe

50 Izložbe:
Udruženje prijatelja umetnosti „Cvijeta Zuzorić"

53 Knjige: Čaušesku i ostali Bugari

54 Reč o delu

55 TV manijak: Seka, deda, čabar

SVET

56 London: Uljuljkano kraljevstvo

64 Ratovanje na internetu: Vendeta u najavi

MOZAIK

66 Portret savremenika: Nebojša Čović

70 Košarka: CZ i FMP: hladna ili "vruća" fuzija

72 Avijacija: Galeb od pola veka

76 Pošta

78 Vreme uživanja:Republika

"Restitucija će po obimu imovinskog i finansijskog procesa premašiti dosadašnju privatizaciju koja je bila vredna oko 3,4 milijarde evra. Naravno, efekat restitucije na budžet ide u suprotnom smeru od privatizacije, ali će i ona formirati veliki broj novih poreskih obveznika i ojačati preduzetnički potencijal naše zemlje. To će biti dobro za sve"
Razgovarala: Ana Radić

Mala plava mitska bića iz začarane belgijske šume "štrumpfno" su pobegla od zlog Gargamela u Njujork?! I šta uopšte imaju belgijski Štrumpfovi sa dolarskom apoteozom uspeha i sreće
Piše: Biljana Vasić

Novi predsednik KK Crvena Zvezda biće upamćen po osobini da se hrabro prihvata najtežih zadataka ali da dalje od toga ne može „da dobaci" jer nikada nije imao kritičnu podršku onih koji su činili političku većinu
Piše: Slobodan Georgijev

Na naslovnoj strani: **Dada Vujasinović**

Nemačka je obeležila pet decenija podizanja Berlinskog zida, koji je skoro 40 godina delio Berlin i postao jedan od simbola hladnog rata. Dok su političari razgovarali, a običan svet se slikao, atletičari su skakali uvis i udalj pored Brandenburške kapije. Osim Nemca Malte Mora (na slici), skakali su i Francuzi, Rusi i Amerikanci.
Foto: Thomas Peter / Reuters

18/08/11 - 24/08/11

prognoza vremena

16/08/11
http://www.meteos.rs

min°C max°C	četvrtak	petak	subota	nedelja	ponedeljak	utorak	sreda
Beograd	17 30	19 33	20 33	18 29	17 30	18 32	19 33
Vojvodina	15 30	17 33	18 33	17 28	15 30	16 31	17 33
centralna i južna Srbija	16 32	17 34	18 35	19 32	16 30	16 32	18 34

Biometeorološka situacija će u većini dana povoljna uz izostanak tegoba kod većine meteoropata i hroničnih bolesnika. Ipak, zbog visoke temperature u najtoplijem delu dana, hronični bolesnici moraju smanjiti aktivnost na otvorenom. Za sve je neophodna i adekvatna zaštita od sunca pri dužem izlaganju.

broj nedelje

12

Za registraciju vozila potrebno je 12 uplatnica.

CRNA GORA

Srpski, ipak, u školama

Premijer Crne Gore Igor Lukšić popustio je pod pritiscima opozicije. Vlasti u Crnoj Gori prihvatile su 15. avgusta sve uslove opozicije za izglasavanje izbornog zakona, ključnog za dobijanje datuma za početak pregovora, kao i to da od septembra srpski jezik u školama bude izjednačen sa crnogorskim. Drugi, načelan, kompromis postignut je izjašnjavanjem o promeni Zakona o opštem obrazovanju, što bi omogućilo da se nastava u crnogorskim školama ubuduće odvija i na srpskom jeziku.

Lukšić je u Podgorici održao sastanak s predstavnicima opozicije, predsednikom Nove srpske demokratije (NOVA) Andrijom Mandićem, liderom Socijalističke narodne partije (SNP) Srđanom Milićem i potpredsednikom Pokreta za promjene Brankom Radulovićem, a razgovoru je prisustvovao i ministar prosvete Slavoljub Stjepović.

Predsednik Nove srpske demokratije (NOVA) Andrija Mandić je posle sastanka ocenio da je "Vlada napravila veliki iskorak", objasnivši da dogovor između predstavnika Vlade i opozicije zapravo "podrazumeva da se svim građanima koji su imali ličnu kartu Crne Gore i druga lična dokumenta Crne Gore omogući sticanje crnogorskog državljanstva po skraćenoj proceduri", dok bi promene obrazovnog zakona omogućile "obrazovanje na srpskom jeziku i uvođenje nastavnog predmeta srpski jezik, koji bi bio obavezan".

Potpredsednik Pokreta za promjene Branko Radulović smatra da postignuta rešenja predstavljaju "maksimum onoga što je Vlada mogla u ovom trenutku da prihvati od opozicionih zahteva". Uz ocenu da sastanak od 15. avgusta pokazuje da je "kompromis u Crnoj Gori moguć", Radulović nije propustio priliku da iskritikuje stav predsednika parlamenta Ranka Krivokapića, koji je protiv izjednačavanja crnogorskog i srpskog jezika i koji je uslove opozicije nazvao "političkom ucenom".

Radulović je optužio Krivokapića da "opstruira dogovor" i pozvao ga da što pre zakaže kolegijum Skupštine na kome bi se definisale izmene Zakona o državljanstvu i postigao dogovor o izbornom zakonu. "Ukoliko Krivokapić to što pre ne uradi, opozicija će predložiti izmene dva zakona", kazao je Radulović, najavljujući do kraja meseca vanredne sednice parlamenta o jeziku i državljanstvu.

Radulović je istakao da dogovor o pitanjima srpskog jezika i državljanstva ne predviđa izmene Ustava i optužio Krivokapića da obmanjuje javnost. "Sve što je Krivokapić govorio o navodnoj promeni Ustava nije tačno. Mi smo dogovorom ispoštovali najviši pravni akt Crne Gore, a ono što priča Krivokapić je čista nacionalistička euforija", naveo je potpredsednik PZP-a. Lider najjače opozicione stranke SNP Srđan Milić nije dao izjavu novinarima posle razgovora.

Reagujući na sporazum premijera Igora Lukšića i predstavnika opozicije o modelu koji bi omogućio da se u nastavi koristi i srpski jezik, SDP je u saopštenju navela da iz toga proizlazi da je opozicija prihvatila crnogorski jezik kao "jedini obavezan za svu decu građanske Crne Gore".

To je, prema oceni SDP-a, dobro jer je to ustavna odredba. U toj stranci navode međutim, da je s obzirom na neka ranija iskustva sa opozicijom "pitanje koliko im se može verovati na reč".

R.V.

Kupine

Ako vas nešto o kupinama zanima, pa ih *guglujete* po engleski, *blackberry*, dobićete podatke o – mobilnom telefonu.

Tojest o pametnim telefonima, pametnim tabletima – uključujući i onaj čije se ime, uz malo mašte, može prevesti kao *knjigra*, PlayBook... I još o različitim dodacima tj. aplikacijama, programima, društvenim zajednicama, klubovima obožavalaca i druženju, mogućnostima koje nudi u poslovanju – podrazumeva se uspešnom, višestrukoj, potpunoj i sveobuhvatnoj ljubavi proizvođača/prodavca prema korisnicima i, najzad, adresama prodavnica gde se dotične „kupine" kupuju.

Nije čudo što je Blekberi među telefonima stekao reputaciju koja opravdava cenu. Ali, ipak i uprkos, Blekberi je u paljevini i pljački Londona izneverio.

Ako novine ne lažu, bez otpora proizvođača/dilera policiji je omogućeno da prisluškuje i prati – tako se nekad zvalo, sad je to „presretanje" – komunikacija vlasnika Blekberi telefona. Nije mala stvar, ako je bar deo reputacije u poslovnom svetu pomenuta sprava stekla zato što je, za razliku od „običnih" mobilnih, teško prisluškivati.

To je možda samo jedna od urbanih legendi, ali – i ako jeste – pokazuje rep od jedne sasvim druge mačke. Tojest da je tajno prisluškivanje i snimanje u obliku „video zaštite", čitanje elektronske pošte i kontrola interneta po ključnim rečima ovog demokratskog ili onog drugog ili trećeg režima – postalo svakodnevna rutina. Kao i tajni zatvori, kao i mučenje spram kog je inkvizicija malo dete.

Svojevremeno zastrašujuća fikcija Orvelove *1984* evoluirala je u politički horor Velikog brata, da završi kao zadovoljstvo miliona televizijskih gledalaca u gledanju svega što su bestidne budale spremne da javno rade. Petnaestak godina posle Orvela, Entoni Bardžis 1962. objavljuje *Paklenu pomorandžu* (A Clockwork Orange), strašnu priču o „bezrazložnom" maloletničkom nasilju koje se „leči" sofisticiranim ispiranjem mozga.

Sad imamo sve to: bezrazložno nasilje, razbijanje i pljačku. Samo što ih sad sprovode punoletne države, a ovo maloletničko rešavaju „presretanjem". Blekberi jer tu samo metafora.

ALEKSANDAR ĆIRIĆ

PIŠE: ZORAN STANOJEVIĆ

Ja, idiot

Pre nekoliko nedelja jedna kanadska firma objavila je zanimljivo istraživanje. Testirajući inteligenciju sto hiljada korisnika interneta, dobrovoljno prijavljenih na njihov sajt, došli su do zaključka da oni ispodprosečni uglavnom koriste Internet Eksplorer 6 ili 9, prosečni su na Fajerfoksu, Safariju i Hromu, dok oni malo iznad proseka koriste Operu ili Eksplorer u Hromovom (hromiranom) ramu. Najzanimljivije je to što je kompanija, naziva Aptikvant, zaključila da manje inteligentni ljudi teže donose odluku da unaprede svoj softver, tačnije interfejs. Kada se naviknu na nešto, drže se toga, iako internet napreduje, dodaju se nove opcije, mogućnosti i tome slično.

Malo se uskomešala javnost, ozbiljni mediji pozvali su odmah analitičare, krenulo instant komentarisanje, svi primetili da je sajt Aptikvanta nastao pre mesec dana što je namah bilo sumnjivo.

Posle nekoliko dana rasprave javio se i autor istraživanja, neki kanadski programer koji je odmah priznao da je cela stvar izmišljena i da je on napravio "istraživanje", besan na Internet Eksplorer jer se silan programerski znoj potroši na prilagođavanje sajtova ovom brauzeru i vrlo često rezultat izostane. Ili barem nije onakav kakav je zamišljen. Dočim je kod drugih brauzera prilagođavanje mila majka.

Tako je ova psina bila mala osveta nezadovoljnog malog čoveka velikoj kompaniji.

Ne lezi vraže, u tom interegnumu od objavljivanja vesti do njenog totalnog demantija i ja se zamislih i upustih u razmatranje materije, i sada, što bi se reklo, žao mi da bacim iako je jasno da priče nema.

Elem, poslednjih nekoliko meseci intenzivno koristim Internet Eksplorer, možda 90 odsto svih mojih (privatnih) internet aktivnosti obavljaju se na verziji devet ovog programa. Pre toga sam paralelno koristio Hrom i Fajerfoks (i dalje mi je difolt na poslu), ali sada sam ih zapustio. Razlog? Malo sam se ulenjio, tačnije, ponašam se krajnje neinteligentno. Mrzi me da podešavam brauzere, a ovde mi se već sve namestilo. Znam, treba desetak minuta da pređem na neki *bolji,* ali... otkud meni desetak minuta na ovu skupoću!

Eksplorer je i dalje lider u svetu internet brauzera i svaki ozbiljan sajt mora najpre njemu da se prilagodi. To posebno važi za onlajn bankarstvo i sve druge vidove trgovine. Ako se time bavite, odnosno ako to koristite, morate imati podešen eksplorer na kompjuteru. Odatle pa do neprestanog korišćenja mali je korak. Takođe, primetio sam da većina najmlađih korisnika internet poistovećuje sa Eksplorerom, tek sa nekom zrelošću, valjda tamo posle 12. godine, počinju da se interesuju za druge programe. Do tada im nastavnici u školi, pa i roditelji kod kuće, sve ono osnovno pokazuju na IE. Čak i kada je roditelj natprosečan i koristi Operu, detetu će prepustiti Eksplorer, tek da mu ne brka podešavanja. U tinejdž godinama to se menja, ali malci tada već uglavnom imaju svoje kompjutere na kojima, verujem, hara Fajerfoks. Ili Hrom. Čisto kao otpor establišmentu. Za bankarstvo im ionako ne treba internet.

Tu je negde suština ove male prevare. Ona je, naime, krajnje logična iako potpuno neutemeljena. Korišćenje brauzera nije vezano za vašu inteligenciju, ali ipak malo govori o ličnosti (o čemu sam jednom pisao).

Dakle, kada vas sledeći put Eksplorer upita želite li da ga postavite kao svoj glavni brauzer, slobodno mu odgovorite "nisam valjda budala". I nastavite da ga koristite, kao da ništa nije bilo.

RATNI ZLOČINI

I Haradinaj pred sudom

foto: Reuters

Još jedno piskaralo-zločinac će se ovih dana naći pred Haškim tribunalom: Ramušu Haradinaju (43), ratnom komandantu OVK, ovoga će tjedna početi ponovljeno suđenje po donekle izmijenjenoj optužnici, nakon što je drugostepeno vijeće toga suda ukinulo presudu kojom je bio oslobođen odgovornosti za ratne zločine: ubojstva, silovanja, etničko čišćenje...

Pod njegovom komandom, kako se procjenjuje, za dvije godine likvidirano je više od 300 ljudi, Srba, Roma, onih koji sebe nazivaju Egipćanima na Kosovu, ali i tzv. nelojalnih Albanaca, a uz to mu neki na dušu stavljaju i više od 400 žrtava otmice.

Haradinaj nije odolio da, kao mu brat Milan Lukić ili brat Legija – sve div junak do junaka – napiše "autobiografsku" knjigu. Za razliku od Lukićeve "ispovijesti", nedavno promovirane u prostoru Srpske pravoslavne crkve u Beogradu, nije ju pisao kao "haški sužanj", već je zborio o "Priči o ratu i slobodi". Pa taj njihov, kosovski, heroj veli (piše "Blic"): "Stalno smo napadali srpske snage. Na svakom mestu. Danju i noću. Bez skrivanja. Svakog dana smo ubijali srpske policajce..."

Nakon 1999. godine i intervencije NATO-a nad tadašnjom SR Jugoslavijom, Haradinaj se nakon herojskih primio i državnih ovlasti: postavljen je za zamjenika komandanta Kosovskog zaštitnog korpusa, ali je ubrzo shvatio da je njegova budućnost negdje drugdje, u politici. Daje ostavku i osniva političku stranku Alijansa za budućnost Kosova, koja nakon izbora 2004. zajedno sa strankom Ibrahima Rugove, Demokratskim savezom Kosova, dolazi na vlast, a on sam postaje premijer.

Ubrzo mu stiže šamar iz Haškog tribunala, koji mu 2005. godine potvrđuje optužnicu zbog zločina protiv čovječnosti i kršenja običaja rata, te se on dobrovoljno predaje 9. marta te godine, ali se potom – u periodima kad je bio pušten na privremenu slobodu – upisao u "hašku knjigu" rijetkih optuženika koji su se aktivno bavili politikom, i to neposredno.

Prvostepeno je zbog nedostatka dokaza – iako je ustanovljeno ozbiljno zastrašivanje, pa i smrti svjedoka njegovih zločina – oslobođen 2008. godine, da bi potom žalbeno vijeće prošloga ljeta ukinulo presudu i naložilo ponavljanje suđenja po djelomično izmijenjenoj optužnici. Novo suđenje Haradinaju počinje ovoga petka, 19. avgusta.

T. TAGIROV

lgbt SOS
(011)
3290 846
utorkom i četvrtkom 19-22h

Semestar na moru

Nataša Kurucki, studentkinja četvrte godine elektrotehničkih sistema na Fakultetu tehničkih nauka u Novom Sadu, biće prva studentkinja iz Srbije koja će zimski semestar četvrte godine studija provesti na brodu "MV Explorer", najbržem putničkom brodu na svetu. Ovu priliku dobiće zahvaljujući punoj stipendiji Univerziteta iz Virdžinije, u iznosu od 29.000 dolara. Od 700 studenata koliko se svakog semestra primi na ovaj program, punu stipendiju dobija devetoro najuspešnijih, a jedna od njih je i Nataša Kurucki. Zimski semestar za Natašu počinje 26. avgusta kada će iz Montreala isploviti na "Exploreru" i zaputiti se ka Maroku, koji je prvi na maršruti. U naredna četiri meseca praktični deo nastave odvijaće se, između ostalog, i u Gani, Vijetnamu, Južnoj Africi, Japanu i Kini. Koliko je naše društvo spremno za uspehe studenata poput Nataše, pokazuju problemi sa kojima se susrela nakon dobijanja stipendije.

"Nakon dobijanja stipendije, suočila sam se sa time da roditelji nisu mogli da mi plate avionsku kartu do Montreala, odakle polazi brod, i povratnu kartu iz Majamija, što je poslednja stanica. Takođe, bilo mi je potrebno oko 500 evra za deset viza, autobuske karte i vakcine koje su bile obavezne."

Pokušaj podizanja studentskog kredita nije urodio plodom, jer domaće banke studentima odobravaju kredit jedino ukoliko imaju šest meseci radnog staža. Sa druge strane, studenti sa američkih univerziteta imaju mogućnost da bez obzira na to da li su u radnom odnosu ili ne, u bankama u svojoj zemlji podignu kredit za finansiranje školovanja.

Srbija talentovane studente koji studiraju na stranim fakultetima pomaže kroz Fond za mlade talente Ministarstva omladine i sporta. Nataša nije konkurisala za ovu stipendiju, zato što bi eventualno potvrdan odgovor iz Ministarstva stigao tek u novembru, a ona je na brodu trebalo da bude već 26. avgusta.

Zato se za finansijsku pomoć obratila državnim i privatim kompanijama. "Poslala sam 102 mejla raznim kompanijama, manjim i većim firmama, bankama i uticajnim pojedincima u zemlji, ali nažalost, dobila sam svega deset odgovora i svi su bili negativni. To me, međutim, nije sprečilo da nastavim da se borim." Obratila se matičnom fakultetu iz Novog Sada, Gradu Zrenjaninu i Američkoj ambasadi u Beogradu. I, uspela je.

"Novčanu pomoć dobila sam od Grada Zrenjanina, i tim ljudima sam beskrajno zahvalna, Fakultet tehničkih nauka mi je, takođe, izašao u susret, a najviše mi je pomogla Američka ambasada u Beogradu", kaže Nataša, obećavši da će se potruditi da ovu priliku dobro iskoristi.

Program "Semestar na moru" ("Semester at sea") postoji od 1963. godine u organizaciji Univerziteta iz Virdžinije i Instituta za pomorsko školovanje Sjedinjenih Američkih Država. Namenjen je najtalentovanijim i najuspešnijim studentima različitih oblasti studiranja, a kriterijumi upisa su izvanredan akademski uspeh i lična dostignuća studenata. Cilj ovog programa je promovisanje globalnog liderstva i interkulturalnog razumevanja.

Nataša će imati pet predmeta i šansu da uči od najboljih, s obzirom da program "Semestar na moru", među predavačima, u svojoj višedecenijskoj istoriji ubraja i Nelsona Mandelu, Mihaila Gorbačova, Majku Terezu, Fidela Kastra i Indiru Gandi.

PETRA ŽIVIĆ

piše: Dragoljub Žarković

Anatomija jednog morala: Zašto se Dragan Đilas ne uvlači u zadnjicu činovnicima EU i da li je to što govori start predizborne kampanje

Šta je to nova "đilastovština" zbog čega se ovaj put ne ide u kazamate Sremske Mitrovice, ali se može završiti u katakombama stranke na vlasti i stranaka koje će, možda, doći na vlast? Stvar je prosta, kao i onda. Onomad su bili narodni heroji s balerinama, a sad su samo balerine

Imate li i vi nekog prijatelja koji preteruje? Ja ih imam sijaset. Jedan od tih tvrdi da bi Draganu Đilasu, gradonačelniku Beograda i trenutnom potpredsedniku Demokratske stranke, bilo bolje da je skočio s onog mosta preko Ade nego što je, u danu kada su ljudi šetali po tom mostu, dao intervju beogradskom "Presu", za koji nikog iole upućenog u medijske prilike u Srbiji ne možete ubediti da nije u njegovom vlasništvu.

Elem, Dragan Đilas je u tom intervjuu, u dogovoru s Borisom Tadićem ili bez dogovora s njim, što nije pitanje bez značaja, konstruisao "anatomiju jednog novog morala" i najzad progovorio srpski – što znači da se nije uvlačio u stražnjicu činovnicima iz Evropske unije. Naprotiv, Đilas je odjednom postao naš, drčniji i inženjerski praktičniji od tehničara Tome Nikolića, koji još ima dilemu da li Evropa počinje od Ostendea ili od Vladivostoka.

Šta je to nova "đilastovština" zbog čega se ovaj put ne ide u kazamate Sremske Mitrovice, ali se može završiti u katakombama stranke na vlasti i stranaka koje će, možda, doći na vlast? Stvar je prosta, kao i onda. Onomad su bili narodni heroji s balerinama, a sad su samo balerine.

Đilas se, Dragan dakle a ne Milovan, isprsio i ukratko prepričano rekao... Ali da ja ne budem taj koji ga citira, dopustite da rečeno prepričam kroz tekstove oponenata i benignijih komentatora, barem onih koji nešto znače u srpskoj politici.

Vesna Pešić: Đilas je ljut na EU

Vesna Pešić na sajtu "Peščanika" piše: "Đilas je ljut na EU, čini se s pravom. Kaže da nas EU tretira kao najlošije đake u školi za EU; stalno nam drži lekcije a ponaša se nefer: propituje nas iz gradiva koje nije predviđeno školskim programom i nema ga u udžbenicima. EU je nepravedna jer primenjuje dvostruke aršine i diskriminiše Srbiju. Eto, nas je terala da održimo gej paradu, a mnoge članice EU je nikada nisu organizovale. Traži se da Romima damo stanove i radna mesta samo zato što su Romi, a nijedna članica EU to ne čini. Ali, Srbi i to moraju. Još je luđe to što Jadranka Kosor mrtva hladna prilikom obeležavanja Oluje pozdravlja generale Gotovinu i Markača, iako je ovu dvojicu Haški tribunal osudio za ratne zločine. A ipak su Hrvati pred vratima Evrope, jer su tobože prihvatili evropske vrednosti. A našem premijeru ni na pamet ne bi palo da čestita srpskim generalima u Hagu, koji su branili zemlju od NATO bombardovanja. I ne može da se prećuti da nam je NATO, by the way, srušio mostove, a posle nam niko nije dao pare da ih ponovo izgradimo. Morali smo to da uradimo sami. I uradili smo. Eto, imamo najlepši most u Evropi, građani su ga videli i hodali po njemu. Mi ćemo tako u EU, kaže Đilas, s najlepšim mostovima. Dodao je još i to da ne treba da zahvaljujemo EU zato što nas je oslobodila viza, jer nam sloboda kretanja pripada sama po sebi, jer smo i mi Evropejci. Ovo poslednje ipak čudi, jer se DS do sada najviše hvalila viznom liberalizacijom."

"Đilas je sve lepo rekao", nastavlja Vesna Pešić, "u svom poznatom inženjerskom stilu, blizak mozgu našeg naroda. Jer otkud to ludilo da mi dajemo Ciganima stanove i radna mesta? Normalan čovek pomišlja da su oni u EU totalno poludeli. No, očigledno da odnos prema Romima nije bio Đilasova meta. Teško je poverovati da će Srbija zatezati odnose sa EU zbog gej parade i romskog pitanja. Da bismo razumeli šta to DS žulja, treba čuti druge Tadićeve glasnogovornike. Pre neki dan čulo se kako Rasim Ljajić, ministar i šef famoznog Nacionalnog saveta za saradnju sa Haškim tribunalom, u duge avgustovske dane filozofira na teme Haškog suda i Kosova. Kaže Rasim kako je sada jasno da je Haški tribunal bio samo paravan Evropskoj uniji da od Srbije traži Kosovo kao uslov za ulazak. Izgleda čak i za status kandidata. Umesto da nas nagrade još kad smo predali Radovana Karadžića, vajka se Rasim, oni su se pravili ludi i ništa nam nisu dali. Onda smo zarad tog statusa kandidata

foto: Predrag Mitić

predali Mladića i Hadžića, i šta se pokazalo? Aplauza nije bilo, samo tapšanja po ramenima. Posle Mladića, odmah su tražili Hadžića, a posle Hadžića su rekli da moramo da sredimo to sa Kosovom, jer su granice na Balkanu povučene. Ma bitange jedne, samo što ne kaže Rasim, lagali su za haški uslov, a to je bio samo paravan za Kosovo!

Sad je jasno da se zaplet odnosi na Kosovo, a da nema veze s gej paradom i Romima. Htela se poslati poruka EU da ćemo i mi malo da zategnemo. Po svemu sudeći je situacija krajnje ozbiljna. Tadić je u velikom problemu, jer od njegovih obećanja nema ništa. Izgleda da nam ne daju ni Evropu ni Kosovo (...)

U stvari, panika je zavladala, jer u Srbiju dolazi Angela Merkel krajem ovog meseca, s namerom da nas pritisne oko Kosova, da se mirno reše preostali problemi na Kosovu", zaključuje Pešićeva.

Nebojša Bakarec, samuraj: Pokrao je DSS

Nebojša Bakarec, samuraj Koštuničinog DSS-a, na sajtu "Novog standarda", čiji čitaoci, sudeći po anketi sajta, veruju da su "Dveri" suvereni pobednik narednih izbora, piše:

"Do pre godinu, dve i više, Jeremić je mogao sve. Neosnovano je proglašavan za najpopularnijeg političara. Zadatak je bio da postoji neko za koga se može reći da je drugačiji, bolji od proseka režima i vladajuće stranke. Malo za spoljnu, malo za unutrašnju upotrebu a zadatak je bio i da kraducka politiku DSS.

Danas taj zadatak ima Dragan Đilas. On može i da kritikuje na jedan način povlašćene građane Srbije – Rome, može da govori protiv parade pedera, i ... može da izražava evroskepticizam i kritikuje EU. Osim onog prvog, nebitnog (romskog) pitanja, sve to je deo politike DSS. Đilasov zadatak je još važniji nego Jeremićev i ima veću specifičnu težinu jer je Đilas zvanični zamenik Tadića kao predsednika DS (i predviđam, nažalost, naslednik na mestu predsednika DS i prvi kandidat za budućeg predsednika Vlade a potom i kandidat za predsednika Republike). Zadatak je da se uveri antirežimski nastrojen narod da režim ima svoje bolje lice, da ima sposobne ljude, ljude za buduća vremena, eto već za onu budućnost koja će doći sa narednim izborima. Primetili ste da sam upotrebio izraz – nažalost – za Đilasa kao Tadićevog naslednika. Ta žalost potiče od svesti da su DS i pre svega oni koji upravljaju ovom strankom iz inostranstva i iz zemlje pametno odabrali za budućeg šefa DS mnogo većeg političkog prevaranta i manipulatora, mnogo bolji marketinški proizvod od sadašnjeg."

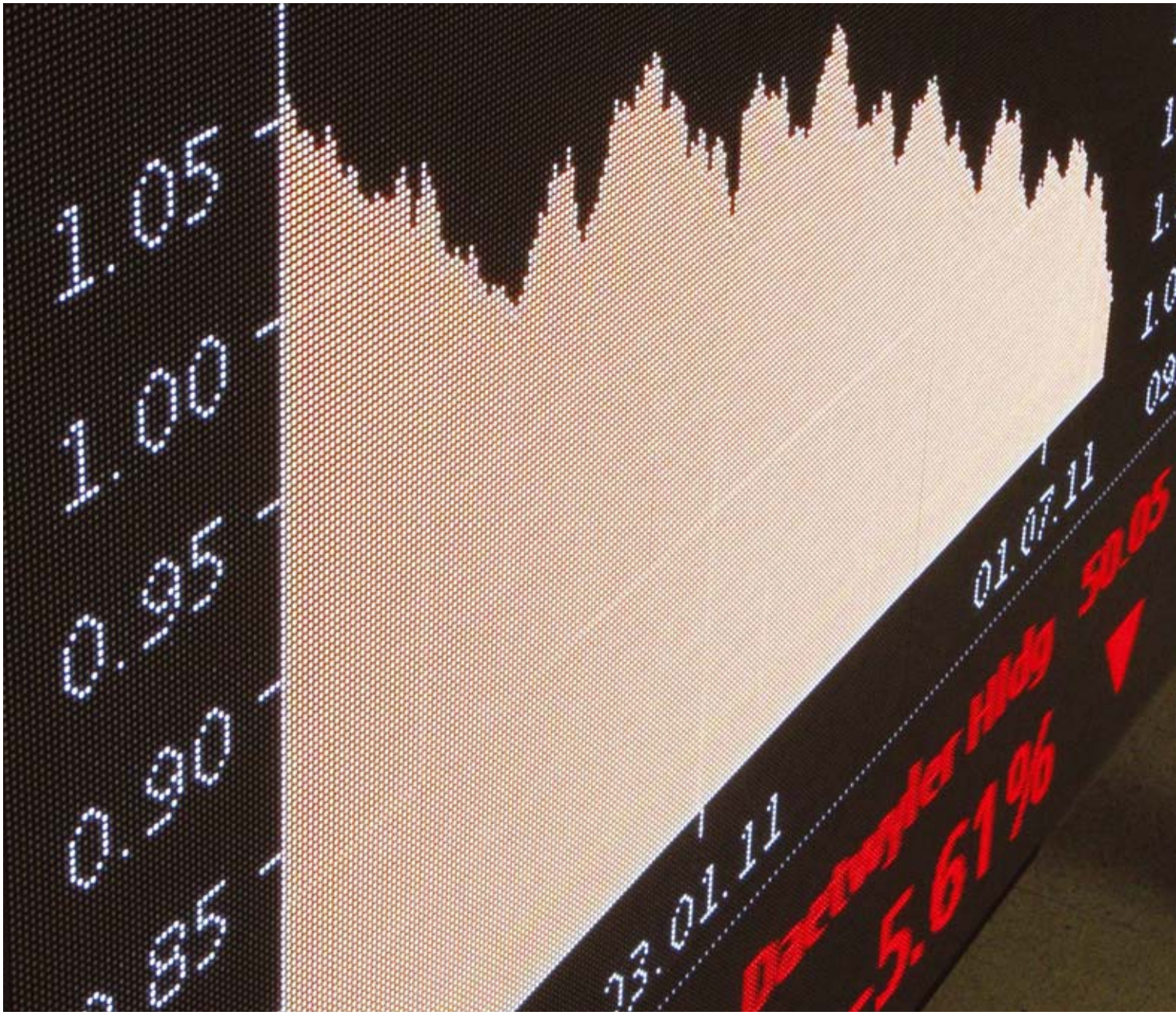
Đorđe Vukadinović: Dobro došli u NSPM

I za kraj, ukratko, Đorđe Vukadinović, u "Politici" od utorka, čovek zanet do te mere dnevnom politikom da nije stigao da doktorira pa će izgubiti univerzitetsku karijeru kako se šuška po gradu: "Iz svih tih reakcija sa visokih mesta oficijelne srpske politike može se zaključiti samo jedno – EU kandidatura je, kao i 'gej-parada' (kao nekada 'puna saradnja sa Haškim tribunalom'), postala instrument pritiska na Srbiju, na delu su dvostruki standardi, ucene i poniženja. E, sad, interesantno je da ove formulacije do u dlaku liče na ono što je, koliko juče, kao i svih prethodnih godina, na ovim stranicama pisala moja malenkost, i o čemu masovno, više ili manje efektno, govore i pišu mnogi komentatori po 'Politici' i 'Novoj srpskoj političkoj misli'. Ne bunim se i ne tražim orden ni 'autorska prava'. Ne volim sektaštvo, baš kao što ne volim ni njegov antipod – prevrtljivost i beskrupulozni oportunizam. Ukratko: volim kad se 'istina širi' i 'pobeđuje'.

Ali kako možemo znati? Kako da, s jedne strane, ne ispadnemo naivni i glupi, a sa druge, opet, da neopravdano i sektaški ne kaštigujemo potencijalne iskrene preobraćenike koji tek što nisu otpočeli svoju patriotsku i evroskeptičku metamorfozu", nada se Vukadinović.

Simptomi izborne groznice počinju da se primećuju. ◂

Bauk nove

Od Njujorka do Pariza i Frankfurta, finansijska tržišta su u pripravnosti posle "američke lude nedelje", završene zatišjem; a rastu strahovanja da američka kriza i "saga evropske krize suverenog duga" podrivaju poverenje investitora i da možda preti dvostruka duboka recesija

globalne recesije

Fotografije: Reuters

Program za proslavu 54. rođendana Baraka Obame, predsednika *AAmerike*: posle doručka kod Tifanija sledi čajanka, pa večera kod Tri veštice. Tri veštice, tri "suđaje" to su naravno, tri najuticajnije (*big three*) rejting kompanije koje presuđuju u svetu finansija i koje su Americi skinule treće A sa njenog kreditnog rejtinga.

Predsednik Svetske banke Robert Zelik je prošle nedelje sa jednog skupa u Aziji podsećao Amerikance i Evropljane da pouka iz 2008. godine glasi: "Što se duže čeka, mere moraju biti grublje". On procenjuje da problem duga zemalja Evrope znatno više zabrinjava nego srednjoročne i dugoročne posledice smanjivanja kreditnog rejtinga SAD, koje je početkom avgusta izazvalo paniku na tržištu.

Rejting agencija *Standard & Poor's* je, naime, 5. avgusta smanjila američki kreditni rejting sa AAA (pouzdan dužnik) na stepenicu niže, AA, što je u Vašingtonu izazvalo konsternaciju i javne napade na rejting agencije, kao što su se i u Evropi u prethodnom periodu čule optužbe na račun *S&P*, i korporacije *Moody's*, kao što je u Bušovo vreme prećeno da će one biti podvrgnute zakonu.

Neki od kritičara su naglašavali da su rejting agencije bile i jedan od uzroka globalne finansijske krize 2008–2009, na primer kada je agencija *Moody's* visoko ocenila od američke države podržanu kompaniju *Fredie Mac*, koja je zabrljala sa sekundarnim kreditima i posle zapala u teškoće. List *Vašington post* je pisao da agencija *Standard and Poor's* ne samo da je "promašila kreditni balon" već da je pomogla da se on naduje.

Paul Krugman je u "Njujork tajmsu" pisao da je teško zamisliti nekoga manje kvalifikovanog da izrekne sud o Americi, nego što su to rejting agencije". Konstatovao je pa čak i da "*S&P* govori gluposti i američkoj fiskalnoj situaciji. Privatna agencija *S&P* (vidi okvir), koja iskustvo vuče još iz vremena izgradnje američkih železnica 1860-ih, je svoju ocenu američke smanjene sposobnosti da vraća dugove objasnila time što tamo jaz između političkih partija postaje nepremostiv, a ponašanje onih koji donose odluke – nepredvidivo.

Pet nacija je uspelo da povrati status AAA nakon degradiranja na nivo AA: Kanada, Australija, Finska, Švedska i Danska, ali za to im je trebalo devet godina.

Na optužbe da je agencija *Standard & Poor's* napravila grešku u računu od dva biliona dolara, Dejvid Birs iz ove agencije nazvao je vašingtonski kriticizam "dimnom zavesom".

On čak najavljuje da bi u naredna 24 meseca rejting američke vlade mogao da se spusti naniže.

Ocena *S&P*, međutim, slaže se sa drugim upozorenjima: nezavisna međunarodna organizacija za unapređenje biznisa i politike Svetski ekonomski forum spustila je Ameriku sa drugog mesta (2009) na četvrto mesto (2010) na globalnoj rang-listi konkurentnosti. Po toj organizaciji, Amerika je spuštena na 40. mesto po kvalitetu institucija, na 54. po poverenju u političare, na 68. po vladinom rasipništvu, na 87. po makroekonomskom okruženju. Svetska banka takođe vidi pogoršanje različitih indikatora kvaliteta američke vlade.

SAD inače imaju javni dug od svog nastanka: tokom američkog revolucionarnog rata dug je iznosio 75 miliona dolara (1791). Svaki američki predsednik posle Harija Trumana uvećao je apsolutni iznos pozajmljenih dolara, a kažu da je od poslednjih 30 fiskalnih godina samo jedna bila bez američkog budžetskog deficita. Granica američkog zaduživanja je od marta 1962. pomerena naviše 74 puta, od toga 18 puta pod Ronaldom Reganom, osam puta pod Bilom Klintonom, sedam puta pod Džordžom Bušom i, pre ovog slučaja, tri puta pod Barakom Obamom poslednji put u januaru.

"TERORISTI" NA "NIZBRDICI": Američki republikanci govore o "Obaminoj nizbrdici", a demokrate govore o "teroristima iz Partije Čajanka" (*Tea party*, populistički pokret protiv Obame, oporezivanja i zaduživanja, koji je uzeo ime po istorijskom događaju iz vremena ►

BUNT PROTIV ANTIKRIZNIH MERA: Ulični protesti u Atini

američke borbe za nezavisnost, kada je u protestu zbog britanskih poreza čaj u Bostonu 1773. demonstrativno bačen u more).

Neki od ozbiljnih zapadnih listova su sukob između republikanaca i demokrata u Kongresu nazivali "vašingtonskim ideološkim građanskim ratom", koji je stvorio dva očigledna problema za američki biznis: paralizu i nesigurnost. Trenutno, republikanci vode rat protiv Obamine reforme zdravstvenog sistema, svim sredstvima uključujući i ustavne tužbe. Sud u Atlanti je presudio da nije ustavno nametnuti obavezu svima da budu socijalno osigurani, već da to mora da bude slobodan izbor pojedinca. Spor može doći i pred američki Vrhovni sud. Sukobljene ideološke frakcije su se koncentrisale na tabu: Americi preti bankrot.

Komentator londonskog "Ekonomista" kaže da taj politički sukob korporativnu Ameriku vodi u marginalizaciju. List citira Kelvina Kulidža, 30. američkog predsednika (1923–1929), koji je u vreme Velike depresije rekao: "*The business of America is business.*" List konstatuje da je biznis deo DNK američke politike baš kao što je *la dolce vita* deo italijanske; a da su Amerikanci u biznisu ono što su Brazilci u fudbalu.

Amerika ima disproporcionalno velik broj svetskih inovativnih firmi. U studiji 10.000 firmi u 20 zemalja Nikolasa Bluma sa univerziteta Stanford zaključuje se da su američke firme nabolje menadžerski vođene u svetu i da su malo ispred nemačkih, japanskih i švedskih, a da su firme u brzo rastućim ekonomijama Kine i Indije daleko iza njih.

NESTABILNOST: Istraživanja javnog mnjenja pokazuju da američki biznismeni gube veru u politički establišment, kao što američki građani gube veru u biznismene i njihovo "buržoasko samozadovoljstvo". Danijel Kaufman iz vašingtonske nezavisne organizacije za izučavanje javne politike *The Brookings Institution* zapaža da je prošle godine 33 odsto američkih lidera biznisa izjavljivalo anketarima da veliku prepreku predstavlja "nestabilnost političkog okvira". U Francuskoj takvih odgovora bilo je 14 odsto, a u Čileu – 5 odsto.

Po "Ekonomistu", američke kompanije sede na brdu novca, a ne investiraju zato što nepredvidljivost političara nagriza njihovu odlučnost. List na primer pominje da samo kompanija *Apple* ima 76 milijardi dolara u bankama. U izveštajima te organizacije potvrđuje se izreka da kad neko otvori prozor u Vašingtonu mnogi u svetu dobiju zapaljenje pluća, pošto ostatak sveta zavisi od američkih potrošača, kao značajnog dela globalne potražnje.

S prethodnom recesijom i dužničkom krizom u Americi usporavan je rast ekonomija širom sveta – u Nemačkoj za 14 odsto, u Japanu za 15,2, u Britaniji 7, u evrozoni za 8 odsto, u Meksiku za 21,5 odsto, u Litvaniji za 18 odsto. U nerazvijenim zemljama taj uticaj je bio jači – stopa rasta u Kambodži je pala sa 10 odsto u 2007. na nulu u 2009, a u Keniji je prepolovljena (sa 7 odsto u 2007. na 3-4 odsto u 2009). Arapski svet je po toj proceni zbog američke krize izgubio 3 biliona dolara. Japan, čiji je udes s cunamijem i atomskom krizom u Fukušimi u Americi pominjan kao jedan od uzroka aktuelne krize, se, uprkos teškim iskušenjima, brzo vadi iz krize.

GOSPODA KOMUNISTI: Direktor Svetske banke Zelik prognozira da će sadašnja kriza "istorijski gledano vrlo brzo" premestiti ekonomsku moć sa Zapada u Kinu, koja drži svoja 3 biliona (3000 milijardi) deviznih rezervi u dolarima, od toga značajan deo (1,2 biliona u američkim obveznicama). U nekim medijima pojavio se ironičan naziv "Kimerika",

a londonski "Dejli mejl" objavljuje poduži tekst Džonatana Finbija, autora knjige o istoriji moderne Kine (*The Penguin History Of Modern China*), o paradoksu da će "poslednja komunistička država polaganjem kaucije izbaviti kapitalistički Zapad". Taj autor sarkastično primećuje kako ta nominalno komunistička država zahteva da Vašington skreše i socijalne i vojne troškove. On dodaje so na ranu američkog samouverenja konstatacijom da bi to mogla biti "očigledna atrakcija" za kinesku Narodno-oslobodilačku armiju, koja želi da pokaže mišiće u bezbednosnom sistemu u Aziji, kojim dominiraju SAD. Kaže i da Peking ide i dalje, pa preko agencije Sinhua traži međunarodnu kontrolu dolara.

Drugi kažu da američki predsednik Nikson, kada je 1972. otišao u istorijsku posetu Kini, verovatno nije mogao da pretpostavi da će za četiri decenije zemlja koja se tada borila da se izbavi od posledica katastrofalne ekonomske politike vođene pre toga, sada kao glavni kreditor uputiti tako oporu opomenu Ujka Semu – da vodi odgovorniju fiskalnu politiku, konstatuje u svojoj analizi američka TV CNBC. Primećuje se da Kinezi ipak ne pribegavaju "predatorskim kupovinama" što bi se očekivalo od nekoga ko je na ivici da postane supersila – nisu kupovali poljuljane američke banke niti fondove.

U tom kontekstu zanimljive su američke medijske analize stanja u Kini. Uglavnom se kaže da ako bi kineski građani počeli da zahtevaju više od svoje vlade, njen rast bi mogao da bude usporen. Podseća se na nedavne proteste u Kini povodom pogibije 40 ljudi u železničkoj nesreći na brzoj pruzi i na štrajk taksista u gradu Hangdžou, koje pokazuju da nisu svi snishodljivi prema vlasti.

Mada kineska populacija trenutno nije revoltirana u velikoj meri, eksperti veruju da pozicija Komunističke partije neće zauvek ostati neuzdrmana, pogotovu ako stopa rasta GDP-a padne ispod osam procenata godišnje, što je nivo koji se, po nekom računu, smatra neophodnim za povećanje investicija i zaposlenosti.

Većina medijskih analitičara sa Amerike skreće pogled na krizu suverenog duga u evrozoni, koja se nezaustavivo širila sa Irske na Grčku, pa na Portugal (gde su rejting agenciju *S&P* u medijima proglasili za privredno-terorističku organizaciju), pa na Španiju i Italiju – dok su se političari prepucavali.

Tri veštice

Tri najuticajnije (*big three*) rejting kompanije dominiraju u svetu: *Standard & Poor's (S&P); Moody's i Fitch Ratings*. Sve tri su privatne. U svakoj krizi na njih se nemoćno ljute vlade, kompanije, trgovci i investitori.

Standard & Poor's (S&P) je američka privatna kompanija za finansijske usluge. Godišnje objavi 870.000 rejtinga i pokriva 2000 berzi. Njena istorija je duga 150 godina i počela je kada je njen osnivač Henri Vernam Pur objavio "Istoriju železnica i kanala u SAD", koja je predstavljala pokušaj da se sakupe informacije o finansijskom i tehničkom stanju američkih železničkih kompanija. Godine 1906, Luter Li Blejk je osnovao *Standard Statistics Bureau*, a godine 1941. te dve kompanije su se spojile i tako je postala *Standard & Poor's Corp*.

Moody's je osnovao 1900. Džon Mudi; nije preživela kreditni slom 1907. i ponovo je osnovana 1909. Kažu da je 2010. imala prihod od 2 milijarde dolara, da zapošljava oko 4500 ljudi širom sveta i da je prisutna u 26 zemalja.

Fitch Ratings je 24. decembra 1913. u Njujorku osnovao Džon Nouls Fič. Ima sedišta u Parizu, Njujorku i Londonu i 51 kancelariju širom sveta...

SOCIJALNI POŽAR: Predsednik svetske banke pozvao je premijera Velike Britanije Dejvida Kamerona da, uprkos nemirima, ostavi na snazi "zaista neophodne" mere štednje, što je ovaj pokušavao opisujući akcije besnih palikuća u Londonu, Birmingemu, Mančesteru, Lidsu, Notingemu – krizom morala. Preti da će prestupnike isterati iz socijalnih stanova, za šta nema podršku koalicionih partnera. Opozicioni laburista Dejvid Miliband je više govorio o tome da treba sagledati uzroke te socijalne eksplozije.

Koaliciona vlada konzervativaca i liberalnih demokrata u Velikoj Britaniji usvojila je najveći paket štednje posle Drugog svetskog rata – u iznosu od 83 milijardi evra. U sledeće četiri godine planira da ukine 490.000 radnih mesta u javnom sektoru, da smanji budžet u većini ministarstava za 19 odsto u proseku i da poveća broj godina potrebnih za penzionisanje sa 65 na 66 do 2020.

Povremeno je zbog toga i u Britaniji izbijalo javno nezadovoljstvo: 250.000 ljudi je demonstriralo u Londonu 26. marta, što su bile najveće demonstracije od 2003. povodom rata u Iraku. Sada se kaže da mere štednje ne treba da pogode policiju. Povodom izliva omladinskog nasilja u britanskim gradovima, možda i sa podsećanjem na sličnu svojevremenu eksploziju u pariskim predgrađima, neka vrsta uzbune primetna je u velikim zapadnim gradovima. Nemačka policija preduzima preventivne mere da se nešto slično ne ponovi u Berlinu ili Hamburgu, a Evropol razmatra mogućnost ►

da organizuje neku vrstu koordinacije nacionalnih policija.

U rodnom mestu američkog ustava Filadelfiji u petak uveče 12. avgusta uhapšeno je 50 tinejdžera zbog kršenja uredbe gradonačelnika ovog grada po kojoj mlađi od 18 godina ne treba da budu na ulici vikendom posle devet uveče. Tokom većeg dela te noći policija je patrolirala u centru grada pešice, na biciklima, na konjima i u policijskim vozilima, a trgovci su na izlozima istakli obaveštenja o policijskom času za mlade. Mere su uvedene da bi se predupredilo nasilno delovanje takozvanih *flash mobsa*, grupa mladih organizovanih preko socijalnih mreža koje se sastaju iznenada na javnim mestima i izvode neobične, ponekad na-

LEKCIJA AMERICI: Premijer Kine Ven Điabao

izgled besmislene performanse i brzo se razilaze: na primer, krenu u masovnu vožnju metroom bez pantalona, uz poruke kao što su "učini život lepšim bar na pet minuta" ili "unapredi sve!". Jedna grupa je na primer upala u hotel Hajat i petnaest minuta aplaudirala.

Međutim, napadi grupa "dečjeg cunamija" na trgovce i prolaznike zabeleženi su u Čikagu, Medisonu, Milvokiju, Njujorku i Los Anđelesu. Prema listu "Nju Ameriken" neki od tih incidenata imali su rasni karakter. Jedan fenomen omladinske supkulture *flash mobs*, na koji se, kad se 2003. pojavio, gledalo sa simpatijama, postao je sumnjiv. U nemačkom gradu Darmštatu su ih zabranili.

Neki od američkih socijalno angažovanih pisaca, kao što je Barbara Erenrajh, autorka brojnih knjiga o beskućnicima i radničkoj klasi, upozoravaju i na "kriminalizaciju sirotinje" i citira nekog anketiranog koji priča da traženje socijalne pomoći liči na boravak u istražnom zatvoru – činovnici vas temeljno ispituju da li su vaša deca stvarno vaša... Mnogi od američkih gradova, piše ona, pooštravaju uredbe sračunate na to da siromašni budu uklonjeni sa ulica, pa se "van zakona stavljaju i neke neophodne aktivnosti svakodnevnog života kao što je sedenje, dokoličarenje, spavanje, ili ležanje na ulici". Piše da je u Sankt Peterburgu, na Floridi, u junu 2009, uvedeno nešto što liči na eho rečenice Anatola Fransa: "Zakon, u svojoj veličanstvenoj jednakosti, zabranjuje bogatima, kao i siromašnima da spavaju ispod mostova..."

List "Filadelfija inkvajer" piše i o "poreskim delinkventima". Teško se prodaju kuće čiji su vlasnici postali "dužnički robovi", ili na koje godinama nije plaćen porez, oko njih se vrte beskućnici, a samo njihovo postojanje u susedstvu nosi loš glas o celom kraju i obara cenu nekretnina. List pledira na gradsku upravu da te kuće otkupi po ubrzanom postupku i ustupi privatnim kompanijama da grade nove zgrade.

To su, naravno, samo primeri reagovanja dinamičnih društava na marginalne slučajeve, kao neka vrsta izolovanja žarišta potencijalnog požara. Oni za sebe govore kako se socijalne napetosti ne zaustavljaju na granicama trećeg sveta i kako po običaju na socijalna uskraćivanja najburnije reaguje mlada populacija.

PO DIKTATU POVERILACA: Dugovima opterećene države su pod pritiskom poverilaca, jačih zemalja i Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) pokorno ukidale ostatke svojih "država blagostanja", preduzimale su izdiktirane mere štednje – i sve su se sukobljavale s manjim ili većim socijalnim protestima, masovnim, pojedinačnim, nasilnim, nenasilnim... Najčešće su smanjivane penzije, a s policijom su se najčešće tukli mladi.

Grčka, koja treba da smanji troškove za 50 milijardi evra do 2015, najavila je mere protiv izbegavanja oporezivanja (*tax evasion*) i protiv korupcije, najavila pomeranje granice za penzionisanje sa 61,4 na 63,5 godina, ali izgleda da se opire nalogu da sprovede privatizaciju državnih preduzeća. Štrajkovi blokade saobraćaja u jeku turističke sezone, velike demonstracije, anarhističke akcije, rat demonstranata s policijom.

Portugal, koji je u maju postao treća zemlja u evrozoni kojoj je obećano 78 milijardi evra zajmova ili garancija, suočava se sa štrajkovima (od đubretara preko kontrolora leta do generalnog štrajka) pribegava smanjenju plata u javnom sektoru, uključujući i političare za 5 odsto, povećanje poreza (VAT) za 1 odsto, povećanje poreza na prihode veće od 150.000 evra, smanjenje vojnog budžeta i odlaganje dva projekta "brzih pruga".

Irska je prihvatila pomoć EU i MMF-a od 85 milijardi evra, ali nova vlada traži da se smanje kamate na taj zajam...

Španija, u kojoj je stopa nezaposlenosti duplirana od 2007. i iznosi 21 odsto, najavljuje povećanje poreza za bogate i kresanje budžeta za 8 odsto, smanjenje plata za 5 odsto, pomeranje godina za penziju na 67, povećanje poreza na duvan na 28 odsto, prodaju državne lutrije. Bilo je štrajkova i marševa "ogorčenih" (*indignados*) koji su se posle 36 dana marša kroz Španiju krajem jula okupili u Madridu, malo se tukli s policijom i najavili da će pešice ići u Brisel.

Rumunija, u kojoj je ekonomija skliznula za 7 odsto 2009, smanjuje plate za 25 i penzije za 15 odsto, a posle štrajka policajaca ministar policije Vasile Blaga podneo ostavku.

U **Italiji**, parlament je 15. jula usvojio paket štednje od 70 milijardi evra kada su se upalile crvene lampice zbog toga što italijanski nacionalni dug dostiže 120 odsto GDP-a, što je najgori odnos u Evropi. Uvodi se plaćanje zdravstvenih usluga, smanjuju se regionalne dotacije, poreske olakšice za porodice i visoke penzije.

Nisu samo dužnici prinuđeni na kresanje

EVROPSKI DVOJAC SA KORMILAROM: Predsednik Francuske Nikola Sarkozi i kancelarka Nemačke Angela Merkel

troškova – i oni bolje stojeći su na to prinuđeni.

U **Nemačkoj**, koja je prošle godine imala najveći ekonomski rast u EU, vlada usvaja plan smanjenja budžetskog deficita za 80 milijardi evra do 2014, predviđa na primer smanjenje dečijih dodataka, ukidanje 10.000 "vladinih" radnih mesta. Rast nemačkog GDP-a u drugom kvartalu između 1. aprila i 30. juna 2011. bio je samo 0,1 odsto u odnosu na prethodno tromesečje, što je manje od očekivanja ekonomista da će on biti 0,4 odsto. Globalno usporavanje polako dolazi na granice Nemačke koja je imala snažan start na početku 2011.

Francuska, po nekim analizama najveći poverilac *PIIGS* zemalja posle Nemačke, objavila je planove da i sama skreše svoje troškove za 45 milijardi evra u sledeće tri godine, da smanji utaju poreza i da ih poveća za 1 odsto, da privremeno ukine ekonomske stimulativne mere, da poveća godine za penzionisanje sa 60 na 62, a za punu penziju sa 65 na 67. Izbili su veliki štrajkovi i protesti s blokadama saobraćaja i rafinerija 2010. Pošto cena francuskih obveznica puzi naviše, pojavljuje se bojazan da bi i Francuska mogla da bude "uvučena u močvaru".

Holandija je najavila štednju 18 milijardi evra do 2015.

VIŠE ILI MANJE EU: Zelik, sa autoritetom Svetske banke, poziva evropske države da što pre preduzmu nužne mere pošto tržišta gube poverenje u politiku konfuznog "probijanja kroz zbrku". Nemački ministar spoljnih poslova Gvido Vestervele izjavljuje da se evrozona suočava sa preprekama na putu. On za BBC izjavljuje da mora da se načini izbor između "manje Evrope" i "više Evrope" i naglašava da se u Nemačkoj misli da na krizu treba odgovoriti sa više Evrope. To bi, valjda, podrazumevalo da se preduzmu odlučni koraci prema fiskalnoj integraciji u evrozoni, ali, kao što vidimo, to nije ni lako ni jednostavno, niti je dogovor o tome na vidiku, a nije ni jasno šta ko pod fiskalnom integracijom podrazumeva. Na primer, uvođenje evro-obveznica traže Italija, Grčka, Belgija i Luksemburg, dok je Nemačka protiv, tražeći da se uvedu "gvozdena pravila", kako je 16. avgusta u Parizu rekla nemačka kancelarka Angela Merkel, stojeći "rame uz rame" s francuskim predsednikom Nikolasom Sarkozijem.

Samo su Iljf i Petrov imali jednostavnu ideju: "Benzin vaš, ideje naše." ◂

Milan Milošević

Sve se vrti oko Nemačke

Šta god uradila, Nemačkoj, koja bi jedina mogla da preokrene dinamiku propadanja evrozone, preti opasnost da postane dežurni evropski krivac: ako odbije uvođenje evro-obveznica kao najnoviju antikriznu meru, optužiće je za eventualnu propast evrozone, ili makar ekonomsku propast pojedinih država; ako pristane, Nemačka će svakako pristati samo pod sopstvenim, jasno definisanim uslovima, a onda bi mogli da je optuže da želi da dominira Evropskom unijom

Ni kriva i nimalo dužna, Nemačka je upala u makaze svetske finansijske i evropske dužničke krize: s jedne strane Evropska centralna banka (ECB) i ekonomski ugroženi evropski partneri od Grčke i Irske, preko Italije, pa sve do glavnog saveznika Francuske očekuju da najjača evropska ekonomija još više odreši kesu i spasava što se u evrozoni spasite može; s druge strane "radni, disciplinovani i štedljivi" Nemci pitaju se sve glasnije: zašto bi oni preko svake mere plaćali za tuđe dugove i nečiji život iznad sopstvenih mogućnosti? Kancelarka Angela Merkel još uvek neodlučno balansira između spoljnopolitičkih pritisaka da Nemačka podmetne i drugo rame pod tuđe dugove, i pretnje koalicionog partnera njene Demohrišćanske partije (CDU) – liberala (FDP) – da bi u tom slučaju izašli iz vlade.

Koplja su nanovo počela da se lome oko nove "čarobne reči" u evropskom paketu za spasavanje prezaduženih država evrozone – "evro-obveznica" (*Eurobonds*). Oko njihovog eventualnog uvođenja preventivno je izbila svađa u nemačkoj koalicionoj vladi – koja se tome za sada protivi – oko njih tek predstoji velika svađa na evropskom nivou. Princip evro-obveznica bio bi u suštini ništa drugo do da zemlje ▸

NEMAČKA CENTRALNA BANKA VERSUS EVROPSKA CENTRALNA BANKA: Predsednici Jens Vajdman i Žan-Klod Triše

evrozone zajednički garantuju za nove kredite zemalja članica po ujednačenim kamatnim stopama, što bi prezaduženim, rizičnim državama omogućilo da dođu do svežeg novca za refinansiranje dugova po znatno nižim kamatnim stopama nego do sada. Za Nemačku sa visokim kreditnim rejtingom, međutim, osim što bi bila glavni "žirant" za nestabilne evropske ekonomije, to bi značilo da bi morala da plaća za preko dva odsto veće kamate nego do sada.

Od Nemačke ostatak Evrope traži ni manje ni više nego da preskoči preko sopstvene senke i sopstvenih dosadašnjih fiskalnih principa. Dok su za koalicione partnere CDU-a kancelarke Angele Merkel evro-obveznice "đavolja posla" i načisto ne dolaze u obzir, Merkelova je izjavila da one nisu ispravna mera i da "za sada" nisu na dnevnom redu. Nemački nedeljnik "Špigl" to "za sada" tumači tako da se u CDU ipak uveliko razmišlja o "najgorem scenariju" – *worst case* – ako sve druge antikrizne mere propadnu i ako dođe do toga da evrozonu i evro treba spasavati baš svim raspoloživim sredstvima. Takav ishod nije isključen, jer su sve mere koje su do sada preduzimale političke i finansijske institucije Evropske unije u suzbijanju prvo finansijske, pa zatim dužničke krize izgledale kao da vatrogasci požar širokih razmera gase tako što na pojedina žarišta periodično dolivaju vodu, a požar, naravno, ne jenjava, već se širi. Primer Grčke pokazuje kako je EU odobrila jedan paket finansijske pomoći, pa zatim drugi, prošireni, sve uslovljeno rigoroznim merama štednje grčke vlade, a da posle svega grčka država i banke duguju 311 milijardi evra i dalje ne znaju kako to da otplate.

Rasterećenje kamatnih troškova za dodatne kredite prezaduženih zemalja Nemačku bi koštalo milijarde evra. S druge strane, pobornici zajedničkih evropskih obveznica smatraju da bi takva mera konačno dovela do suštinskog obnavljanja poverenja u države koje grcaju pod dugovima i dala im malo manevarskog prostora uz mogućnost da dođu do jeftinijih para. Za to su i šef Evro-grupe Žan-Klod Junker i predsednik Evropske komisije Žoze Manuel Barozo, i predsednik ECB-a Žan-Klod Triše, a da o kandidatima za bankrot sa juga Evrope ne govorimo. Za evro-obveznice je odnedavno i Francuska, kojoj kao i u slučaju SAD preti da joj kreditni rejting sa vrhunskih AAA opadne, pa bi tako porasle i kamate pod kojim bi dolazila do svežeg novca. U utorak je Merkelova otišla u Pariz da bi sa predsednikom Francuske Nikolom Sarkozijem razgovarala o merama za prevazilaženje dužničke krize u EU i njihovoj boljoj koordinaciji. Zvanično, evro-obveznice nisu bile na dnevnom redu. Nezvanično, krizni sastanak bi mogao da ima moto "sestro, spasavaj". Jer, francuska privreda stagnira, prema nedeljniku "Žurnal di dimanš" u budžetu će zbog manjih prihoda od poreza nedostajati oko 10 milijardi evra, zato će biti potrebno uvođenje još većih mera štednje, a 2012. je izborna godina u Francuskoj. Merkelova i Sarkozi založili su se za jačanje političke integracije EU i stvaranje evropske privredne vlade.

DEŽURNI KRIVAC: Šta god uradila, Nemačkoj preti opasnost da postane dežurni evropski krivac: ako odbije evro-obveznice, optužiće je za eventualno propast evrozone, ili makar ekonomsku propast pojedinih država; ako pristane, Nemačka će svakako pristati samo pod sopstvenim, jasno definisanim uslovima, a onda bi mogli da je optuže da želi da dominira Evropskom unijom. "Evro-obveznice su isključene, dokle god članice evrozone vode samostalnu finansijsku politiku", izjavio je nemački ministar finansija Volfgang Šojble. Cena bi, dakle, bila pojačana evropska integracija, naglašeno politička unija, pogotovo u sferi finansijske politike. Naravno da bi u tom slučaju Nemačka tražila veća prava u Evropskom parlamentu, nedodirljive kriterijume za finansijsku stabilizaciju i mehanizme za sankcionisanje država koje ih se ne pridržavaju.

Osnivač hedž-fondova i "finansijski genije", koji se obogatio špekulacijama na berzi kada je funta pala, Džordž Soroš u Nemačkoj već sada vidi "najvećeg krivca za eskalaciju krize

evrozone". "Nemačko oklevanje je dovelo do toga da Grčka kriza poraste, da se proširi i pretvori u egzistencijalnu krizu Evrope", napisao je Soroš za nemački "Privredni list" (*Handelsblatt*). Po njemu, u startu je bila greška što za isplatu dugova nije garantovala Evropska unija, već pojedine države članice. Nemačka snosi posebnu odgovornost, jer "samo Nemačka može da preokrene dinamiku evropskog propadanja". Politika "malih koraka" kancelarke Angele Merkel je isuviše spora, piše Soroš, a situacija sve više postaje "neodrživa". On objašnjava da je aktuelna krizna strategija sa kreditima za Grčku i paketom za spasavanje za koji garantuju pojedine države neodrživa, jer tako, na primer, Italija i Španija moraju da plaćaju veće kamate za svoje državne obveznice nego što same dobijaju od Grčke za kredite koji su joj odobreni kao potpora. Sada i Soroš jedini izlaz vidi u zajedničkim evro-obveznicama, koje bi prezaduženim državama omogućile povoljnije refinansiranje kredita. On kaže da je ta "prljava" reč "evro-obveznice" neophodna, jer "evro može da funkcioniše samo ako su članice evrozone u stanju da veliki deo svojih dugova refinansiraju pod istim uslovima". On kaže i da bi evro-obveznice trebalo uvesti pod jasnim finansijskim pravilima, koja bi bila prihvatljiva za nemačke birače i poziva Nemačku kao najjaču državu EU da formira i diktira pravila, koja bi drugi sledili, jer "samo tako može da se odbije nova bankarska kriza i svetska depresija". Za grčku krizu kaže da se prema njoj do te mere "loše ophodilo" da je "regulisani izlaz Grčke iz evrozone možda sada zaista i najbolje rešenje". Isto važi i za Portugal, a "EU i evro bi to preživeli", zaključuje Soroš.

Evro-obveznice

Sve države evrozone periodično uzimaju pare sa tržišta novca da bi investirale. Za novac samostalno garantuju državnim obveznicama na različite vremenske periode da bi pri njihovom isteku otplatile kompletan dug. Ako neka država svoje dugove kada dođe vreme za naplatu ne može da otplati, formalno bi bankrotirala. Da se to ne bi dogodilo, države koje ne mogu da otplaćuju dugove refinansiraju stare kredite novim kreditima, ali pod nepovoljnijim uslovima, jer im u tom slučaju opada kreditni rejting.

Jer na tržištu kapitala vlada zakon: što je veći rizik da jedna država ne može da otplati svoje dugove, to su veće kamate koje investitori zahtevaju. Nemačka tako može relativno povoljno da se zadužuje, a Grčka, Irska, Španija, Portugal ili Italija samo pod visokim kamatnim stopama. Nedavno obaranje kreditnog rejtinga SAD sa maksimalnih AAA izazvalo je novi svetski talas krize, a slično preti da se dogodi i Francuskoj.

Drugim rečima: Za zemlje sa finansijskim teškoćama svež novac je skup, a neophodan da bi prevazišle finansijske probleme, što samo pogoršava situaciju. Vrzino kolo visokih kamatnih stopa na kredite za krizom ugrožene zemlje trebalo bi da razbiju evro-obveznice. Evropska "dužnička agencija", koja bi tek trebalo da se osnuje, mogla bi da u ime svih zemalja evrozone izdaje zajedničke obveznice kao garanciju za nove kredite. Time bi zemlje evrozone nastupale kao jedinstven dužnik.

Nestabilni dužnici kao Grčka tako bi znatno povoljnije mogli da dođu do svežeg novca, jer bi i zemlje sa visokim kreditnim rejtingom kao Nemačka ili Austrija za to garantovale: procena rizika bi se smanjila, a s njom i kamate. Za Nemačku i druge finansijski stabilne zemlje, međutim, krediti bi u takvom sistemu bili skuplji, jer Grčka i ostali "bankroteri" povećavaju procenu rizika pa time i kamatne stope.

Nemačka takvu mogućnost ne razmatra zbog socijalne ili nekakve druge solidarnosti, već kao dodatnu meru da se spreči eventualni bankrot velikih dužnika, u kom slučaju bi nemačke banke ostale bez milijardi evra koje im ove duguju. Naravno da postoji rizik za stabilne zemlje evrozone – to tvrde kritičari – da se sav taj silan novac prosipa u rupu bez dna i da u zaludnom pokušaju da spasu evrozonu u sadašnjim okvirima samo slabe sopstvene ekonomije.

A. I.

NADGLASAVANJE: Uprkos izrazitom protivljenju Nemačke, Evropska centralna banka je samo u sedmici pre 12. avgusta za 22 milijarde evra kupila državne obveznice dugovima opterećenih zemalja evrozone kako bi ih finansijski poduprla. Iako ECB detalje ne objavljuje, stručnjaci tvrde da su tom prilikom uglavnom kupljene obveznice Italije i Španije. Prošle godine je Evropska centralna banka kupovala državne obveznice, pre svega grčke, portugalske i irske, te je sa ovom novom intervencijom nagomilala "trule" obveznice ekonomski i finansijski nestabilnih država u vrednosti od ukupno 96 milijardi evra. Objašnjenje za kupovinu državnih obveznica posle četvoromesečne pauze: povećao se pritisak na Italiju i Španiju, koje su morale poveriocima da plaćaju kamate više od šest odsto, a najnovijom intervencijom ECB-a renta na italijanske i španske obveznice pala je na pet procenata, čime je praktično omogućila da ove dve zemlje ostanu likvidne i smanjila pritisak na lokalne banke. Program otkupljivanja državnih obveznica prezaduženih zemalja evrozone započela je kao antikrizna mera ECB-a u maju 2010. godine. Kritičari smatraju da ECB tako indirektno državama pozajmljuje novac da bi ostale likvidne i da se na taj način odriče sopstvene samostalnosti.

Kao i ranije, i ova najnovija intervencija ECB-a izazvala je oštre reakcije u Nemačkoj. "ECB ne sme da postane institucija koja na duge staze ispravlja propuste pojedinih nacionalnih budžeta, kao sada u slučaju Italije. To nije njena uloga i to smanjuje pritisak na pogođene zemlje, da same svoje budžete dovedu u red", izjavio je predsednik vlade pokrajine Hesen, Folker Bufije. Nemački mediji prenose izjave političara i bankara da je ECB ovim postupkom izgubila "institucionalnu samostalnost", da je prekoračila "finansijsko-političke" ►

kompetencije, koji su osnova evropskih ugovora", da "nemačka centralna banka (*Deutsche Bundesbank*) nikada ne bi finansirala državne dugove na uštrb vrednosti novca", te da je to "veliki udarac za kompletnu izgradnju evra".

Bivši šef nemačke centralne banke Aksel Veber se još pre godinu dana oštro protivio planiranim intervencijama ECB-a, to jest kupovini državnih papira prezaduženih zemalja. On je to nazvao "jasnom povredom ugovora" na kome se zasniva ECB, jer jedna centralna banka mora da odoleva pritiscima vlada. Savet ECB-a je pre godinu dana ipak većinski odlučio da se otkupi deo grčkih državnih obveznica.

Baš kao što je sada većinski doneo odluku da se otkupi paket italijanskih i španskih državnih obveznica, čemu se ovoga puta protivio novi predsednik nemačke centralne banke Jens Vajdman. Kao i njegov prethodnik, bio je nadglasan. Ovo nadglasavanje šefa centralne banke najčvršće i najjače evropske privrede u Nemačkoj sve više nailazi na negodovanje. Revolt kod nemačkih građana izaziva to što dužničkom krizom opterećene evropske institucije i države neće da prihvate savete zemlje koja očigledno zna šta radi i što se tiče privredne i što se tiče finansijske politike. Posmatrano iz nemačkog ugla, neprestanim refinansiranjem kredita i basnoslovnim finansijskim injekcijama, smanjuje se pritisak na pojedine nacionalne vlade da maksimalno stegnu kaiš i dovedu u red odnos između realnih prihoda i rashoda države, a od nemačkih poreskih obveznika drugi Evropejci, koji nisu spremni ničega da se odreknu da bi se izvukli iz situacije za koju su sami krivi, očekuju da finansiraju njihov život iznad sopstvenih mogućnosti.

EVROPSKA MONETARNA SAVEST: Suštinsko neslaganje Nemačke sa nekim drugim članicama evrozone tiče se uloge ECB-a. U tradiciji nemačke centralne banke je da se nemilosrdno rukovodi uterivanjem finansijske discipline. Ona je sada, međutim, deo evropskog sistema centralnih banaka u čijem se središtu nalazi ECB. Nemačka centralna banka u okviru monetarne politike za mnoge je bila i ostala "monetarna savest" Evrope, ako ne i čitavog sveta. A njen osnovni princip je oduvek bio: centralna banka treba da suzbija inflaciju, da snabdeva privredu gotovinom – a inače po mogućstvu da ne radi ništa. Centralne banke treba da budu nezavisne, a njihovi rukovodioci tvrdi i nepokorni.

Takav je, piše "Špigl", i Jens Vajdman, predstavnik stare nemačke škole. On nedvosmisleno ponavlja da odbija da se ECB sve više uvlači u suzbijanje finansijske i dužničke krize. Obveznice bankrotiranih država ECB ne treba ni pod kojim uslovima da se tretiraju kao bilo kakva garancija i ne treba da se kupuju nikakvi državni papiri zarad podrške pojedinim tržištima. "Kolektiviziranje rizika u slučaju nesolidnih državnih finansija i pogrešnog ukupnog razvoja privrede slabi osnove monetarne unije koja se zasniva na ličnoj odgovornosti, jer će u suprotnom u budućnosti biti samo još teže da se održe podsticaji za solidnu finansijsku politiku", kaže Vajdman.

Međutim, takvi argumenti u Evropi trenutno ne prolaze. Pod pritiskom sa svih strana koleba se, izgleda, i kancelarka Angela Merkel.

Kontraargument glasi: da za nemačko finansijsko-tradicionalističko popovanje, dok se evrozoni urušava tlo pod nogama, jednostavno nema više vremena. Jer, svetska kriza tržišta novca, koja je prerasla u bankarsku krizu, iz koje se iznedrila dužnička kriza, a koja lako može da mutira u državnu krizu, dosegla je tolike razmere, javni i privatni dugovi premašili su sve istorijske rekorde, te je potrebno da se odmah premošćuju tektonski poremećaji kako ne bi došlo do urušavanja sistema.

Kako kaže jedan nemački komentator: kratkoročna nužnost dobija prioritet nad onim što bi dugoročno bilo ispravno – drastične posledice osetićemo svi. Principi popuštaju pred naletom panike.

U takvoj situaciji, dok se u EU vode krizni sastanci o opstanku evrozone, a sve se nekako vrti oko Nemačke, kabinet kancelarke najavljuje da bi Angela Merkel 22. avgusta trebalo da dođe u službenu posetu Zagrebu i Beogradu, te da sa hrvatskim i srpskim zvaničnicima razgovara o "bilateralnim i međunarodnim pitanjima". Srpski mediji prenose da će se pričati o situaciji na severu Kosova, kandidaturi Srbije za članstvo u Evropskoj uniji, privrednoj saradnji i uticaju ekonomske situacije u Evropi na Srbiju... Možda bi Merkelova mogla da se informiše kako su Slovenci krajem osamdesetih godina prošlog veka počeli da se bune da neće više da finansiraju ostale jugoslovenske republike i pokrajine koje ništa ne rade i samo se zadužuju dok oni vredno i disciplinovano rade, a sa juga zajedničke zemlje sa zajedničkim tržištem i monetom im poručivali da su se Slovenci upravo obogatili na njihovoj jeftinoj radnoj snazi, uzimajući im jeftino sirovine, da bi na to zajedničko tržište plasirali finalne skupe proizvode. ◂

Andrej Ivanji

OSPORAVANA INTERVENCIJA: Zgrada Evropske centralne banke u Frankfurtu

Cena ratovanja

Cinik bi rekao da Amerika nije ni ulazila u Irak i Avganistan da bi u njih uvela demokratiju, pa nema ni razloga da iz njih potpuno povlači vojsku, tako da i pored svih najava bliže pameti izgleda ideja da će se u budućnosti novac na vojsku i sadašnje, a i nove "neophodne" ratove, još više trošiti

KADA SE USRED ekonomske krize pred kojom drhti čitav svet pominju vojni budžeti velikih sila i troškovi koje imaju zemlje angažovane po ratnim žarištima, barata se brojevima od kojih se mora osetiti vrtoglavica. Pominju se stotine i hiljade milijardi dolara, pa izgleda logično da je nobelovac Džozef Štiglic, govoreći o ogromnom deficitu i dugu Sjedinjenih Američkih Država, rekao da bi taj problem rešio uvođenjem četiri koraka. Uz opoziv poreskih olakšica za najbogatije, ponovno zapošljavanje Amerikanaca i reforme medicinskog sistema, Štiglic je naveo i povlačenje američkih vojnih snaga iz Avganistana i Iraka.

Na prvi pogled, reklo bi se da neki američki zvaničnici slično razmišljaju. SAD imaju najveći vojni budžet na svetu. Taj budžet je za tekuću fiskalnu godinu, koja se završava 30. septembra, bio najveći od vremena Drugog svetskog rata i iznosi 708 milijardi dolara, od čega je 159 milijardi namenjeno za operacije u inostranstvu. Američki predsednik Barak Obama predložio je početkom ove godine da vojni budžet za sledeću fiskalnu godinu iznosi 671 milijardu dolara, 37 milijardi dolara manje nego ove godine. Pominju se i druge uštede. Na primer, SAD su početkom godine objavile da planiraju da smanje vojni budžet za 78 milijardi dolara u narednih pet godina, Obama je u aprilu zatražio da se u narednih 12 godina vojni troškovi smanje za čak 400 milijardi dolara.

Krajem 2010. i britanska vlada je predvidela smanjenje budžeta Ministarstva odbrane do 10 odsto. I neke druge zemlje planiraju da štede na isti način, Grčka i Turska su se dogovorile da proporcionalno skrešu vojne budžete, Francuska planira da na vojsci uštedi 3,5 milijardi evra do 2013. godine.

Često se pominje da će smanjenje budžeta biti olakšano predviđenim povlačenjima vojske iz Iraka i Avganistana.Barak Obama najavio je povlačenje 10.000 američkih vojnika iz Avganistana tokom ove godine i dodatne 23.000 do kraja septembra 2012, zlobnici bi rekli taman pred predsedničke izbore u Americi. U ovom trenutku u Avganistanu je raspoređeno gotovo 100.000 američkih vojnika, drugi kontingent po veličini je britanski, sa oko 9500 vojnika.

Reklo bi se na osnovu ovih informacija da se stvari u ratnim područjima kreću u boljem pravcu, ali uz otvaranje novih ratišta, poput Libije, postoji i više "ako" koje govore suprotno. Sve američke ratne ►

trupe bi trebalo da napuste Avganistan do 2013. godine, pod pretpostavkom da će avganistanske snage biti spremne da se brinu o bezbednosti. Kako ta spremnost na terenu izgleda, vidi se iz svakodnevnih izveštaja o pogibiji civila, pripadnika lokalnih snaga bezbednosti, vojnika NATO-a. Dosadašnji vojni komandant u Avganistanu, general Dejvid Patreus, predložio je ograničeno povlačenje i zadržavanje borbenih trupa na sadašnjim pozicijama "sve dok je to moguće". Robert Gejts, bivši američki sekretar za odbranu koga je na čelu Pentagona početkom jula zamenio nekadašnji prvi čovek CIA Leon Paneta, nagovestio je početkom godine da bi prisustvo američke vojske u Iraku moglo da bude produženo i posle 2011. godine, jer je "niz iračkih zvaničnika izrazilo želju da američka vojska ostane još neko vreme u toj zemlji". Cinik bi rekao da Amerika nije ni ulazila u Irak i Avganistan da bi u njih uvela demokratiju, pa nema ni razloga da iz njih potpuno povlači vojsku, tako da i pored svih najava bliže pameti izgleda ideja da će se u budućnosti novac na vojsku i sadašnje, a i nove "neophodne" ratove, još više trošiti.

I zvaničnici ministarstva odbrane SAD su na najave smanjenja budžeta počeli da se žale da bi zbog toga Pentagon morao da se povuče iz nekih vojnih misija, smanji broj trupa i ograniči ulogu SAD u svetu, da manja izdvajanja za vojsku ugrožavaju hiljade radnih mesta i građevinske projekte širom SAD. Robert Gejts izjavio je da drastično kresanje budžeta može biti opasno "ako Amerika bude prinuđena da ponovo vodi dugi kopneni rat, onakav kakav nijedan ministar odbrane ne bi skoro preporučio, ali kakav možda nećemo moći da izbegnemo". Šef britanske armije general Piter Vol upozorio je premijera Kamerona da bi operacije u Avganistanu mogle doći u pitanje smanjenjem budžeta. Kuknjavi se pridružio i britanski admiral Sendi Vudvord, koji je predvodio britanske trupe u ratu protiv Argentine oko Foklandskih ostrva 1982. godine, tvrdnjom da će zbog manjeg budžeta Britanija čak biti nesposobna da brani Foklandska ostrva ukoliko ih Argentina napadne.

Uz najave smanjenja sopstvenog vojnog budžeta, američki zvaničnici ne skrivaju ljutnju što to nameravaju da urade i neke druge zemlje, članice NATO-a. Robert Gejts je u junu ove godine neočekivano oštro upozorio evropske saveznike da su operacije pod vođstvom NATO-a u Avganistanu i Libiji obelodanile značajne nedostatke u vojnoj sposobnosti i političkoj volji saveznika. Rekao je da bi članovi kongresa

Kineski vojni budžet

Američki vojni budžet je oko sedam puta veći od vojnog budžeta Kine, trenutno najvećeg konkurenta na svetskom polju. Budžet Kine svake godine raste, za 2008. godinu iznosio je 59 milijardi dolara, 2011. preko 90 milijardi dolara. Pentagon optužuje Kinu da se ubrzano i "netransparentno" naoružava, a Kinezi tvrde da su njihovi vojni troškovi u poređenju sa svetskim prosekom niski, naročito ako se imaju u vidu 1,3 milijarde stanovnika, velika površina zemlje, duga morska obala. Navode i da vojni budžet Kine čini 1,4 odsto bruto nacionalnog proizvoda (BDP), a da SAD za vojni budžet izdvajaju 4,6 odsto BDP-a, Velika Britanija oko tri odsto, Francuska dva odsto, Rusija 2,8, Indija 2,5 odsto. U Kini vojni budžet u ukupnom državnom budžetu učestvuje sa 7,2 odsto, u SAD sa 16,6, u Rusiji sa 15,1, u Indiji sa 14,1, u Francuskoj sa 13,5 odsto.

RAT POSLE RATA: Američki vojnici u Iraku

NA UDARU: Predsednik SAD Barak Obama

SAD, koji se suočavaju sa bolnim budžetskim rezovima, mogli da počnu da dovode u pitanje 75 odsto učešća Vašingtona u troškovima NATO-a za odbranu, jer neke zemlje deluju "voljne i željne da američki poreski obveznici podnesu sve veći teret bezbednosti posle smanjenja evropskih vojnih budžeta". On je istakao da svega pet od 28 članica NATO-a, SAD, Velika Britanija, Francuska, Grčka i Albanija, troše dogovorenih dva odsto bruto domaćeg proizvoda na odbranu.

CENA RATA: Što se tiče dosadašnjih troškova ratova u Iraku i Avganistanu, i hiljadu milijardi dolara koje pominje Barak Obama deluje neverovatno, a sa drugih strana su već stigli proračuni da je prava cena mnogo veća. U istraživačkom projektu "Cena rata", u izradi Votsonovog instituta za međunarodne studije pri Univerzitetu Braun, navodi se da će konačan račun ratova u Iraku i Avganistanu (u projektu je dodat i Pakistan, koji američki zvaničnici ne vole da pominju u tom kontekstu) iznositi najmanje 3,7 biliona (hiljada milijardi) dolara, a mogao bi dostići i 4,4 biliona dolara, što je oko trećina američkog bruto nacionalnog proizvoda, i to pod uslovom da se ratovi završe u rokovima koje su naveli američki zvaničnici. Ovaj istraživački projekat, u koji je uključeno više od 20 akademika, podstaknut je oproštajnim govorom nekadašnjeg američkog predsednika Ajzenhauera iz 1961. godine, u kome je upozorio na "neovlašćeni uticaj" vojnoindustrijskog kompleksa i apelovao na "savesno građanstvo" kao na jedinu snagu sposobnu da uspostavi ravnotežu između često suprotnih zahteva za bezbednost i slobodu.

Institut Braun je uz 1,3 biliona dolara koje je za finansiranje dva rata od 2001. odobrio Kongres uključio i neke druge elemente. Na primer, budući da su ratovi finansirani iz javnih troškova, kamatu koja samo do sada iznosi 185 milijardi dolara, troškove unutrašnje bezbednosti koji su od 11. septembra 2001. godine do danas dostigli 401 milijardu dolara, dugoročne obaveze države prema ratnim veteranima za koje procenjuju da će do 2050. godine dostići između 589 i 934 milijarde dolara. Što se tiče ljudskih žrtava, u izveštaju se kaže da je prema najnižim procenama život do sada izgubilo 224.475 ljudi, od čega su većina civili. Broj izbeglica među Iračanima, Avganistancima i Pakistancima procenjen je na čak 7,8 miliona.

Da će "irački mir" biti skuplji od Drugog svetskog rata, napisali su u svojoj knjizi *Rat od tri biliona dolara: prava cena iračkog sukoba* još 2008. godine Džozef Štiglic i profesorka na Harvardu Linda Bilms. Oni su tada naveli da SAD u Iraku mesečno troše 16 milijardi dolara, koliko iznosi godišnji budžet Ujedinjenih nacija. Štiglic je primetio i da SAD odvajaju pet milijardi dolara za pomoć za razvoj Afrike, koliko košta 10 dana prisustva američke vojske u Iraku. Autori su osporili i tvrdnju da je rat uvek dobar za ekonomiju, navodeći da je od 2003. do 2008. cena barela nafte skočila sa 25 na više od 100 dolara.

DRUGE BROJKE: Osnovni problem oko navedenih, verovatno realnih troškova, ipak je nedostatak nekih drugih brojki. Ratovi se nisu nikada vodili ni zbog verskih ni zbog humanitarnih razloga, već pojednostavljeno rečeno zbog direktne pljačke i indirektnih koristi. Velike i ozbiljne države planiraju na duže staze, u ratove su uračunati i dobici koji će stići tek u narednim godinama ili decenijama, poput buduće kontrole nad, na primer, libijskom ili iračkom naftom. Do podataka o zaradi je, naravno, mnogo teže doći, jer se o tome nerado govori, a u zaradu ulazi mnogo faktora, poput poslova koje kasnije na ratnim područjima dobijaju kompanije iz zemalja učesnica u ratu (uglavnom po formuli "koliko učešća, toliko poslova"), angažovanja svojih ljudi, prodaje svoje robe... Prodaja oružja je posebna tema, ali neizostavno vezana uz priče o troškovima i profitu. Najbolja prodaja oružja u prošlom veku bila je posle prvog zalivskog rata 1991. i bombardovanja SRJ 1999. godine, koji su, između ostalog, služili i kao poligon na kome su se zainteresovanim kupcima prikazivala dejstva novih tipova oružja u realnim uslovima, kao što se sada dešava i u Libiji. SAD, Velika Britanija, Rusija i Francuska su trenutno najveći izvoznici oružja u svetu.

Što se tiče mrtvih, ranjenih, traumatizovanih, ljudski život je u ratovima najjeftinija roba, naročito život ljudi u zemljama koje su napadnute. Zavisno od toga koliki je ulog, ni životi vlastitih vojnika nisu najbitniji. U nekim okolnostima se time može paradirati, prilikom rata na Kosovu svetska vest je bila zarobljavanje i oslobađanje tri američka vojnika. U Avganistanu i Iraku je poginulo do sada preko 6000 američkih vojnika, ali je to samo deo rutinske, morbidne statistike.

Prema podacima stokholmskog Međunarodnog centra za istraživanje mira, u 2008. godini ukupni vojni troškovi na svetu su bili 1464 milijarde dolara. Ti troškovi bili su 2009. nešto manji, 1340 milijardi dolara, što se tumačilo svetskom krizom, ali uz predviđanja da će porastom broja lokalnih konflikata, zaoštravanjem borbi za prirodne resurse, rasti broj zemalja koje uvećavaju vojne budžete. Samo države Kvinte – SAD, Francuska, Nemačka, Velika Britanija i Italija – 2010. godine su za vojsku izdvojile oko 860 milijardi dolara. Ne treba pomisliti da će i u postojećoj krizi nedostajati para za trenutna i nova žarišta, za ratove se uvek nađe sredstava, makar i rebalansima budžeta. Ako neka velika sila možda i bankrotira zbog pogrešnog proračuna, neće to biti prvi put, istorija je puna takvih primera, ali će najveći ceh kriza koje zbog toga nastaju platiti najslabiji, kako je to uvek bivalo. ◂

Momir Turudić

Muke sa švajcarskim frankom

Guvernerska nežnost prema bankama

Zašto NBS sada postaje tako otvoren advokat poslovnih banaka i njihov zaštitnik prema građanstvu – dok guverneri Hrvatske i Mađarske rade upravo suprotno

Guverner NBS Dejan Šoškić izjavio je (15. avgusta) da je razgovarao sa poslovnim bankama o problemu između 25.000 i 30.000 građana koji su podigli kredite u visini od 110 milijardi dinara i vrednost anuiteta vezali za kurs dinara sa švajcarskim frankom, pošto su banke te kredite nudile sa kamatama za oko petinu nižim od kamata koje su tražene za kredite povezane sa kursom evra. I šta je rezultat tog razgovora?

Banke su, prema rečima našeg guvernera, razumele da treba da se odreknu "svih dodatnih troškova u procesu redizajniranja tih kredita" (dakle, ne odriču se ničega, ako neće da "redizajniraju"). Šoškić je, dalje, rekao da zbog toga treba ići u banku gde se navodno može naći rešenje, valjda od slučaja do slučaja, a da, dakako, država ne može subvencionisati bankama gubitak profita na tim kreditima.

Prostije rečeno, Šoškić je rekao da on neće ništa preduzeti da pričepi banke da manje zarade na kreditima vezanim za švajcarski franak – a odgovarao je na pitanje koje mu i nije postavljeno – da država ne može na račun svih poreskih obveznika subvencionisati građane koji su navučeni bankarskim zovom na nižu kamatu, jer su oni ranije ubirali benefit nižih kamata.

Šoškićev prethodnik, guverner Jelašić, još je pre tri godine javno upozorio građane da ne vezuju kredite za švajcarski franak, ni kad se oni nude po nižim kamatama – kao da je, zapravo, znao da će Evropska unija imati problem oporavka posle finansijske krize, pa će švajcarski franak izvanredno poskočiti prema evru!? Bez ironije rečeno, poslovne banke pre tri godine nisu imale kapital u švajcarskim francima, one su kredite i davale u evrima ili dinarima, ali su nudile nižu kamatu na vezu sa švajcarskim frankom – procenjujući "kao profesionalci" da će se oni uprkos nižim kamatama debelo isplatiti (pa ko se upecao, upecao se). I isplatili su se. Zašto NBS sada postaje tako otvoren advokat poslovnih banaka i njihov nežni zaštitnik prema građanstvu – dok guverneri Hrvatske i Mađarske rade upravo suprotno, to je jedno dublje pitanje.

BEZ ODGOVORA NA PRAVA PITANJA: Dejan Šoškić
Foto: REUTERS

Pre nego što u najkraćem opišemo kako centralne banke u komšijskim državama pokušavaju da odbrane građane od šokantnih kursnih razlika, moramo podsetiti na već poznatu suštinu problema. Evo računice. Onaj ko je 2008. godine, na primer, uzeo kredit od "virtuelnih" 100.000 švajcarskih franaka, banka mu je odbrojala 61.400 evra, jer je avgusta te godine evro vredeo 76,2 dinara, a švajcarski franak 46,8 dinara. Danas, dve godine kasnije, zbog gotovo egal odnosa švajcarca i evra, glavnica tog kredita se popela na fantastičnih 93.400 evra, to jest glavnica je uvećana za 50 odsto.

Takav porast duga ne knjiži ni najcrnja mafija – ali knjiže banke. Neverovatno je da one ne razumeju da tako rizikuju ponovni gubitak kredibiliteta u Srbiji, koji je ovde teškom mukom povraćen posle Miloševićevih vremena. Na stranu ta tragikomična građanska, "amaterska pohlepa" da se dobije zajam po nešto nižoj kamati, ali škola koju oni treba da plate u igri sa profesionalnim lihvarima, pod zaštitom NBS – čini se da je ipak preskupa.

Verovatno imajući to u vidu, zbog problema oko 130.000 hrvatskih građana sa kreditima vezanim za švajcarca, čuveni tamošnji guverner Željko Rohatinski okupio je bankare (dakako strance, koji drže preko 90 odsto tamošnjeg bankarstva) i nametnuo program "ublažavanja" problema sa naraslim otplatama kredita – u pet koraka. Prvi korak bi bio smanjenje kamate na te kredite (još se natežu između sniženja od 0,5 do 1,5 procentnih poena). Drugi korak je uvođenje namenskog poreza prema

bankama na aktivu za kredite u švajcarcima (namena nije još definisana, ali su novi namenski porezi dozvoljivi u EU). Treći korak je da se razvrstaju korisnici kredita i da se najviše pomogne onima koji su kupili prvu nekretninu (obično stan) i koji nisu kupovali najskuplje nekretnine (najbolje lokacije i opremu). Tako bi se, procenjeno je, problem suzio na oko 30.000 kreditiranih, kojima bi Narodna banka Hrvatske "fiksirala" plafon kursa kuna – švajcarac na šest prema jedan, a ako franak padne ispod šest kuna, primenjivao bi se povoljniji kurs. Četvrti korak bi išao u korist svih zaduženih – da kursne razlike plate na kraju kredita, a ne po tekućim otplatama. Peti korak je da se propozicije u vezi sa švajcarcem ugrade u zakon koji bi važio i za zaštitu kreditiranih sa svakom valutnom klauzulom.

Prema onome što javlja saradnik "Vremena" iz Budimpešte, Gabor Bodiš, problem sa kreditima povezanim sa švajcarcem najkrupniji je u Mađarskoj. Tamo ima više od 1,2 miliona ljudi sa kreditima na podlozi švajcarskog franka. Od toga, trenutno, više od 140.000 zaduženih ne može da plaća svoje rate duže od 90 dana. Zbog toga se umešala Vlada Mađarske

Zbog gotovo egal odnosa švajcarca i evra, glavnica kredita je uvećana za 50 odsto. Takav porast duga ne knjiži ni najcrnja mafija – ali knjiže banke. Neverovatno je da one ne razumeju da tako rizikuju ponovni gubitak kredibiliteta u Srbiji, koji je ovde teškom mukom povraćen posle Miloševićevih vremena

i naterala banke na paket mera čija je suština da se kurs švajcarca u ovim poslovima fiksira na 180 forinti – sada je oko 240 (pre nekoliko dana 275), a u vreme kada su ljudi masovno uzimali kredite povezane sa tom valutom (pre 4-5 godina), oni su kalkulisani sa kursem od 140-150 forinti za švajcarski franak. Razlika između fiksiranog kursa od 180 i tekućeg kursa – skupljaće se na posebnom računu klijenta do kraja 2014. godine (izborna godina). Onda bi klijent počinjao da otplaćuje i kredit na novu "glavnicu" stvorenu od kursnih razlika, ali se još ne zna po kojoj kamati i pod kojim tačno uslovima. Ovaj paket pomoći efektuiran je početkom ovog meseca.

U Mađarskoj, klijenti zaduženi "švajcarskim kreditima" plaćaju ne samo glavnicu u francima, nego i kamate, pa i "troškove rukovanja" (tj. "čisti profit"). Inače, u ovoj zemlji raširena je procena da banke skupim kreditima kompenzuju poseban porez na bankarski profit (težak više od milijardu evra), koji im je nametnula vlada Viktora Orbana.

Ergo, kad pritisneš banke na jednom mestu, one to naplate svima ostalima. Možda zbog toga Šoškić neće da pritisne nigde, ali to bi onda trebalo drugačije objasniti. ◂

Dimitrije Boarov

Intervju: Božidar Đelić, potpredsednik Vlade Republike Srbije

Pravičnost i efikasnost ispred ideala

"Restitucija će po obimu imovinskog i finansijskog procesa premašiti dosadašnju privatizaciju koja je bila vredna oko 3,4 milijarde evra. Naravno, efekat restitucije na budžet ide u suprotnom smeru od privatizacije, ali će i ona formirati veliki broj novih poreskih obveznika i ojačati preduzetnički potencijal naše zemlje. To će biti dobro za sve"

Iako se u Srbiji primenjivalo više zakona koji regulišu vraćanje imovine oduzete posle Drugog svetskog rata, nijedna vlast od 2001. naovamo nije uspela da se usaglasi oko opšteg Zakona o restituciji. Međutim, u Akcioni plan za brže sticanje statusa kandidata za članstvo u Evropskoj uniji, koji je na kraju prošle godine usvojila Vlada Srbije, i ovaj veliki problem određen je kao ključan. Vladin odbor za privredu i finansije 29. jula konačno je uputio na javnu raspravu Nacrt zakona o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju, koji će na jesen biti poslat Narodnoj skupštini na usvajanje. Predmet vraćanja je sva imovina oduzeta nakon Drugog svetskog rata, od nekretnina, poljoprivrednog i građevinskog zemljišta do preduzeća i pokretnih stvari. Zakon prioritet daje vraćanju imovine u naturi, a među izuzecima su: podržavljena preduzeća, nepokretnosti koje su po Ustavu i zakonu isključivo u javnoj svojini, zgrade u kojima se nalaze policija, škole, bolnice, strana diplomatska predstavništva ili služe za reprezentativne potrebe državnih organa, kao i nepokretnosti koje su deo preduzeća privatizovanih po zakonu. Obeštećenje za imovinu koja ne može biti vraćena vršiće se putem državnih obveznica i u novcu. O načinu na koji će se ovaj komplikovan posao sprovoditi, finansiranju obeštećenja i opštim efektima zakona na ekonomski razvoj, razgovarali smo sa nadležnim čovekom, Božidarom Đelićem, potpredsednikom Vlade Republike Srbije za evropske integracije.

"VREME": Skoro smo poslednja država u centralnoj i istočnoj Evropi koja donosi ovaj zakon. Zašto tek sada i po čemu se ovaj Nacrt razlikuje od prethodnih?

BOŽIDAR ĐELIĆ: Posle deset godina žustre debate ovaj Nacrt predstavlja tačku ravnoteže, jer poštuje tri ključna principa. Prvo, da se ispravi nepravda koja je učinjena posle Drugog svetskog rata. Drugo, da se ne naprave nove nepravde tako što bi se zadiralo u druga legalno stečena prava svojine. Napokon, da se Zakon efikasno primeni tako što će biti u skladu sa realnim imovinskim i finansijskim sredstvima nacije.

Pre ravno deset godina sam kao ministar finansija predložio Zakon o restituciji. On tada nije usvojen na Vladi, kamoli u Skupštini, jer su polazne tačke raznih interesa bile suviše udaljene. Jedni su govorili da sve treba vratiti, ►

Rešenja za drugi udar recesije

Kako u Vladi ocenjujete da će drugi talas svetske recesije uticati na srpsku ekonomiju i da li spremate neka "antikrizna" rešenja?

Na nama je, kao što smo uradili 2008. godine, da pripremimo Srbiju za sve scenarije, pa i najnepovoljnije. Obezbedili smo pre tri godine konzervativni program sa MMF-om vredan tri milijarde evra, koji smo iskoristili samo do pola i koji je doveo do toga da Srbija bude jedina evropska zemlja čija je ocena ove godine poboljšana. U istom duhu, počećemo pregovore sa predstavnicima MMF-a 22. avgusta sa ciljem da na jesen ugovorimo novi sporazum. Na jesen ćemo izdati i evro-obveznice, koje će pokriti na duži rok naše budžetske potrebe uz poštovanje principa fiskalne odgovornosti koji nalaže da sledeće godine budžetski deficit ne bude veći od 3,2 odsto BDP-a. Ono što je još važnije, kroz konsultacije sa bankama i privrednicima, pripremamo mere sa ciljem povećanja izvoza i održavanja zaposlenosti. Jedna od njih će biti sprovođenje u delo Apeks 4 aranžmana sa Evropskom investicionom bankom koji će obezbediti sto miliona evra ove godine domaćim izvoznicima za povećanje obima aktivnosti.

fotografije: M. Milenković

nezavisno od pravnog statusa imovine. Drugi su govorili da je oduzimanje imovine proizvod istorije i da nacija ne treba više da se time opterećuje. Krajnje je vreme da se taj problem reši, jer iskustvo pokazuje da se uslovi za pravičnu restituciju samo pogoršavaju što više čekamo. Zbog toga smo mi, a ne Evropska komisija, ubacili u Akcioni plan donošenje zakona o restituciji. Znali smo da će se to, ukoliko postane deo našeg evropskog puta, sa većom verovatnoćom realizovati.

Predviđeno je da Direkcija za restituciju preraste u Agenciju za restituciju. Po čemu će se nadležnosti razlikovati od Direkcije?

Tu ideju smo dobili tokom javne rasprave od budućih korisnika. Restitucija je ogroman i odgovoran posao vredan nekoliko milijardi evra, na razini privatizacije koju je vodila jaka agencija. Trenutno, Direkcija za restituciju ima 16 zaposlenih i rešava 2500 predmeta za crkve i verske zajednice. Novi zakon će proširiti krug korisnika na više od sto hiljada građana i zadužbina. Forma Agencije će dati veću samostalnost u funkcionisanju, ojačati profesionalnost u pristupu i obezbediti svojstvo pravnog lica centralnoj instituciji u ovom procesu. Biće potrebno oko 200 izvršilaca tokom prvih tri do pet godina funkcionisanja. Da bi se izbegli novi izdaci za poreske obveznike, velika većina zaposlenih će doći iz postojećih državnih institucija koje mogu biti smanjene, poput pomenute Agencije za privatizaciju.

Ipak, razmatranje oko 140.000 zahteva biće prilično obiman posao. Koliko ste optimistični da će to biti efikasno?

Od momenta stupanja na snagu Zakona i objavljivanja poziva za podnošenje zahteva teče rok od dve godine. Postupaće se sukcesivno, po prijavama, te je bitno da imamo instituciju koja ima kapacitet da obradi sve zahteve do kraja 2014. godine i donese odluke za veliki broj njih. To naravno ne znači da će sve biti rešeno za tri godine. Za najsloženije predmete to može potrajati duže. U nekim zemljama ovaj proces traje 20 godina. Uveren sam da mi to možemo znatno brže.

Zašto će procesi restitucije biti tako centralizovani?

Proučili smo iskustva drugih zemalja, naročito Crne Gore i Slovenije. Oni su postepeno centralizovali postupke. Sa jedne strane, nema dovoljno kvalifikovanih ljudi za ovaj posao, a sa druge, da se ne lažemo, na lokalu postoje specifični interesi, koji su ponekad blokirali prenos imovine. Zato je neophodna snažna centralna institucija koja će se obračunati ukoliko to bude potrebno sa svim neutemeljenim interesima koji budu pružali otpor restituciji.

Uz to, ne treba smetnuti s uma da je dosadašnja restitucija, zemljoradnička iz 1991, zadružna iz 1992. i konfesionalna iz 2006. godine, bila nekonzistentna jer je delom sprovođena na lokalnom, delom na republičkom nivou, a sem toga nije adekvatno kvantifikovana pa danas imate situaciju da niko nema tačne podatke koliko je državnog i poljoprivrednog zemljišta vraćeno seljacima. Na ovaj način stvaramo uslove da država tačno zna koliko, koje i kakve imovine je vraćeno u postupku restitucije.

Uporedna analiza sa drugim državama gde je sprovedena restitucija pokazala je da nema idealnog modela.

Restitucija ne može biti idealna, ali je veoma bitno da bude pravična i efikasna. U tom smislu smo opredelili određena rešenja u ovom zakonu. Najveća pouka tuđih iskustava je da su nejasnoće u postupku dokazivanja i prevelika diskrecija u odlučivanju ono što je dovodilo do skandala i brojnih promena u zakonima. Sve kolege koje smo konsultovali jednoglasno su nam savetovali da napravimo jednostavan, jasan, pravičan i oročen zakon. Pravda jeste i to da se pitanje restitucije ne razvlači još decenijama, kao što je slučaj u nekim zemljama. Na primer, u Rumuniji, koja i dalje nema krovni zakon, se već četiri puta menjaju razni zakoni i modeli. Ni Poljska, koja predsedava Evropskoj uniji, nema krovni zakon. S druge strane, ima zemalja u centralnoj Evropi koje su išle brže i efikasnije, poput Češke i Slovačke.

Predstavnici Evropske komisije su rekli da svaka država treba da pronađe optimalan model koji joj odgovara. Koja su naša specifična rešenja?

Mislim da je za nas najinteresantnije iskustvo bivših jugoslovenskih republika, jer potičemo iz istog političkog i ekonomskog korena. Sa druge strane, tačno je da Evropska unija nema model, oni od nas samo traže da se ovo pitanje reši na jedan pravičan i realan način. Ni više, ni manje. Mi smo specifično razradili vraćanje poljoprivrednog i neizgrađenog građevinskog zemljišta, predlažemo da se vrednuje i obešteti imovina koja je u međuvremenu uništena. Uvodimo akontaciju koja ubrzava dobijanje koristi od postupka obeštećenja. Uveren sam da je ovaj Nacrt zakona, kroz unapređenje koje će doživeti kroz javnu raspravu, po meri Srbije i u skladu sa evropskim standardima. Engleski prevod ovog dokumenta poslat je na adrese Evropske komisije, Venecijanske komisije, na adresu MMF-a i svim zainteresovanim stranim vladama. Dostupan je na sajtu Vlade Srbije i svi mogu da daju svoje sugestije.

Sa Mrežom za restituciju imate najviše nesuglasica u vezi s tim što traže supstituciju, odnosno vraćanje druge imovine tamo gde nije moguće vratiti onu koja je oduzeta.

Mreža predstavlja interese onih koji pokušavaju da maksimiziraju sopstvena prava, što je legitimno, prirodno i očekivano. Verujem da smo i oko tog pitanja približili stavove tokom javne rasprave. Nemamo ništa protiv supstitucije kao ideje. Problem je to što ona nigde nije zaživela i to iz veoma valjanih razloga. Prvo, činjenica je da jednostavno nema rezervne imovine koja može biti supstituisana, osim u slučaju poljoprivrednog zemljišta i šuma gde nam komasacija daje veće mogućnosti. Postavilo bi se pitanje ko je, kada i pod kojim uslovima "supstituisan", a ko nije. To otvara vrata mnogim odlukama koje će biti veoma teško obrazložiti, da ne govorimo o pritiscima i mogućoj korupciji. Pride, i da postoji ta alternativna imovina u nekom idealnom svetu, ipak se postavlja pitanje ko bi, kako i pod kojim uslovima bio "supstituisan". Svi oni koji sprovode

Zakonski triptih o svojini ili "šta je čije"

Ipak, izgleda da se konsenzus u Srbiji lakše postiže ako postoji spoljni pritisak.

Kao što se videlo u slučaju dobijanja belog šengena, u Srbiji se najlakše rešavaju kompleksna pitanja kada kombinujemo želju da se napokon dogovorimo oko bitnih stvari, s tim da istovremeno brišemo prepreke na našem evropskom putu. Po svemu sudeći, dobitna je kombinacija unutrašnjeg i spoljnog podsticaja.

Interesovanje javnosti se fokusiralo na Zakon o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju, ali mi ćemo na jesen imati svojinski triptih – pomenuti Zakon, Zakon o javnoj svojini i Zakonik o svojini i drugim stvarnim pravima. To će omogućiti da se najzad odgovori na jednostavno pitanje: šta kome pripada u Srbiji. Bez odgovora na to pitanje mi ne možemo imati normalnu demokratiju, niti tržišnu ekonomiju. U tom smislu, ovo je mnogo više od sticanja statusa kandidata, ovo je jedan od bitnih temelja naše demokratije i ekonomije.

restituciju su nam doslovce savetovali da izbegnemo supstituciju kao mogućnost po svaku cenu. Za nekorumpirane funkcionere supstitucija bi dovela do paralize, jer ne bi znali kako da odluče, a da ne oštete nekoga. Supstitucija bi u početku bila popularna, ali ona predstavlja ulazak u jednu pravnu avanturu bez jasnog ishoda.

U Srbiji, mada je od 2006. godine Zakon o vraćanju imovine crkvama i verskim zajednicama predvideo zamenu, ona nije zaživela. Ni jedan jedini predmet nije rešen tim putem. Za one koji misle da može da se napravi neka nova imovina za zamenu, upućujem na iskustvo Zakona o stanovanju, koji je pre dvadeset godina trebalo da obezbedi nove stanove za one koji imaju zaštićeno stanarsko pravo u stanovima koji bi trebalo da se vrate. Skoro niko nije dobio taj novi stan. Mnogo je bolje da se vrati imovina svuda gde je to moguće i obezbedi realno obeštećenje, pod istim uslovima, za sve druge.

Kako će ovaj Zakon uticati na nastavak vraćanja imovine crkvama i verskim zajednicama?

Ovo je "krovni" zakon koji su svi očekivali. On će regulisati uslove restitucije za sve, obezbediti ista prava svima. Specifičnosti koje postoje za crkve i verske zajednice ostaće u njihovom zakonu koji će nastaviti da deluje.

Sa novim zakonom konfesionalna restitucija dobiće puni smisao, jer ono što do sada nije bilo moguće jer postojećim zakonom nije uređeno – a to je novčano obeštećenje crkava i verskih zajednica za imovinu koja ne može da im se vrati u naturi, postaće realnost i omogućiti da se proces vraćanja imovine crkvama i verskim zajednicama privede kraju. Nadoknadićemo u nedeljama koje dolaze i zastoj u donošenju rešenja koji se pojavio u poslednje vreme.

U Nacrtu zakona stoji da je i Dvorski kompleks na Dedinju izuzetak kod vraćanja u naturi. Porodica Karađorđević se ne slaže sa odlukom, a vi ste razgovarali s njima.

Vlada je uputila Skupštini specifičan zakon koji reguliše korišćenje dvorskog kompleksa. Nema većine među građanima i u Skupštini za privatizaciju tog istorijskog dela Beograda koji pripada našoj istoriji. Zbog toga je bitno da se i u tom slučaju uspostavi ravnoteža: državna svojina uz dodeljivanje prava trajnog korišćenja porodici Karađorđević.

Nacrt zakona predviđa tamo gde nema vraćanja u naturi mogućnost obeštećenja. Do 2016. će se emitovati obveznice stare devizne štednje, pa predlažete da se potom taj budžetski prostor iskoristi za obeštećenje. Da li očekujete da će taj model biti prihvaćen?

Nema boljeg rešenja od trenutne vrednosti, sve drugo nas uvodi u veliku dozu diskrecije i proizvoljnosti

Za obeštećenje je predviđeno dve milijarde evra ili šest odsto bruto domaćeg proizvoda. Toliko je odvojila i Češka. Ta suma predstavlja deset agrarnih budžeta Srbije. Stara devizna štednja je veća, ali se ticala i mnogo većeg broja ljudi.

Predvideli smo akontaciju za obeštećenje od deset odsto vrednosti imovine, do deset hiljada evra po nasledniku. Ona će biti isplaćena svima do kraja 2014. godine. Potom će biti izdate obveznice, sa predloženom ročnošću do dvadeset godina i izuzetno povoljnim poreskim tretmanom. Javna rasprava sugeriše da ročnost bude kraća za ljude koji imaju finansijske teškoće ili koji su u poodmaklim godinama.

Iskustvo sa obveznicama stare devizne štednje je pokazalo da država poštuje te obaveze, da je diskont na tržištu kapitala brzo sveden na minimum, jer je veliki broj stranih investitora bio zainteresovan. Razmišljamo da organizujemo, za one koji to budu prihvatili, međunarodnu aukciju cele emisije obveznica, što bi omogućilo jednokratno, a ne višegodišnje vraćanje u novcu.

Restitucija će po obimu imovinskog i finansijskog procesa premašiti dosadašnju privatizaciju koja je predstavljala prelazak u privatnu svojinu vredan oko 3,4 milijarde evra. Naravno, efekat restitucije na budžet ide u suprotnom smeru, ali ne treba zanemariti činjenicu da će ona formirati veliki broj novih poreskih obveznika i ojačati preduzetnički potencijal naše zemlje. To će biti dobro za sve.

U Zakonu stoji da će se obeštećenje vršiti po trenutnoj tržišnoj vrednosti. Koliko će teško biti Poreskoj upravi da u ovoj situaciji odredi tržišnu vrednost s obzirom da je tržište nekretnina zamrlo?

Nije tržište u potpunosti zamrlo, a imamo i prethodne transakcije. Ne treba zaboraviti da će se procene vršiti tokom sledećih nekoliko godina. Tek ćemo videti kakva će tada biti situacija na tržištu. Nema boljeg rešenja od trenutne vrednosti, sve drugo nas uvodi u veliku dozu diskrecije i proizvoljnosti. Poreska uprava ima uhodan sistem naplate poreza na prenos apsolutnih prava, koji iziskuje istovetnu procenu vrednosti nekretnine.

Kako očekujete da će Zakon uticati na nove investicije?

Pozitivno. Videće se da Srbija poštuje davno oduzeta svojinska prava. Investitori će biti sigurni da ne kupuju svojinsku "mačku u džaku". Budući Zakon o javnoj svojini će predvideti da se devolucija dešava samo po rešavanju pitanja restitucije. Drugim rečima, neće se menjati nominirani vlasnik unutar države za one objekte koji su se evidentirali od 2006. godine kao traženi za postupak restitucije. Dodatno, Zakonom je zabranjeno otuđenje tražene imovine, što s pravom predstavnici bivših vlasnika odavno traže. ◂

Ana Radić

Propadanje uz državnu pomoć

Urbana katastrofa u Vranju

Čitav sistem je napravljen tako da komunalna policija, komunalna inspekcija i redovna policija, zapravo, zavitlavaju i obeshrabruju građane da prijavljuju one koji drastično narušavaju javni red i mir

GRAD U IZMAGLICI: Panorama Vranja

Piše: Zoran Dimić

U senci ekonomsko-privredne krize koja se samo delimično može razumeti kao izraz događanja na širem (američko-evropskom) planu, u Srbiji je paralelno na delu svojevrsna urbana devastacija. U nekim sredinama, na primer u Vranju, ona danas doseže gotovo katastrofične razmere. Analogno opštoj sistemskoj korupciji na državnom nivou, razlozi za ovakvo stanje moraju se pre svega tražiti u postojanju lokalne korupcije na nivou ključnih gradskih institucija. Kao što predstavnici Skupštine Srbije u nekoliko poslednjih mandata izglasavaju zakone pomoću kojih krupni biznismeni, zapravo, sve rade lege artis, tako i lokalne gradske skupštine u Srbiji donose pravilnike i pojedinačne odluke pomoću kojih lokalnim "poslovnim ljudima" omogućavaju da ostanu unutar zakona. I u jednom i drugom slučaju gubitnici su državni, odnosno gradski budžeti i, na kraju (ili na početku), građani.

No, gubitnik vremenom postaje i opšte civilizacijsko urbano dobro koje su nam prethodne generacije ostavile.

U svojoj dugoj istoriji Vranje nikada nije bilo bogat grad. Naprotiv, ovde se uvek živelo i gradilo vrlo skromno. Urbanistička i arhitektonska rešenja su tokom druge polovine 19. i prve polovine 20. veka stvorila prijatnu atmosferu za život i rad. Mala, prizemna gradska kuća, opasana duvarom, sa obaveznom letnjom kuhinjom, baštom i dudom nasred nje, te kapidžikom koji vodi u komšijsko dvorište. Uske ulice od kaldrme ili kocke sa puno drvoreda i zelenila.

To je slika romantizovanog Vranja. Međutim, u poslednjih desetak godina sve se strmoglavo promenilo. Nizom sumnjivih ugovora Direkcije za izgradnju grada Vranja i pogrešnih odluka Zavoda za urbanizam, odnosno gradskog Odseka za urbanizam, centralno gradsko jezgro u Vranju arhitektonski i urbanistički danas izgleda potpuno beznadežno. Stepen nakaznosti ključnih urbanističkih i arhitektonskih rešenja do te mere je velik da se ono što je urađeno nikako ne da ispraviti. Uz to, apetiti građevinskih investitora neprestano rastu, tako da oni, kršeći već izdate vrlo darežljive lokacijske i građevinske dozvole, nekažnjeno osvajaju nove kvadrate. Besramna "mrtva trka" između političara, urbanista i arhitekata – ko će, naime, više izaći u susret halapljivim i beskrupuloznim zahtevima drčnih lokalnih investitora – dovela je do toga da Vranje danas verovatno izgleda gore nego ikada u svojoj ranijoj istoriji.

Ali to nije sve. Pomenute katastrofalne urbanističko-arhitektonske

odluke sada u talasima generišu nove fatalne posledice i dovode do toga da urbani haos metastazira u sferi infrastrukture, saobraćaja, komunalnih problema, šireći se nazaustavljivo i na ostale aspekte normalnog stanovanja i življenja. Već nakon kraće i površne šetnje, svaki se slučajni posetilac može uveriti u zastrašujući stepen opšte urbane zapuštenosti i nemara u koje tone ovaj grad. Prljave i prašnjave ulice, poslednji put oprane početkom devedesetih godina, jer, nažalost, grad više nema specijalne kamione. Prepune kante za đubre u centralnim gradskim ulicama, neprohodni trotoari zakrčeni stolovima kafića, nepropisno parkiranim vozilima i, istovremeno, prazni parkinzi u koje je uložen ogroman novac. Na samo dvadesetak metara od dve najstarije i najuglednije obrazovne institucije (Gimnazija "Bora Stanković" i Učiteljski fakultet) nalazi se oko 35 kafića, diskoteka i kladionica. Centralni gradski park sve je kraći i uži, jer se njegovi delovi preimenuju u građevinsko zemljište. Usled seče ogromnih stabala lipe i divljeg kestena, u najužem gradskom centru sve je manje drveća. Nesnosna buka od preglasne muzike koja se do ranih jutarnjih sati širi iz centra grada dovodi stanovnike do potpune agonije, jer nadležne gradske inspekcije ostaju potpuno neosetljive na pritužbe očajnih građana.

Čitav sistem je napravljen tako da komunalna policija, komunalna inspekcija i redovna policija, zapravo, zavitlavaju i obeshrabruju građane da prijavljuju one koji drastično narušavaju javni red i mir. Mimo bilo kakvog zakona, gradska uprava je za nekoliko hiljada dinara pojedinim kafićima i diskotekama omogućila kupovinu dodatnog radnog vremena. Gradsko veće i Skupština sa neverovatnom arogancijom potpuno ignorišu ovaj problem. Oni ne samo da do sada nisu ozbiljno pokušali da ga reše, već, očigledno, izbegavanjem da se o njemu javno govori, nastoje da ga tiho zataškaju. Potpunim nedostatkom ozbiljne ekonomsko-privredne koncepcije, političko rukovodstvo grada je sebe i gradski budžet dovelo u poniznu zavisnost od sumnjivih lokalnih biznismena i nazajažljivih građevinskih investitora. Sve ključne gradske institucije tako su praktično stavljene u službu jedne grupe ljudi koja bi u svakoj drugoj ozbiljnoj državi predstavljala ekonomsko-privredni mulj. No, međutim, u zatvorenom krugu simbioze interesa ključnih gradskih institucija, to jest krupnih i sitnih lokalnih funkcionera i službenika, i, sa druge strane, lokalnih investitora, sve izgleda dobro, gotovo idealno. Višak su, jedino, građani.

Kada sam pre par meseci na lokalnoj televiziji video šeficu gradskog Odseka za urbanizam, gospođu Većiju Kostić, kako, promovišući novi generalni urbanistički plan, pušta virtuelne slike sa interneta koje se verovatno odnose na izgled gradova u dalekoj budućnosti, najavljujući da bi, eto, primenom novog generalnog urbanističkog plana i naš grad mogao tako da izgleda, u momentu sam se sledio. Vrag je odneo šalu i stvar je izuzetno ozbiljna. Vranje je očigledno pošlo putem bez povratka.

Autor je docent na katedri za filozofiju Univerziteta u Nišu

Smrt Dade Vujasinović

Dva komadića filca i seda

Radislava Dada Vujasinović (30 godina), mlada novinarka "Duge", stradala je nasilnom smrću između 7. i 8. aprila 1994. Od tada traju sporenja i prebacivanja u javnosti: je li se ubila sama, kako tvrde vlasti, ili ju je neko ubio, kako veruju porodica i neki drugi ljudi. Slučaj je zahvalan za senzacionalistički pristup: lepa mlada cura, povezana sa raznima preko svojih tekstova i putovanja po raznim bojištima, traumatizovana zbog svega toga, možda u posedu delikatnih informacija... Tu se povremeno, u ciklusima, pojavljuju razni likovi koji "znaju" nešto, zaključno sa ovim Draganom Paravinjom (ni tu nije kraj), ali od toga do sada ništa

Ovde treba početi od početka, što je i inače dobro. Razni likovi koji su do sada tvrdili da "znaju ko je ubio Dadu" nisu najverovatnije znali ništa. Bilo ih je devedesetih više; imamo i tog nekog "zemljaka" Ratka Mladića koji oktobra 1994. (sedam meseci kasnije) tvrdi Mladiću da su Goran Majmun Vuković i neki Dušan Malović u to upetljani itd. Sada Dragan Paravinja priča kako je, eto, priznao otmicu i ubistvo Antonije Bilić (17) iz Drniša samo zato da ga ne izruče Srbiji (gde je osuđen za silovanje), jer da bi ga onda Udba ubila pošto zna ko je ubio Dadu. Sada zbog toga srpska i hrvatska policija imaju zajedničku radnu grupu, jer se sve mora proveriti, pa i priče Paravinje, poznatog manipulatora i intriganta. Pričalo se da je Dada išla na

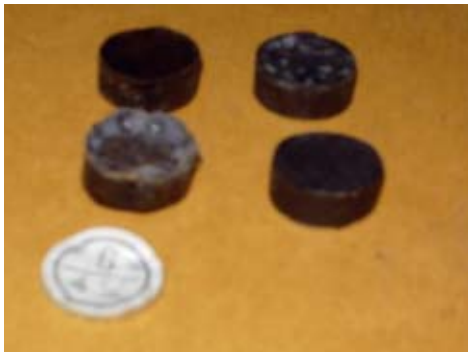
mnaest godina nagađanja

MESTO SMRTI: Okrvavljena fotelja i tepih

MUNICIJA "KRUŠIK": Od ovakve patrone je stradala Dada Vujasinović

PRIMERI FABRIČKI PROIZVEDENIH FILCANIH ČEPOVA ZA LOVAČKU MUNICIJU CAL. 16: Levo: austrijski "Hirtenberg", desno "Trepča"

RASTAVLJENA PATRONA "KRUŠIK": U prvom planu razdvojene polovine filcanog čepa, u drugom planu čep

živce raznima: Arkanu ("Ti si sledeća!"), Božidaru Stevanoviću zvanom Mika Šprajc iz RV i PVO (navodno ju je organ bezbednosti RVPVO saslušavao oko nečega), RDB i kome sve ne. Verovatno jeste: krenula je kao veoma patriotski nastrojena, ali se – kako izgleda – ubrzo razočarala u razne rodoljubne profesionalce i počela da piše ne baš naklonjene članke, da pita ovo i ono i uopšte da se bavi nepotrebnim temama.

Možda je Dadu neko doživeo kao "izdajnika" iz sopstvenih redova? Takvi se lakše ubijaju od drugih; setimo se sudbine Slavka Ćuruvije koga su u Familiji smatrali za "idejno bliskog" – do jednog trenutka...

Motivi tih raznih likova čine se nedovoljni za takav zločin: Mika Šprajc bio je neozbiljni i preambiciozni karijerist (gurao se da postane načelnik Generalštaba posle Adžića); Arkan je bio suviše pametan da bi ubio jednu popularnu mladu novinarku "Duge" (nije mu to neki Iso Lero Džamba...); on je inače jako pazio da se ne zamera novinarskoj profesiji; u to vreme nije bilo ničega što bi nekog Jovicu Stanišića uznemirilo, a da to može da dozna neka Dada Vujasinović. Porodica kaže da se žalila na povremena maltretiranja, formalna i neformalna saslušavanja, tužbe za klevetu (Bora Jović) i da je sve to teško doživljavala. Bila je tu još i intimna trauma zbog krize u odnosu sa tadašnjim partnerom.

Treba, dakle, krenuti od početka, onako kako su stvari izložene u spisu.

POSLEDNJI DAN: Radislava Dada Vujasinović poslednji je put bila viđena živa u svom stanu na Novom Beogradu 7. aprila 1994. kasno uveče. Njen drugar je toga dana oko podneva razgovarao s njom telefonom; trebalo je da joj donese neko gorivo (to je 1994, ne zaboravimo); kaže da je zvučala neraspoloženo. Oko osam uveče došao je po dogovoru pred njenu kuću i pozvonio, ali ga je ona pozvala gore u stan. Bila je uplakana i "vidno uznemirena", kaže, pa je probao da je oraspoloži: predlagao je da izađu negde, da prošetaju itd; bio je vidljivo zabrinut za nju. Odbila je i nastavili su da piju viski: iz flaše od 0,7 dcl falila je već trećina, kaže. Dada je popila još "5 do 6 čašica" i na kraju ga posle ponoći praktično izbacila napolje. U međuvremenu je telefon zvonio, ali je Dada ►

molila njega da se javlja. Pre nego što će otići, Dada ga je molila da joj da pištolj, jer da se plaši. Čovek je odbio: sve i da je imao svoj registrovani pištolj na sebi, ne bi joj ga bio dao, normalno sasvim. Iste noći, pola sata kasnije zvao je Dadu, ali se javljala samo telefonska sekretarica; i tako sutradan ceo dan.

Zabrinut s razlogom – Dada je par meseci ranije bila popila izvesnu količinu sredstava za umirenje, pa je imala posledice – čovek zove redakciju "Duge". Ni tamo se nije javljala; zatim zove druge poznanike i prijatelje: niko nije mogao da stupi s Dadom u dodir. Nastaje uznemirenje: prijatelji i kolege zovu Dadine roditelje koji žive u Berlinu; majka im kaže da ne pokušavaju da provale vrata, jer su veoma solidna i jaka; onda pokušavaju da nađu Dadinog tadašnjeg dečka, Bratislava Bracu Grubačića, jer da on ima ključ od stana. Našli su ga tek oko 23 sata, 8. aprila, kod "žene s kojom je bio u razvodu", kako se navodi u policijskom informativnom razgovoru, jer se bavio celoga dana po gradu svojim poslima. Ima tu i jedna delikatna i intimna pozadina cele priče, ali nije od značaja u konkretnom slučaju. Bilo kako bilo, Braca Grubačić odlazi na Novi Beograd, do Dadinog stana gde ga čekaju još dva prijatelja i tast jednog od njih koji živi u neposrednom susedstvu; već je 9. april, iza ponoći. Otvaraju vrata i nalaze Radislavu Dadu Vujasinović mrtvu ispred veoma okrvavljene fotelje i sa lovačkom puškom pored sebe, ispod savijene leve noge. Vrata su, kaže se u spisu, bila zaključana samo automatskom bravom (nemaju kvaku spolja), ali ne i kompletnom bravom sa šipovima, što je Dada inače savesno činila.

SPIS OD 15 REDOVA: Ne raspolažemo prvim kriminalističko-tehničkim nalazom iz te noći (ako postoji...); imali smo uvid u jedan veoma kratak izveštaj (15 redova pisaćom mašinom), gde se suvo konstatuje da šta je sve nađeno na licu mesta. Jedna lovačka puška sa jednim orozom (levim) zapetim; s drugim (desnim) opaljenim; jedna puna patrona kal. 16 u levoj cevi, jedna ispaljena u desnoj; obe proizvodnje "Krušik" Valjevo, sa sačmom br. 2 (prečnik sačme: oko 5 mm). Sve fotografisano i tačka. Nema podatka o procenjenom trenutku smrti, što se inače procenjuje na licu mesta (merenje temperature nađenog leša; nalaz ukočenosti; itd.); to je važno, jer Dada Vujasinović nije bila viđena živa više od 24 sata. Kako je prvi uviđaj na licu mesta prošao – ne znamo; znamo da o tome, osim ovih 15 redova, nema traga u spisu. Pritom na uviđaju nije bio prisutan dežurni istražni sudija, niti dežurni tužilac, što bi morali u ovakvom slučaju (niti su se sutradan pojavili na licu mesta). U jednom kasnijem dopunskom uviđaju pronađeno je nekoliko zrna sačme prečnika 5 mm u fotelji i u zidu iza fotelje; nekoliko identičnih zrna je nađeno pri obdukciji.

PROBLEM STRANIH PREDMETA: Sledeći prirodni korak – koji je i jedan od razloga za celu ovu komplikaciju – bila je obdukcija tela Dade Vujasinović. Obdukcijski nalaz jasan je u glavnom delu: masivni prostrel pod uglom od 37 stepeni, s desna ulevo i odozdo na gore od 7 cm levo od grudne kosti, pa do pazušne duplje. Tom prilikom razneseno je bar tri rebra, ramena kost i pokidani glavni krvni sudovi. Izlazna rana je, naravno, velika. Procena obducenata i drugih stručnjaka je da je Dada iskrvarila posle desetak minuta, ali i da je trauma bila onesposobljavajuća. Dodaju i da je nivo alkohola u krvi (1,75 promila) i želucu (još nije bio apsorbovan) bio toliki da je produžio život žrtvi. S obzirom na izjavu Dadinog drugara koji je s njom pio prethodne noći, ta okolnost sa nivoima još neapsorbovanog alkohola u želucu i apsorbovanog u krvi zasluživa la je veću pažnju – zbog procene trenutka smrti.

E sad: prilikom obdukcije patolozi-anatomi dr. Branimir Aleksandrić i dr. Slobodan Kovačević u telu su pronašli i strane predmete. Reč je o "nekoliko dramlija" (zrna sačme; neka su i ispala iz odeće) i o "dva filcana čepa". Nekada se znao red: svaki strani predmet bio bi izmeren (po dimenzijama, mikrometrom; na primer "oživalni predmet sa olovnim punjenjem obložen metalnom legurom sa uzdužnim tragovima" dužine i prečnika tih-i-tih i mase tei-te). Kad je o sačmi reč, skupila bi se svaka dostupna dramlija, to bi se izbrojalo i zapisale bi se dimenzije (n komada olovnih kuglica prečnika n). To je u ovom slučaju veoma važno: patrona kal. 16 za lovačku pušku sa sačmom br. 2 (prečnik 5 mm) sadrži tačno određen broj (sa minimalnim odstupanjem) kuglica; u slučaju "Krušika" oko 40 (provereno u praksi). Patrone kal. 16 iz "Krušika" imaju za tu vrstu municije isključivo jedan čep od grubog i jevtinog filca dimenzija 17 mm (prečnik) X 15 mm (dužina), kako je to s mukom kasnije utvrdio balistički veštak Vlada Kostić putujući čak u fabriku u Valjevu, da bi bio sasvim siguran.

PITANJE BEZ ODGOVORA: Sahrana Dade Vujasinović

PROBLEM "DVA ČEPA": Ostaje, dakle, nepoznato na šta su doktori Aleksandrić i Kovačević mislili u svom sudsko-medicinskom nalazu pominjući "dva filcana čepa", iz čega će kasnije izaći sva ova konfuzija. Da su bili tada izmerili dimenzije ta "dva filcana čepa", danas bi nam svima bilo lakše. Tu se sad treba pozabaviti i tim filcanim čepovima. Naime (videti crtež) lovačka patrona između barutnog punjenja i sačme ima – po pravilu i redom – kartonski poklopac, filcani čep i još jedan kartonski poklopac. Nekada, dok se znao red, čep je bio od skupog kompaktnog namašćenog belog filca koji se jako teško kida. Odatle u klasičnoj literaturi (M. Ćirić, Z. Jovanović itd.) uverenje da se filcani čep ne raspada; štaviše, praksa je pokazala da su takvi čepovi nalaženi na 2-3 metra posle prostrela puškom sačmarom; inače se nalaze na 5-6 metara od mesta opaljenja. U današnje vreme, međutim, čepovi od belog i skupog filca zamenjuju se čepovima od jevtine

grube vune smeđe boje (videti sliku) koji su manje kompaktni ili – što je bolje – plastičnim kupama koje sačmu drže na okupu po ispaljenju i obezbeđuju kompaktniji snop. To je slučaj kod austrijskog "Hirtenberga", "Rotweila", "Trepče" i "Krušika", kao i kod drugih proizvođača lovačke municije. Ima sad tu jedna razlika: "Trepča" i "Hirtenberg" koriste takav čep od dva očigledno fabrički razdvojena dela (videti sliku); "Krušik" koristi isključivo jednodelni čep dimenzija 17 X 15 mm (za kalibar 16). U eksperimentu se pokazalo da se takav jevtini čep od smeđe vune može bez napora prstima razdvojiti na dva dela (videti sliku). To bi značilo da se ne može isključiti okolnost da se čep iz "Krušikove" patrone od koje je poginula Dada Vujasinović raspao sam od sebe u sudaru sa kostima (kojih je bilo na putu: rebra, ramena kost) na dva dela. Polazna brzina paketa (čep, sačma, poklopac) iz puške kalibra 16 je 370 metara u sekundi za tu patronu, ne zaboravimo. Dr Dušan Dunjić, poznati sudskomedicinski veštak, priseća se da je već imao jedan sličan slučaj u svojoj praksi: pre nekoliko godina je u lešu koji je obducirao naišao na takav čep koji se popreko raspao na dva dela. Ali, on je to uredno zabeležio i tu je razlika.

Balistički veštak Vlada Kostić u svom inače sjajno i savesno urađenom veštačenju iz juna 2008. pokušao je sve moguće eksperimente. Pre svega je utvrdio da je puška TOZ (iz Tule, SSSR) nađena na licu mesta ispravna (mnogi lovci vole dvocevke sa otvorenim orozima, jer su bezbednije). Iako Dadin otac tvrdi da iz te puške "nikada nije pucano", ing. Kostić je otkrio da je iz leve cevi ipak bilo pucano – ne zna se ni ko ni kada. Pokušao je i sa istovremenim opaljenjem obe cevi, ne bi li potvrdio teoriju "dva čepa"; teško: trzaj je strašan i izazvao bi povrede prstiju, bilo nožnih, bilo ručnih. Svi se veštaci, naime, slažu da je Dada mogla da se ubije pritiskajući okidač nožnim ili ručnim prstima – ako se ubila. Da su obducenti izmerili dimenzije "dva čepa" i izbrojali zrna sačme odmah, ing. Kostić ne bi morao da se muči sa eksperimentima, mada je izvesno da će oni biti od koristi za balističku nauku. Ing. Kostić, kad je o "dva čepa" reč, polazi od toga da projektil te mase ispaljen iz te puške na toj (veoma maloj) razdaljini tom brzinom pravi "balistički kanal" (ranu) kroz koju će nesmetano proći i čep i eventualno prisutni poklopci – bez prepreka. Terminalna balistika je, međutim, čudo: ne može se isključiti mogućnost sudara opisanog čepa sa kostima, kojom prilikom bi on promenio smer kretanja i raspao se na dva dela; za kuglice sačme priznaje se da značajno skreću u sudaru sa kostima i gušćim tkivom. Ali – mi nemamo podatke o dimenzijama "dva čepa": da li su nekada bili jedan čep ili šta? Zato ing. Kostić, suočen sa istim ovim dilemama, veoma razborito predlaže istražnom sudiji da opet sasluša obducente i još nekoliko lica. Naime, "dva filcana čepa" i tih "nekoliko dramlija" iz obdukcije dr. Aleksandrić predao je na revers "nepoznatom licu iz GSUP Beograd", čiji je potpis na reversu temeljito nečitak; pozitivne identifikacije nema. Beogradska je policija tada, 12. aprila 1994. taj dokazni materijal progutala, podrignula i – nikom ništa. U odgovoru na dopis istražnog sudije Nebojše Živkovića na tu temu iz marta 2008, Policijska uprava beogradska nekoliko dana kasnije odgovara da nije došla do "takvih informacija, jer se na Institutu za sudsku medicinu protokoli čuvaju deset godina", pa da zato oni to nemaju. Taj odgovor je ing. Kostić s pravom nazvao "nerazumljivim": oni iz GSUP, kao, ne znaju "ko je i da li je uopšte preuzeo te delove", jer da se "protokoli ne čuvaju posle deset (10) godina"! Ovde je reč o istrazi koja traje i živa je; kakvih deset (10) godina?

Jasno je da su i uviđaj na licu mesta i kasnije istražne radnje bili aljkavi, uključujući i obdukciju. Niko se nije bavio ni sa "dva čepa"; ni brojem zrna sačme br. 2 iz tela i sa lica mesta; ni sa okolnošću da je Dada Vujasinović nađena na podu pored fotelje, a da nema podataka o okrvavljenju poda, mada je fotelja bila veoma natopljena njenom krvlju, čak toliko da je krv prokapala kroz nju sve do poda. Kako je Dada dospela na pod posle takve traume? Gde je njena odeća iz trenutka smrti? Nema je, izgubljena, kao i ti čepovi.

SKANDALOZNA ISTRAGA: Jasno je, dakle, da su i uviđaj na licu mesta (onaj najvažniji!) i kasnije istražne radnje bili aljkavi, uključujući tu i obdukciju. Niko se, na primer, nije bavio ni sa "dva čepa"; ni brojem zrna sačme br. 2 iz tela i sa lica mesta; ni sa okolnošću da je Dada Vujasinović nađena na podu pored fotelje, a da nema podataka o okrvavljenju poda, mada je fotelja bila veoma natopljena njenom krvlju, čak toliko da je krv prokapala kroz nju sve do poda. Kako je Dada dospela na pod posle takve traume? Gde je njena odeća iz trenutka smrti? Nema je, izgubljena, kao i ti čepovi. Osim toga, na desnom naslonu fotelje nađeni su tragovi kapajuće krvi grupe A, kako je istakla grupa veštaka iz Novog Sada u kasnijem superveštačenju; Dadina je bila grupa O. Odakle i čija je ta krv? To niko nije tražio.

Osim toga, veštak iz Instituta za bezbednost Dragan Krstić ustvrdiće u jednom trenutku (iz spisa nije jasno kada tačno) da je primedba jednog drugog veštaka – da sa puške nisu bili uzeti otisci prstiju – neumesna. On kaže sledeće: "Inače, veoma je redak slučaj da se na oružju mogu izazvati otisci papilarnih linija prstiju." Ta je tvrdnja izazvala zgražanje balističkih i kriminalističkih veštaka koje smo kontaktirali: šta, zar se sa visokopoliranih površina čelika i lakiranih površina drvenih delova vatrenog oružja ne mogu izuzeti papilarni otisci? Puška nije bila obrađena na otiske i to je činjenica; štaviše – to je skandal.

S obzirom na sva ova pitanja, sva je prilika da će se nasilna smrt Dade Vujasinović rasvetliti tek posle ponovne temeljite istrage – od samog početka. Čak je pitanje da li i tada, jer su originalni podaci i nalazi s lica mesta nezamenljivi posle sedamnaest godina. Mogla je da se ubije – tu se svi slažu. Mogao je i neko da je ubije – ali nema dokaza, osim iznesenih pitanja. Stan je bio zaključan; da li je u tih 24 sata dok je bila nedostupna nekome otvarala vrata? Ništa od toga mi ne znamo, a sva je prilika da nećemo ni saznati. Dotle će nas zamajavati razni Mladićevi "zemljaci", Dragan Paravinja i ostali koji još čekaju na red da se istaknu. ◂

Miloš Vasić

piše: Teofil Pančić

Referendumsko pitanje: kupus ili maline?

Prisustvovali smo ovde još prilično retkoj pojavi: vidljivom, artikulisanom, konkretnom, čak personalizovanom srazu interesnih grupa, i to ne onih iz već oveštalog repertoara "vlasti" i "opozicije" i tome slično

Svašta se izdogađalo otkad me nije bilo na kolumnističkom požarstvu na isturenoj koti "Nuspojave"; doduše, većina toga spada u onaj folder "sve se menja da bi sve ostalo isto", što će reći da je *događanje* tu tek prividna stvar, virtuelni spektakluk, larma i dim koji imaju prikriti jedno fundamentalno šlajfovanje u mestu. Ko je rekao "Jarinje"?! Kako god, bilo je tu ipak ponešto da se probere, a što je na radost kolumnističkome srcu...

Evo, recimo, onaj klasno-interesni sukob "malinara" i "trubača", kojem, rekao bih, nije posvećeno dovoljno pažnje. Siže, pretpostavljam, znate: uzgajivači malina digli svoju rutinsku, svakosezonsku Bunu Na Dahije zahtevajući od države, Vlade, Skupštine, Tadića, Obame, Henrija VI, Marka Somborca, Maje Odžaklijevske, Čaka Norisa, Darta Vejdera, Boga, svemira ili ko zna već koga i čega da narede da otkupna cena njihove voćke na tržištu bude baš onakva kakva bi se njima dopala, te zapretili da će tim povodom da blokiraju puteve po zapadnoj Srbiji, ako im navedene i nenavedene adrese ne udovolje. Kad, ne lezi vraže: ustadoše organizatori nečega što se kadgod zvalo Dragačevski sabor trubača, a sad više nema (tj. *još* nema) ime koje bi ga u potpunosti *sagledalo* i predstavilo, i rekoše kroz škrgut zuba da je malinarima bolje da se ne igraju glavom, jerbo će teško nastradati onaj ko bi sprečio Srbiju, svet i univerzum da se okupe u Dragačevu, i haj-nehajno potroše izvesnu količinu vaskolikih valuta na svadbarski kupus, krmeće i volujsko pečenje, vrućeg pivkana, ledenu rakiju i *limenu glazbu*. Srećom, na kraju je sve prošlo mirno, koliko shvatam, zato što su malinari ustuknuli, shvativši da ipak nemaju tolike rogove da se nadbadaju s ovim razljućenim đavolom; uostalom, i oni su naš svet, vole bre i oni kad pomaxnitala limarija ožeže pravo u *vugla*...

Kako god, u tom sam sukobu blaženo neutralan. Maline i ostale kupine ič ne volim, a način na koji se u Guči (kao metafori) muči i sakati truba – taj divni, plemeniti instrument – ispunjava me užasom koji se stepenuje od lagane nervoze do fizičke mučnine. Ali, to sad nema veze: neko voli popa, neko popadiju. Činjenica je da su se i malinari i trubisti (sorry, nešto u meni mi ne da da ih zovem trubačima; jbg, Keni Viler je trubač, ili Duško Gojković, na kraju krajeva) nekako nametnuli kao "simboli" zapadne Srbije, a da bar oni potonji imaju i mnogo šire pretenzije, što im i uspeva, kao klasičan primer naknadnog "izmišljanja tradicije". Kadli, eto ti ga, izgleda da i "simboli" jednog te istog mogu međusobno da se zakrve. Pa naravno da mogu: sve što je potrebno jeste da im se interesi (ili barem "loša" interpretacija istih) direktno sukobe. To odmah zamiriše na nevolju. E, zato postoje zakon i država: da sve raznolike, pa i međusobno čeono suprotstavljene interese u društvu ne zatomljuje – to je, uostalom, nemoguće; na promašenosti tog socijalnog inženjeringa je pao socijalizam – nego da ih slobodno artikuliše i potom traži, pa kad treba čak i nameće, održivi međusobni kompromis u skladu sa onom hašekovskom "strankom umerenog napretka u granicama zakona".

Dobro, ali šta mene tako fascinira u svemu tome? Upravo to što smo prisustvovali ovde još prilično retkoj pojavi: vidljivom, artikulisanom, konkretnom, čak personalizovanom *srazu interesnih grupa*, a da ni jedna od njih nije ova ili ona politička stranka, "vlast" i "opozicija", ili barem "gazde" i "radnici", "Srbi" i "nesrbi" i već sve to iz jednog dosta oveštalog repertoara, koji odavno ni izdaleka ne može da izrazi svu složenost (bilo kojeg) društva. Jedni su procenili da im je u partikularnom, grupnom (recimo – cehovskom) interesu da prave belaj blokirajući puteve, drugi su procenili da je to, u ovim okolnostima, direktno pljuvanje u njihov tanjir. I jedni i drugi su na svoj način "u pravu", mada je jasno da je interes ovih potonjih, u konkretnom slučaju, daleko bliži nekom preseku koji nazivamo "opšti društveni interes", kakav je nesumnjivo interes za prohodnošću puteva i slobodnim kolanjem ljudi i robe. Nekom drugom prilikom biće drugačije.

Sada skačemo na *nešto sasvim drugačije*. Nikolić Tomislav, onako produhovljen od štrajka glađu, žeđu i pameću, predlaže da se famozna dilema "Kosovo ili Evropska unija", pred kojom se tobože Srbija nalazi, razreši na referendumu, jer je to stvar, bre, epohalna i suštinska i identitetska, ne može to politička klasa sama za i od sebe da odvaga i odluči. Ideja je, s jedne strane, besmislena i čak idiotska. Izbori i postoje u pluralističkom sistemu zato da se na njima određuju strateški pravci kretanja društva. Pa opet, nekako ni sve te negativne reakcije iz ostatka političke klase na Nikolićev predlog nisu baš čiste, ni principijelne, ni preterano inteligentne. Jasna je stvar da Nikolić u neku ruku nastoji da transferiše odgovornost za strahovit "kosovski" kukavičluk političke klase na "ceo narod" (što bi "narod", znajući ga, i prihvatio, ali bi time samo bio još teže unesrećen), čime zapravo brani ne samo lični i stranački, nego zapravo i celokupni "klasni" interes, mada po nerazumno visokoj ceni, koju bismo svi solidarno platili. Na drugoj strani, njegovi oponenti, što iz vlasti što iz ostatka opozicije, ne nude nikakvu suvislu alternativu: referendum im ne valja, ali im ne valja ni ideja da politička klasa obavi ono što mora, i što će kad-tad neko već obaviti. Dakle, šta je uopšte njihova ideja? Status kvo, beskrajno truljenje, večito ponavljanje jalovih mantri, bilo u "reformističkom" deesosovskom, ili u konzervativno-fundamentalističkom deesesovskom tonalitetu. Opet, dakle, imamo posla sa suprotstavljenim interesima, osim što politička klasa takoreći unisono bira da ih čak ni ne artikuliše, a kamoli da ih nekako razreši. U tom smislu, ispada da čak i u Guči, tokom *sabora*, oko tri izjutra, ima više pameti i, da prostite, *vizije*, nego po svim našim političkim salonima iz kruga dvojke. ◂

RAK NOVA BIOLOŠKA VRSTA?

Početkom avgusta stigla je nova vest iz oblasti istraživanja kancera, a to je da bi proces stvaranja raka (kancerogeneza) mogao biti samo jedan drugi oblik specijacije, odnosno stvaranje nove biološke vrste. Tako tvrde molekularni biolozi sa univerziteta u Berkliju u Kaliforniji, a svoj ne tako nov pogled na formiranje raka predstavili su u časopisu „Cell Cycle“. U članku je objašnjeno da je „rak po nivou složenosti uporediv sa bakterijama, ali opet autonoman, tj. njegov opstanak ne zavisi od drugih ćelija, on ne prima 'naređenja' poput drugih ćelija u telu i može da raste gde, kada i kako hoće“. To je, kako tvrdi Piter Dusberg, molekularni biolog sa Berklija, „suština bioloških vrsta“. Međutim, ideja da je formacija raka slična evoluciji nove biološke vrste, u stvari, nije nova. Štaviše, potiče čak iz 1956. godine, kada je Džulijan Haksli, evolucioni biolog, napisao da „onoga trenutka kada neoplastični proces pređe prag autonomije, tumor koji nastane logički se može smatrati novom biološkom vrstom“. Pored toga, prošle godine je dr Mark Vinsent, iz londonskog Regionalnog centra za proučavanje raka, izjavio za časopis „Evolution“ da kancerogeneza i kolonijalna evolucija ćelija raka sa darvinističkog stanovišta predstavljaju specijaciju. A dokle se stiglo u usavršavanju lekova za rak? Kako se njihovo dejstvo ispituje na pacijentima i gde je u svemu tome Srbija? Odgovore na neka od ovih pitanja možete pročitati na sledećim stranicama.

J. Lazić

Intervju: Prim. dr Davorin Radosavljević, Institut za onkologiju i radiologiju Srbije

Kako testiramo

Primena lekova se može posmatrati sa više strana: jedna od njih je podozrivost, pa i nepoverenje koje može pratiti svako lečenje; ono se na čudan način ponekad prepliće sa drugim stavom, sa verovanjem pacijenata da lekovi mogu samo da pomognu, i to brzo. Između te dve krajnosti teče sudbina svakog leka i lečenja, pa i one početne faze primene leka, kliničkog ispitivanja, kojim lek započinje svoj život među lekarima i pacijentima.

Ispitivanje je neophodno, jer kada se u laboratorijama sintetiše supstanca koja obećava da će biti aktivna u lečenju, treba proceniti u praksi njenu stvarnu aktivnost, a potom i profil toksičnosti, odnosno neželjenih dejstava. U onkologiji to znači i odrediti koja je to vrsta tumora u kojoj će se dobiti najbolji odgovor na lečenje, za koji stadijum bolesti, koje su preporučene doze leka. Klinička ispitivanja su neophodna, jer jedino pod kontrolisanim uslovima koje ona nude može se racionalno i relativno brzo doći do početka primene leka na ljudima.

Ispitivanje lekova na pacijentima radi se, naravno, i u Srbiji, a jedina zdravstvena ustanova koja na svom sajtu informiše javnost o studijama koje trenutno izvodi jeste Institut za onkologiju i radiologiju Srbije.

O tome zašto je važno raditi ispitivanja lekova na ljudima, kakva su prava i obaveze učesnika u tim ispitivanjima i kako se sprečavaju eventualne zloupotrebe od strane ispitivača i ispitanika, u intervjuu za "Vreme zdravlja" otkriva prim. dr Davorin Radosavljević sa Instituta za onkologiju i radiologiju Srbije.

"Nepotpuni odgovori na značajan broj pitanja u lečenju malignih bolesti, u oblasti gde dominira lečenje citotoksičnim lekovima, generišu nezadovoljstvo i podozrenje s početka teksta: 'opet, evo, eksperimentišu na teško bolesnim ljudima, umesto da pronađu već jednom lek protiv raka'. Lekari i drugi stručnjaci koji rade na ispitivanju lekova višestruko teško primaju ovakve stavove: panaceje (grčki: lek koji leči sve bolesti) nema i, izgleda, neće biti; put kojim se krenulo je mukotrpan, frustrirajući, ali drugi, lakši i uspešniji još nismo videli; pomaci koji se ostvaruju, pa onda i proslavljaju kao značajni, kada dođu do prakse, nisu uvek klinički značajni i dalekosežni. A kad se na to još čuje i opaska da stvari i ne mogu ići bolje jer farmaceutska industrija kroji politiku aplikacije naučnih istraživanja i komercijalizacije dostignuća, vidi se da zadatak da se predstave kliničke studije danas nije lak", kaže za "Vreme zdravlja" dr Radosavljević. "Ostaje, posle svega, ipak, nekoliko ubedljivih činjenica i pokretača napretka: hiljade istraživačkih centara u svetu danas vredno, sa svetlima koja se u laboratorijama ne gase, rade na bazičnim, prekliničkim pitanjima kancera, da bi u potpunosti savladali tajne njegovog rasta i razvoja; hiljade kliničara znaju nepogrešivo koji su

Kliničke studije nisu polje sumnje, nego polje osnovane nade, zato ih podržavam, i sam u njima učestvujem, kao istraživač

dometi postojećih lekova, sva njihova brojna ograničenja, i vođeni su samo interesom pacijenta da ponude nov, napredniji lek; regulatorni organi država postavljaju svakim danom sve striktnija pravila o postupanju sa novim lekovima i o pravima pacijenata, brinući pre svega o etičkim aspektima istraživanja lekova. Zato mislim da kliničke studije nisu polje sumnje, nego polje osnovane nade, zato ih podržavam, i sam u njima učestvujem, kao istraživač."

"VREME ZDRAVLJA": U kojim se sve oblastima medicine sprovode klinička ispitivanja?

DR DAVORIN RADOSAVLJEVIĆ: Praktično u celoj kliničkoj medicini. Ispitivanja lekova su, verovatno zbog uloge farmaceutske industrije, pod posebnom lupom javnosti. Najživlja su istraživanja novih lekova, prirodno, tamo gde su uspesi lečenja danas najmanji. Zato je onkologija uvek u vrhu, tu su i reumatologija, kardiologija, urologija, pulmologija, ali i psihijatrija, neurologija.

Kako se sprovode preklinička ispitivanja?

Sprovode se u laboratorijama, in vitro, popularno "u epruveti", pa onda, uz set pravila, i na životinjskom modelu, tzv. in vivo. Tako se dolazi do preliminarnih stavova o dozi i profilu toksičnosti leka. Prvi put na ljudima može se lek ispitati i na zdravim dobrovoljcima, ali u onkologiji samo na populaciji odmaklih malignih bolesnika kod kojih su sve standardne terapije već date, i koji nemaju terapijskog izbora pred sobom. Na tim pacijentima, može se, samo u vrhunskim zdravstvenim ustanovama, sprovoditi prva faza kliničkog ispitivanja leka, i to postepeno povećavajući dozu, sa ciljem da se definitivno ustanove maksimalno tolerišuća doza i profil toksičnosti leka.

U kojim fazama se rade ispitivanja lekova u Srbiji?

Studije prve faze se i dalje izuzetno retko ovde rade. Naša Agencija za lekove i medicinska sredstva odobrava i studije ove faze, ali za to su potrebni dobro organizovana jedinica za klinička istraživanja, timovi brojnih profila stručnjaka, iskustvo u ovom tipu istraživanja, sredstva da se opremi prostor i savršena opremljenost svim pratećim lekovima za podršku. Studije druge faze se rutinski rade u IORS-u, i tu se ispituje aktivnost leka, odnosno tip tumora u kojem je lek posebno aktivan (uticaj leka na smanjenje tumora), i prikupljaju se novi podaci o neželjenim dejstvima. Naše regulatorne vlasti posebno podržavaju studije treće i četvrte faze jer se tu radi o ispitivanju efikasnosti leka (efekti leka na ukupno preživljavanje, vreme do progresije) i omogućavanju da se u našoj sredini rano nađu aktivni lekovi, koji se porede sa standardom (III faza), ili da se lekovi, upravo registrovani u svetu, primene u ranoj marketinškoj fazi, na našoj populaciji

lekove

Pacijent ima pravo u bilo kom času studije da opozove svoje učešće, i ne mora nikome davati obrazloženje za taj svoj postupak. Lekar je dužan da pacijentu ponudi najbolji dostupni standard lečenja, u nastavku

Foto: Darko Stanimirović

(IV faza). Takvih, tzv. kasnih faza istraživanja ima zaista u Srbiji najviše, i tako se ova korist za pacijente i ostvaruje. Na primer, naš RZZO je ove godine prvi put uvrstio lek "sutent" za terapiju karcinoma bubrega na Listu lekova, a studijama III i IV faze desetine pacijenata su u poslednjih pet godina dobijale ovaj i još nekoliko novih lekova za lečenje ovog tumora, u situaciji kada nije na Listi bilo nijednog od njih.

Koliko se ispitivanja lekova trenutno radi u Institutu za onkologiju i radiologiju Srbije (IORS) i koliko pacijenata u njima učestvuje?

U IORS-u ima preko 40 aktivnih kliničkih studija, od kojih je veći broj u fazi uključivanja pacijenata. To znači da ukupno nekoliko stotina pacijenata učestvuje u studijama, što nas čini, ako izuzmemo Klinički centar Srbije, verovatno najvećim istraživačkim centrom u Srbiji, ali ipak, sa zanemarljivo malim procentom pacijenata uključenih u kliničke studije, u poređenju sa većinom drugih evropskih zemalja.

Kako se regrutuju pacijenti koji će učestvovati u ispitivanjima?

Pacijente regrutuju lekari uključeni u istraživanje, i to među pacijentima koji se javljaju na konzilijarni pregled, ili se već duže leče i kontrolišu kod tih lekara. Treba reći da je među našim istraživačima znatan broj onih koji su položili rigorozan ispit međunarodne asocijacije profesionalaca u kliničkim ispitivanjima, ACRP, koji otvara sva vrata u ovoj oblasti, a u Srbiji aktivno radi lokalni ogranak ove asocijacije. Podrazumeva se da su svi istraživači pohađali kurseve Dobre kliničke prakse, koja na internacionalnom nivou, setom propisa, uređuje sve aktivnosti u oblasti kliničkih studija. Treba reći i da lokalni Etički odbor IORS-a, koji zaseda jednom mesečno, institucionalno i nezavisno brine o zaštiti prava naših pacijenata, ispitanika u ovim studijama, i da je za deset godina rada u ovom sazivu izdao preko hiljadu rešenja. O regularnosti ispitivanja brine na nacionalnom nivou Agencija za lekove, prema Pravilniku o kliničkim ispitivanjima, dajući ili uskraćujući odobrenja za ova ispitivanja.

Kako se pacijent informiše o studiji u kojoj je pozvan da učestvuje?

Taj segment je posebno značajan, njemu se posvećuje najveća moguća pažnja i od strane sponzora i od strane lekara-istraživača i regulatornih vlasti, jer treba s jedne strane pacijentu objasniti njegovu zdravstvenu situaciju i plan lečenja, a s druge strane ga obavestiti o ►

svim do sada utvrđenim karakteristikama novog leka. Ovaj dokument ide za potpunom informacijom, dajući objašnjenja svih radnji u studiji, očekivanih neželjenih dejstava leka, prava pacijenta.

Da li su pacijenti koji učestvuju u ispitivanju osigurani za slučaj da nešto prilikom ispitivanja krene naopako?

Postoji i polisa osiguranja svih pacijenata u studiji, za slučaj da je trajno oštećenje zdravlja nastupilo kao posledica sprovođenja ispitivanja leka. Naručilac ispitivanja snosi i troškove lečenja neželjenih dejstava leka, kao i komplikacija studijskih procedura. Taj pisani dokument, Informacija za pacijenta, je predmet posebne analize Etičkog odbora, jer je pisan jednostavnim jezikom, bliskim prosečno obrazovanom pacijentu, a na osnovu njega, ali i razgovora sa lekarom, pacijent treba da se odluči, i napismeno da dâ svoj pristanak, potvrđen i potpisom svedoka, da želi da učestvuje u kliničkom ispitivanju. Ovo zvuči jednosmerno, i definitivno, ali nije: pacijent ima pravo u bilo kom času studije da opozove svoje učešće, i ne mora nikome davati obrazloženje za taj svoj postupak. Lekar je dužan da pacijentu ponudi najbolji dostupan standard lečenja, u nastavku.

Na koji način se izbegavaju eventualne zloupotrebe od strane ispitivača i ispitanika?

Pacijent je, i inače, u studiji samo dok ima koristi od lečenja, odnosno dok nema znakova progresije odmakle maligne bolesti, i nema izraženije toksičnosti lečenja. Taj aktivni deo studije traje od nekoliko meseci do više godina, u toku kojih su vrlo česti kontakti sa lekarom i članovima tima, i ponekad se od pacijenata traži i saradnja u vidu popunjavanja dnevnika dnevnih aktivnosti i slično. Naglasak je, dakle, na poverenju, na očekivanoj koristi za pacijenta i najboljem mogućem informisanju. Znajući koliko lekari obično imaju malo vremena za objašnjavanje, pacijenti u kliničkim studijama su ovde u prednosti. Prednost, pogotovo u našoj sredini, je i obaveza istraživačkog tima da organizuje sva radiološka ispitivanja u zakazanim terminima (najčešće CT preglede) i laboratorijske nalaze.

Da li u ispitivanju lekova učestvuju i deca, i pod kojim uslovima?

Sprovode se, naravno, i kliničke studije na dečjoj populaciji. Pristanak potpisuju roditelji, i važe sva ista pravila o kojima je već bilo reči. IORS za sada ima malo iskustava sa pedijatrijskim studijama.

Srbija protiv

Srbija se protiv raka ne bori samo u Beogradu. Sredinom avgusta Beograd, Subotica, Novi Sad, Jagodina i Niš počinju "trku za dah" u okviru kampanje posvećene prevenciji i ranom otkrivanju raka pluća. Pored toga, ovog leta predstavnici japanske ambasade i naroda Japana, najdoslednijih partnera u pomoći Srbiji da se izbori sa malignim oboljenjima, posetili su nekoliko zdravstvenih centara širom Srbije i tamo, pored lepih vesti, doneli i pomoć.

UŽICE: Protiv raka dojke – uz pomoć Japana

Šef sektora za organizaciju zdravstvene službe ministarstva zdravlja Nebojša Jokić i drugi sekretar japanske ambasade Norijaki Abe posetili su 2. avgusta Zdravstveni centar Užice povodom donacije Vlade i naroda Japana u okviru projekta "Unapređenje skrininga i prevencije raka dojke u Republici Srbiji".

U cilju unapređenja našeg zdravstvenog sistema i implementacije nacionalnog programa "Srbija protiv raka", Vlada Japana je do sada odobrila donaciju Srbiji u vidu dva digitalna i 30 analognih mamografa sa kompletnom pratećom opremom. Zdravstvenom centru Užice donirani su jedan analogni mamograf, komora za suvo razvijanje filmova, jedan negatoskop i CR sistem u vrednosti oko 70.000 evra.

Donacijom Vlade Japana, inače, predviđena je i edukacija naših stručnjaka u Japanu, a projekat će biti realizovan tokom 2011. godine. Najsavremeniju opremu, čime će biti unapređen skrining, rano otkrivanje i dijagnostika raka dojke, dobiće 39 zdravstvenih ustanova u Srbiji. Ukupna vrednost projekta je oko 5,8 miliona evra, čime iznos pomoći Japana Srbiji dostiže sumu od preko 200 miliona evra, od kojih je za zdravstveni sektor izdvojeno oko 22 miliona evra.

AKCIJA: "Tvoja pluća, tvoja odluka"

Zdravstvena udruženja pod pokroviteljstvom Republičkog zavoda za zdravstveno osiguranje pokrenula su veliku nacionalnu kampanju

raka

pod sloganom "Tvoja pluća, tvoja odluka", posvećenu prevenciji i ranom otkrivanju raka pluća. Cilj kampanje je da ukaže građanima na značaj redovne brige o zdravlju, kao jednu od mera prevencije ove maligne bolesti. Kampanja počinje manifestacijom "Trkom za dah" koja će biti održana na bazenima u Beogradu, Subotici, Novom Sadu, Jagodini i Nišu u periodu od 17. do 30. avgusta. Na trkama će kao promoteri zdravlja učestvovati ličnosti iz sportskog, kulturnog, umetničkog i društvenog života Srbije. U trkama različitim stilovima, učestvovaće i građani, odnosno posetioci bazena, koji će moći da se zabave, isprobaju svoje plivačke sposobnosti i da sa promoterima akcije prenesu poruku o značaju sporta za očuvanje zdravlja. Akcija počinje trkom u Beogradu, na bazenu "Tašmajdan", 17. avgusta. Dva dana kasnije, trka će biti održana na Gradskom bazenu u Subotici, dok će se 23. avgusta u Novom Sadu održati na bazenu Sportskog centra "Sajmište".

SOKOBANJA: Besplatni mamografski pregledi

Institut za onkologiju i radiologiju Srbije i Olimpijski pokret trećeg doba Srbije organizovaće besplatne preglede mamografom u Sokobanji od 25. septembra do 7. oktobra povodom održavanja IV olimpijade sporta, zdravlja i kulture trećeg doba. Akciju je podržalo Ministarstvo zdravlja, a mobilni mamograf Instituta biće postavljen u hotelu "Zdravljak" u Sokobanji, gde će žene koje žele da se pregledaju moći to da učine uz zdravstvenu knjižicu od 25. septembra do 7. oktobra. Olimpijada sporta, zdravlja i kulture trećeg doba biće održana u Sokobanji od 28. septembra do 2. oktobra, a pored mamografskih pregleda organizovana su i predavanja na temu najčešćih bolesti u trećoj životnoj dobi. Jagodinski "Akva park" biće domaćin ovog događaja 25. avgusta, a manifestacija se završava 30. avgusta na bazenu Sportskog centra "Čair" u Nišu.

KLADOVO: Stiže oprema za skrining

Zdravstvenom centru Kladovo doniran je jedan analogni mamograf, komora za suvo razvijanje filmova, jedan negatoskop i CR sistem.

Ova donacija realizuje se u okviru projekta "Unapređenje skrininga i prevencije raka dojke u Republici Srbiji", a Zdravstveni centar Kladovo su početkom avgusta posetili šef sektora za međunarodne odnose i EU integracije Danijela Urošević i prvi sekretar japanske ambasade Testuja Cubota.

SUBOTICA: Unapređenje skrininga i prevencije raka dojke

Opštoj bolnici Subotica doniran je jedan analogni mamograf, komora za suvo razvijanje filmova, jedan negatoskop i CR sistem. Vrednost opreme iznosi oko 70.000 evra. Povodom donacije Vlade i naroda Japana u okviru projekta "Unapređenje skrininga i prevencije raka dojke u Republici Srbiji", prof. dr Petar Bulat, pomoćnik ministra zdravlja, gdin Norijaki Abe, drugi sekretar Ambasade Japana i dr Atila Čengeri, pokrajinski sekretar za zdravstvo, 20. jula posetili su Opštu bolnicu Subotica. Tom prilikom, direktor subotičke bolnice dr Goran Bićanin izneo je podatak da su prošle godine u Severnobačkom okrugu otkrivene 133 pacijentkinje obolele od raka dojke, a da je u prvih šest meseci ove godine registrovana 61 pacijentkinja. Norijaki Abe je prilikom posete istakao da je u Srbiji stopa pojavljivanja raka dojke izuzetno visoka, te da su zdravstveni radnici prvi na liniji borbe protiv ove bolesti.

ZAJEČAR: Donacija mamografa

Zdravstvenom centru u Zaječaru donirani su jedan analogni mamograf, komora za suvo razvijanje filmova, jedan negatoskop i CR sistem. Povodom donacije Vlade i naroda Japana u okviru projekta "Unapređenje skrininga i prevencije raka dojke u Republici Srbiji" zdravstveni centar Zaječar su sredinom jula posetili prim. dr Elizabet Paunović, državni sekretar Ministarstva zdravlja i gdin Tošio Cunozaki, ambasador Japana u Srbiji.

VALJEVO: Novi digitalni mamograf

Valjevska bolnica dobila je krajem jula digitalni mamograf za rano otkrivanja raka dojke kod žena vredan 147.000 evra iz donacije japanske vlade zdravstvenim ustanovama Srbije. U Valjevu će od sada moći da se pregleda 50 pacijentkinja dnevno, što je značajan broj preventivnih pregleda, rekao je ministar zdravlja Srbije Zoran Stanković prilikom posete valjevskoj bolnici. Stanković je ocenio značajnom pomoć Japana srpskom zdravstvu i posebno istakao kao važnu činjenicu da su japanski stručnjaci prepoznali značaj skrininga u prevenciji karcinoma dojke. Ambasador Japana u Srbiji Tošio Cunozaki je tom prilikom podsetio da ta zemlja godinama najviše ulaže u zdravstvo i socijalno staranje Srbije vođena činjenicom da "nema prosperiteta bez zdrave nacije" i dodao da će Japan i ubuduće pomagati Srbiji.

KRALJEVO: Donacija mamografske opreme Zdravstvenom centru "Studenica"

Zdravstvenom centru "Studenica" u Kraljevu donirani su jedan digitalni mamograf, komora za razvijanje filmova i jedan negatoskop. Ukupna donacija za ZC Kraljevo vredna je oko 147.000 evra.

Ministar zdravlja Srbije prof. dr Zoran Stanković i ambasador Japana Tošio Cunozaki uručili su ovu opremu Zdravstvenom centru "Studenica" početkom jula.

Zdravlje kože

Sunčanje: Za i protiv

Iako počinje da se smatra "neprijateljem broj 1", sunce još nije izgubilo lekovitu moć

Vreme demantuje sve. Do pre petnaest godina na snazi je bila ona "Ko se sunca krije, bolje da ga nije". Danas, uz vremensku prognozu, leti obavezno dobijamo i informaciju o indeksu UV zračenja sunca i savet da mu se ne izlažemo preterano. U eri kada preplanuli ten okolini šalje poruku da smo lepi, seksepilniji i uspešni, teško je "šetati" mlečnobelu put. U masi preplanulih, od kojih je nekima sunčanje modus vivendi i praktično imperativ (vidi okvir "Tenoreksija"), bledilo je sve samo ne socijalno poželjno.

Koliko, zaista, znamo o ceni koju koža mora da plati zarad seksepila?

Kada je izložena suncu, koža gubi više tečnosti, masnoće i svih drugih elemenata koji su joj potrebni. To doprinosi njenom starenju, ali i ozbiljnijim nuspojavama. Da bi se to povratilo, a posebno vlažnost, moraju da se koriste određeni hidratantni kremovi u toku sunčanja, ali i posle njega. Šta nam se dešava dok se sunčamo? Otprilike oko 50 odsto UV zračenja odbija se od kože, što znači da dolazi do refleksije, i to na kornealnom, površinskom sloju kože.

Za one koji letovanje provedu pržeći se na suncu, zarad lepog tena, nema većeg razočaranja od onog kada stignu kući i kada s perutanjem izgube boju. To se dešava zato što koža reaguje tako što odbacuje ono što joj ne treba. Da bi se bolje odbranila od sunčevog zračenja, kornealni sloj postaje sve deblji. Drugih 50 odsto UV zračenja amortizuje se lučenjem melanina iz pigmentnih ćelija i "hvatačima" slobodnih radikala, odnosno određenim oksidacionim procesima koji se dešavaju u koži. To su mehanizmi pomoću kojih se štitimo od UV zračenja.

Ipak, sunce nije izgubilo lekovitu moć i zato ga ne bi trebalo izbegavati. Najveća vrednost sunčevih zraka je stvaranje vitamina D u koži,

Rak kože

Postoje tri osnovna tipa raka kože:

Rak bazalnih ćelija – najčešći oblik. Pojavljuje se obično kao zadebljala crvena promena na koži, ponekad kao čvorić ili čir, veličine svega nekoliko milimetara, koja ne zarasta. Razvija se polako i bezbolno godinama i najčešće se pojavljuje na licu, ali se može naći i na trupu ili udovima. Nema težnju da se širi.

Rak pločastih ćelija – drugi po učestalosti. Tokom nekoliko meseci može naglo narasti, čak i do nekoliko centimetara, ukoliko se ne leči. To su zadebljale promene koje mogu biti osetljive na dodir. Najčešće se viđaju na koži koja je izložena zračenju, na glavi i vratu. Može se proširiti do regionalnih limfnih čvorova, a zatim i do pluća, jetre i drugih organa, ukoliko se ne leči na vreme. Stalno prekomerno izlaganje suncu, naročito tokom 10 godina pre postavljanja dijagnoze, dovodi do četvorostrukog povećanja rizika od pojave ovog oblika raka kože.

Maligni melanom – može se javiti i bez vidljivog uticaja sunčevog zračenja na kožu, a mnogo češće se javlja kod osoba koje su u detinjstvu ili ranoj mladosti imale jake opekotine od sunca. Prekomerno sunčanje, pre

Foto: Ahmet Guler / FreeDigitalPhotos.net

"Tenoreksija"

Osobe opsednute preplanulim tenom tokom cele godine možda ni ne mogu da kontrolišu svoju potrebu, smatraju pojedini naučnici. Najnovije istraživanje pokazalo je, naime, da te osobe podjednako čeznu za tamnijim tenom kao i narkomani u potrazi za novom dozom. Istraživači iz Dalasa napominju da opasni UV zraci aktiviraju "nagradni" prekidač u mozgu. Oni su testirali redovne korisnike solarijuma tako što su ih stavljali na dve desetominutne seanse i pritom im merili protok krvi kroz mozak. Kada su istražili njihovu moždanu aktivnost, zaključili su da je protok krvi povećan kroz određene oblasti povezane sa "nagradom" koje se aktiviraju kod pušača, alkoholičara ili narkomana kada imaju potrebu za narednom dozom. "Ljudi umiru zbog sunčanja, u pitanju je veliki zdravstveni problem. Otkrivanjem razloga možemo unaprediti prevenciju od ove opake bolesti – razvijanjem lekova protiv zavisnosti", rekao je dr Brajon Edinof sa Sautvestern univerziteta. Stoga, "tenoreksičarima" koji se oglušuju o upozorenja o zdravstvenim rizicima naučnici savetuju da potraže pomoć lekara.

Maligni melanom – najsmrtonosniji oblik raka kože, najbrže se razvija od svih oboljenja ove vrste i u znatnom je porastu u proteklih 30 godina.

15. godine života, praćeno jednom ili više ozbiljnih opekotina, najznačajniji je faktor rizika za nastanak melanoma, koji se javljaju između 20. i 40. godine. Pojavljuje se kao tamnobraon promena na koži i predstavlja nekontrolisani rast melanocita. Melanomi su najmaligniji i najprogresivniji od svih malignih tumora kože i ako se ne leče na vreme, u početnom stadijumu, brzo se šire kroz organizam i izlečenje je retko uspešno. Melanomi se mogu pojaviti u relativno ranom životnom dobu, za razliku od nemelanomskih oblika.

Solarne keratoze – dosta česti benigni (dobroćudni) tumori kože koji predstavljaju nenormalan rast ćelija na površinama kože koje su često izložene delovanju sunca. One su tvrđe u odnosu na okolnu kožu, zbog nagomilavanja keratina, crvene ili neke druge boje, obično 3–10 mm veličine. Često se javlja više keratoza istovremeno. Procenjuje se da svaka 400. keratoza ili čak 20 odsto aktivnih promena postane maligno i razvije se u rak pločastih ćelija kože.

Mladeži – benigni tumori melanocita. Osobe sa većim brojem mladeža na koži podložnije su pojavi melanoma u poređenju sa onima koje ih imaju manje. Veliki broj melanoma se razvija iz mladeža koji su već postojali, ali mnogi melanomi nastaju i na naizgled normalnoj koži. Urođeni mladeži koji rastu preko 1,5 cm u prečniku, imaju šest odsto šansi da postanu maligni posle 18. godine.

koji nas štiti od mnogo čega, a naročito od maligniteta unutrašnjih organa, što su potvrdila naučna istraživanja. Da ne govorimo o njegovoj dobrobiti za kosti, za lokomotorni sistem uopšte, što je odavno poznato. Pored toga, vitamin D reguliše holesterol u krvi.

Za dobijanje dnevne doze vitamina D dovoljno je provesti svega pet do deset minuta na suncu. Nisu nam potrebni ni plaža ni kupaći kostim ni kreme protiv opekotina.

Faktori rizika za maligni melanom

- veliki broj mladeža i pega
- svetla ili riđa kosa, svetla koža i plave ili zelene oči
- izlaganje velikim dozama UV zračenja odjednom, bez prethodne pripreme
- jače opekotine od sunca u detinjstvu
- određene bolesti (albinizam)
- rad ili čest boravak na otvorenom, u prirodi, bez zaštite

Grožđe štiti od raka kože

Nova studija naučnika iz Španije pokazala je da sastojci kojih ima u grožđu štite telesne ćelije od ultraljubičastog zračenja, glavnog uzročnika raka kože. Ultraljubičasto zračenje može prouzrokovati rak kože tako što povećava količinu štetnih molekula u koži. Naučnici sa Univerziteta u Barseloni otkrili su da flavonoidi (antioksidansi rastvorljivi u vodi) iz grožđa mogu sprečiti ovaj proces. Oni smatraju da je ova studija veoma pozitivna, jer se putem nje mogu napraviti preparati za zaštitu kože od sunca. Biohemičarka sa Univerziteta u Barseloni, Marta Kaskante, smatra da su ovo ohrabrujući rezultati i da bi ih trebalo razmotriti. "Ovim putem mogu se napraviti novi preparati za zaštitu kože od UV zračenja", dodala je Kaskante.

Nesanica muči obolele od kancera

Više od polovine obolelih od raka pati od nesanice tokom lečenja, a za neke od njih ona se produžava i mesecima kasnije, ukazuje kanadska studija Centra za istraživanje raka pri Univerzitetu Laval. Do ovakvog zaključka se došlo na osnovu anketiranja više od 1000 pacijenata koji su zbog raka bili podvrgnuti hirurškoj intervenciji. Njima je postavljeno pitanje da li su imali problema da zaspe ili da održe san, prenosi Rojters. Pacijenti su bili starosti od 23 do 79 godina i kod većine je u pitanju bio kancer u ranoj fazi. Tokom tretmana 59 odsto njih je prijavilo simptome insomnije. Kod polovine njih se čak razvio tzv. "sindrom insomnije", stanje u kojem je na primer tokom tri noći nedeljno potrebno bar sat i po da se zaspi. Ovaj procenat je tri puta veći nego u opštoj populaciji. Posle godinu i po dana kod čak 38 odsto ispitanika još uvek su postojali simptomi insomnije. Poruka kanadskog tima obolelima od raka je da budu svesni važnosti sna i da se ne snebivaju da svom lekaru prijave probleme sa snom pre nego što oni postanu još ozbiljniji. Medicina, inače, tom problemu tek od pre desetak godina poklanja dužnu pažnju, što se povezuje sa činjenicom da oboleli od raka sve duže žive. Tim istraživača s Univerziteta Kalifornije testirao je efikasnost joge kao leka za umor obolelih od raka, dok je taj-či gimnastika isprobana kao sredstvo protiv nesanice. Stručnjaci ističu da bi i kod obolelih od raka od pomoći protiv nesanice mogla da bude i bihevioralna terapija, koja se inače koristi kod osoba koje imaju ovaj problem.

Rak debelog creva češći kod pušača

Osobe koje puše imaju veći rizik od oboljevanja od raka debelog creva i veći rizik od smrti od ove bolesti nego nepušači. Kod pušača su 20 odsto veći izgledi za oboljevanje od raka debelog creva. Procenjuje se da će od ove bolesti u SAD u nekoj fazi života oboleti oko pet odsto odraslih osoba. Američki naučnici iz Istraživačkog centra "Fred Hačinson" su izračunali da je kod pušača prosečno 30 odsto veći rizik od smrti od raka debelog creva u odnosu na nepušače. Uz to, pušači oboleli od ove bolesti imali su i 50 odsto veće izgleda za smrt od bilo kog uzroka. Kod osoba koje su prestale da puše rizik od smrti bio je manji nego kod pušača, ali i dalje veći nego kod onih koji nikad nisu pušili. Novi su rezultati prikupljeni od 2264 pacijenta kojima je rak debelog creva dijagnostikovan između 1998. i 2007. godine.

Visoke žene, oprez

Prema najnovijim rezultatima ispitivanja istraživača sa Univerziteta Oksford, žene višeg rasta češće su izložene riziku da obole od deset vrsta raka. U istraživanju se navodi da je za žene na svakih deset centimetara visine iznad 1,5 metara 16 odsto veći rizik da obole od raka. Istraživanjem je bilo obuhvaćeno 1,3 miliona žena srednjih godina, u periodu od 1996. do 2006. godine, a naučnici ovu pojavu objašnjavaju mogućnošću da hormoni koji kontrolišu rast takođe mogu uticati na pojavu tumora. Iz britanskog Instituta za istraživanje raka saopšteno je da visoki ljudi ne treba da se uzbuđuju zbog rezultata ispitivanja. Sa visinom je povezano deset vrsta raka debelog creva, rektalni, maligni melanomi, dojke, materice, jajnika, bubrega, limfni, nehodžkinsovih limfoma i leukemija. Iako su istraživanjem bile obuhvaćene samo žene, istraživači navode da se veza između visine i raka pojavljuje i kod muškaraca. Oni koji su u najvišoj grupi, sa 179 centimetara, imaju 37 odsto veće šanse za razvoj tumora od onih iz najniže skupine, ispod 1,5 metara. Procenjuje se da se u 20. veku u Evropi prosečna visina svake decenije povećavala za jedan centimetar.

Prilog "Vreme zdravlja" je specijalno izdanje nedeljnika VREME. Broj 10, avgust 2011. Uređuje: Jasmina Lazić, e-mail: zdravlje@vreme.com

Projekat je realizovan uz podršku Ministarstva zdravlja

piše: Ljubomir Živkov

Slučajni uradak

Hotijah da na pasja kola naružim građanina koji je zloupotrebljavajući kakav kraljevski popust mobilnim mleo odveć glasno i neodustajno u inače tihom đulistanu kafića, ali kretoh po običaju od farkaždinskog Kulina bana

Telefon! Ko ga ne zna skupo bi ga platio. Ja ga i jesam skupo platio, moji roditelji i ja dadosmo dve hiljade rajhs maraka da nam se uvede telefon (ah, koliki napredak za svega dvadeset pet godina, još šezdesete godine se o struji govorilo kao o nečemu što bi valjalo uvući u kuću, elektrika beše prirodna sila, magija koja se uz izvestan trošak i bušenje naboja mogla uvući u sobe i u štalu, već o telefonu govorili smo kao o nečemu što se uvodi), e, pet godina pošto smo uveli telefon, kao što svatovi uvedu mladu u njenu buduću kuću gde će ona još kako gorko zažaliti za detinjstvom i kratkim devovanjem, odem u Ameriku i shvatim da dobijanje telefonskog broja ne košta ništa, uzmi brojeva, ago, koliko ti drago, imaj decu i ženu koji satima ne ispuštaju slušalicu iz ruku, idi na internet, zovi rodbinu u starom kraju, brbljaj, toroči, surfuj, taksimetar kuca, na kraju meseca stiže račun u kojem je svaki ubogi poziv fino zabeležen, i ako si se štrecnuo kad si video sumu, pregledaj još jednom istorijat porodičnog blebeta i videćeš da je sve cakum-pakum. Naša ti pošta i dan-danas uzima mislim petsto dinara prosto zato što si njen klijent (a čiji bi bio kad nema nikog drugog?!), i šalje ti samo konačnu presudu; ako baš sumnjaš da si toliko puta i toliko dugo razgovarao na svoj račun, ako sumnjičiš nekog da iz tvoje rođene kuće zove inostranstvo ili vruću liniju, možeš tražiti listing, koji plaćaš kao što svaki luksuz na ovom belom svetu plaćaš, da, i centrala mora biti razmerno savremena, a ne kao naša – uspomena na Treći rajh čiji smo dični deo i mi bili. U dijaspori ti kompanije nude silne popuste, besplatne sate u prekomorskom saobraćaju, samo da pređeš kod njih, broj koji si imao ne moraš da menjaš!

Danas je i u Farkaždinu uvođenje telefona (koji dobi ime fiksni) jeftino, mi, nekoć onoliko napredni, jedimo se što nismo sačekali povoljniju cenu ili da nauka izume mobilni: bi li Pošta bar prvoj stotini zamoraca dala sad kakav popust, bonus, šta ja znam, da nas dovede u koliko-toliko ravnopravan položaj sa novopretplatnicima? I ko će nam nadoknaditi štetu što smo stotinu puta upadali u već otpočet razgovor nekog sagovorničkog para, taj nevoljni conference call bio je osim dangube i haosa razlog za mnogu nelepu reč, i ne znaš šta je gore, kad raspoznaješ glasove ili kad tvoj razgovor slušaju i prekidaju lica tebi posve nepoznata: “Ajde prekidajte već jedared” – “Ti prekini, vi ste nama upali u reč, divanimo već frtalj sata...” – “Pa ondak prekidajte, mi ćemo za dva minuta da se dogovorimo samo kad koljemo svinje”...

U kasno kišno poslepodne, dok smo stajali u blatu pored obora, nagovarao sam oca da operiše kataraktu, šta da gledam, pitao je, zaista, koliko se samo smanjio naviljak koji unosi u štalu, ranije je na vilama odjednom nosio pola stoga sena, nekada oštar i celesredotochennyi hod sad je bio iskošen, koraci sitni i koleblji-vi, pa opet, živnuo bi kad bi mu došla unuka, e, jedne sam večeri razgovarao telefonom sa majkom (i kad ju je vid dobrano izdao znala je raspored brojeva na tastaturi i nalazila svakoga do koga joj je bilo stalo), otac nije nikada nikoga zvao telefonom, nije znao niti je imao zapisan ičiji broj, samo je odgovarao na pozive ako nije bilo nikog drugog u blizini, sad pa čujem kako neko podiže još jednu slušalicu, nezainteresovani je shvatio s kim mati razgovara i ne ceremonitsia nimalo: “Dovedi mi moga psihijatra!” – klik, zaklopi čovek slušalicu, ču li ovog padobranca, majko, ni dobro veče, ni laku noć, stvarno ume da se izrazi ukratko!

Tako je jednog dana među danima dežurao nasred ulice, izgledao je, kak se tamo veli, kad će se kod Čede Toračkog kuće pojaviti škodina njuška, kapiju je odavno otvorio, dok skrećem u dvorište zaviruje da li mu dovodim njegovog budućeg psihijatra: “Umalo da budeš vraćen sa kapije, kad sam vidio da dolaziš sam!”

Gubim jednu po jednu siluetu na tom mestu pred kapijom. Nekada je to bio otac, zimi sa šubarom, zagledan u stalno isti krajolik na čijem kraju je groblje, pa ga je nasledila sedeća, mnogo tanja i blago pogurena silueta mog brata, ispod šljive, a naspram naše zajedničke kotarke: koje god doba dana da je, ako samo ne pada sneg ili kiša, Ivek je na pecaroškoj stolici, u perjanom prsluku, sa kutijom “drine” i flašom piva, od proletos je osmatračnica zasvagda napuštena, i šta mi sad vredi asfalt koji je finally prekrio i Zeleni sokak, dotada pod turskom kaldrmom, usled čega su ga zvali “Skadarlija”, kad nema tamo nikoga. Tako je već dva meseca a meni kroz glavu još ponekad prođe: “Da pozovem Ivu?” Možda i ne prođe cela rečenica, nego njezin zametak, mentalno mrtvorođenče, ta znam da je mobilni stavljen u kovčeg, neidentifikovana spikerka Telekoma kazala bi mi da korisnik trenutno nije dostupan, hvala lepo, imam sad već i sam neku predstavu o toj trenutnosti.

Otvaram kapidžik, višnje procvetale kao da su svi živi, vinova loza videvši da od mene nema vajde, da nemam ja više ni špric ni plavetni kamen, sama se stara o sebi, u baštici samonikla čak dva oraha, kao dva jareta su, dobro je, em ste tanki kao mali prst, em ste na svoju ruku nikli, jer kad orahovo stablo dostigne obim vrata domaćina koji ga je zasadio, domaćin mora da umre, veli seljačko praznoverje, tja, moguće je da sredovečan čovek posadi orah, omladinu to i ne zanima, sadnica bude malo deblja od palca, dvadeset godina docnije čovek umre, pogledaju komšije stablo, neko ga čak i izmeri ličinom, a ono dostiglo tačan broj pokojnikove košulje! ◂

“Nama političarima će biti lepo i ako Kosovo bude u sastavu Srbije i ako ne bude.”

TOMISLAV NIKOLIĆ, lider SNS-a
(“Blic”)

Željko Šašić,

folk-pevač, posle razvoda ne uspeva da nađe novu ljubav, jer: “Bitno mi je da bude na mom intelektualnom i duhovnom nivou i da je iskrena. Nisam licemer, volim da kažem ono što mislim. Isto očekujem i od partnerke. Za ljude odrasle na zemunskoj kaldrmi, kao što sam ja, postoje etički principi ponašanja od kojih ne odstupaju.

Bilo je nekoliko pokušaja. Neke od tih veza bile su kvalitetne i nagoveštavale da će prerasti u nešto više. Ipak, nisam pronašao onu pravu. Današnje lepotice imaju veliki problem, jer sebi prečesto postavljaju pitanje da li su se dobro udale. U tom preispitivanju javljaju se nezadovoljstva, pošto će uvek postojati veća jahta, bolji auto, novija kolekcija, krupniji dijamant.”

Šta bi Željko voleo: “Ne bih imao ništa protiv da žena mog života, poput mene, ima dete iz prvog braka. Svakako bih voleo da mojoj Sofiji (kćerki, prim. ur.), koja će od mame uskoro dobiti seku, podarim i batu. Čuo sam da je medicina uznapredovala i da je danas moguće uticati na pol deteta. Ali nisam opterećen time da moram imati sina.” (“Gloria”)

Nebojša Čović,

bivši potpredsednik Vlade Srbije: “Nije pravedno da odsečete duhovni stub srpskom narodu i time probate da mu uzmete dušu. Ko kaže da sutra nećemo pričati o Sandžaku, Vojvodini... Srbija je potpuno jasna, čak i previše iskrena na svom putu ka EU i to nije sporno, ali biće sporno ako Srbija uđe u EU, a da Srba ili zemlje Srbije gotovo ne bude. Ako Srbi treba da ulaze u EU kao vojvođanska ili šumadijska varijanta...” (“Alo”)

Milan Ivanović,

funkcioner Demokratske stranke Srbije: “Mi u Rusiji imamo velikog prijatelja i od njih imamo ogromnu podršku. To moramo više da koristimo i sreća je da se odnos snaga u svetu promenio u korist naših prijatelja. Ne treba zaboraviti ni uticaj prijateljske Kine. Treba da nam pomogne u obnovi države i čuvanju naših teritorija. Rusija je više majka Srbima na Kosovu i Metohiji nego što je ova vlast u Beogradu.” (“Pečat”)

Jelena Karleuša,

pevačica, “jača nego ikad”, imala je veoma uspešnu turneju po Crnoj Gori: “Na estradi je velika kriza, mnogi istinski umetnici jedva preživljavaju. Ovo je surov posao i gladijatorska borba koju mnogi nisu podneli. Na sreću ili žalost, ja sam gladijator otporan na udarce i bol. Nije ni to normalno, ali me je posao naterao da očeličim. Sa jedne strane sam pitoma majka dve bebe, a sa druge razulareni borac usred gladijatorske arene, željan krvi. Doktor Džekil i mister Hajd.”

Čije pesme više voli, Lepe Brene ili Svetlane Ražnatović: “To je kao da pitate Madonu da li joj se više sviđa Bugarka Desislava ili Bugarka Preslava.”

Ponovo najavljuje svoje angažovanje u politici: “Moje bavljenje politikom je neminovno. To je logičan nastavak svega što sam započela brojnim javnim istupima, kolumnom, angažovanjem u oblasti ljudskih prava. To je neka moja vizija budućnosti.

Mnogi ne znaju da sviram na flauti, da sam levoruka i da imam IQ preko 150. Mislim da će mnogima ovi podaci biti zapanjujući.”

Da li se fotografiše sa šest telohranitelja, radi većeg publiciteta: “Nemam šest, već osam telohranitelja i samo oni znaju kako im je u klinču sa masom ljudi na mojim koncertima. Maliciozni i idiotski komentari su odavno prestali da me interesuju.”

Za kraj otkriva još nešto: “Lubenicu volim, ali jedem samo srce! Ono je najukusnije! Ipak, moj afrodizijak nije lubenica, već uspeh. Nema većeg afrodizijaka od osećaja da vas vole, kada vam skandiraju ime i vrište.” (“Ilustrovana politika”)

Aleksandar Ilić,

pevač narodne muzike, priča kako je počeo: "U razgovoru sa ocem rekao sam da moram nešto da počnem pa smo nas dvojica odlučili da odemo kod Predraga Vukovića Vukasa, najvećeg kompozitora bivše Jugoslavije, koji je tada živeo u Čačku. Vukas nas je primio sa nepoverenjem, nije mu bilo jasno šta ja tu radim kad mi je otac stomatolog. Ubeđivanje je trajalo dugo, jer je on prvo rekao da neće moći da me posluša kako pevam zato što je bio u crnini za majkom. Međutim, kako smo bili uporni, on se prekrstio, rekao 'majko, oprosti mi' i seo za klavir. Tražio je da mu otpevam pesmu 'Odvedi me, druže, pod prozore njene' iz iste intonacije iz koje je pevao Zoran Jovanović. Otpevao sam, svidelo mu se pa je tražio da čuje još neke pesme. Kad je čuo kako pevam, ostavio je klavir i rekao: 'Radimo i postaćeš zvezda.'"

Šta je porodica rekla na to: "Mene tada novac nije mnogo interesovao, želeo sam da napravim nešto od svog života i da postanem popularan, ali se dobro sećam da sam na žiro-račun dobio šest miliona dinara. Ako se uporedi sa platom koju je moj otac tada primao, to je bilo tri godine njegovog napornog rada. Tako je krenulo, a roditelji su me podržavali."
("Ilustrovana politika")

Dragan Milovanović,

bivši ministar za rad, sada glavni menadžer u Asocijaciji samostalnih i nezavisnih sindikata, koju je osnovao: "Sada sam u ASNS-u i bavim se finansijama i biznisom, ali ne onako kako je to nekada bilo, polutkama i slično, već na nivou centrale."
("Press")

Ana Pendić,

voditeljka sa TV Pinka, nema šta da krije. Uskoro se udaje za Vojkana Radoša, direktora opštih poslova TV B92, o kome javnost nije baš mnogo znala, ali sada zna: "Trenutno uživamo u odabiru cveća, torti, burmi. Volim da je Vojkan prisutan kada se donosi neka odluka, ali konačna reč je uglavnom moja. Nisam sigurna da li je to zato što mi veruje, ili što mu je lakše da mi taj posao jednostavno prepusti. Ipak, ja sada imam više vremena da se posvetim ovim poslovima."

Organizaciju je prepustila drugarici: "Dala sam joj nekoliko sitnih sugestija. Ne želim jarke boje i rekla sam joj koje mi se cveće dopada, ali dok ne uđem u salu, ni sama neću znati kako će sve to izgledati. Znam samo da će moje venčanje biti izuzetno šik. Na stolovima će biti veliki svećnjaci. U neobično dekorisanim vazama stajeće divne orhideje, a sve će biti u krem i zelenim nijansama. Želim da prostor u kome ćemo se Vojkan i ja venčati odiše elegancijom."

Zašto je teško odabrati haljinu: "Mnogo se dvoumim oko venčanice. Svaka koju probam stoji mi idealno, kao da je šivena po mojoj meri. Ne treba joj nikakva korekcija. Lutala sam u stilovima i isprobavala najrazličitije modele – od raskošnih do svedenih. Još nisam odabrala, ali sam uspela da izvor svedem na tri-četiri. Čak razmišljam da i Vojkana uključim u to, jer nisam sujeverna i ne verujem da mladoženja ne sme da vidi venčanicu pre svadbe. Ceo život se bavim modom i nebrojano puta sam ih nosila i na revijama i sajmovima, tako da me venčanice ne fasciniraju preterano. Isto se osećam u njoj i u farmerkama."

Zašto venčanje neće biti intimnije: "Došli smo do sto osamdeset zvanica na našem venčanju. Ja sam zamišljala da će uz nas biti samo najuža porodica i prijatelji. Ali Vojkanovi su odlučili da pozovu malo veći broj ljudi, pa sam i ja isto to dopustila svojim roditeljima. Tako da je ideja o opuštenoj, mladalačkoj svadbi pala u vodu."

Optimizam je njena vrlina: "Mnogi kažu da se nešto promeni posle potpisa u knjigu venčanih. Verovatno je tako, ali promena može biti samo pozitivna. Kako u životu dvoje ljudi, kao što smo mi, čija veza dve godine savršeno funkcioniše, nešto može da krene naopako?"

Da li ima mane: "Inače, ljubomorna jesam, ali u granicama normale. Vojkan uopšte nije. To me ponekad baš nervira."

Šta je Vojkan još želeo: "Uspela sam da promenim Vojkanov prvobitni plan. Želeo je da otputujemo u Las Vegas, da se tamo još jednom venčamo, pa da odatle idemo u San Francisko, San Dijego i Kankun. Ali onda ga je iznerviralo to što sam sve saznala, pa je promenio destinaciju."

I, za kraj: "Za decu je još rano. Ali, nekako je logično da do proširenja porodice dođe što pre. Ove godine ne, ali sledeće – ko zna."
("Gloria")

3D reciklaža: Štrumpfovi u bioskopu

Koliko još ima,

Mala plava mitska bića iz začarane belgijske šume "štrumpfno" su pobegla od zlog Gargamela u Njujork?! I šta uopšte imaju belgijski Štrumpfovi sa dolarskom apoteozom uspeha i sreće

Štrumpfovi iz našeg detinjstva nisu nam se direktno obraćali kao u novoj 3D verziji, zato što su onda bili inkapsulirani u svom svetu, ne mnogo različitom od našeg detinjeg. Bića iz mašte su nam kazivala o drugarstvu, zajedništvu, toleranciji i drugim opštim vrednostima koje smo slagali u očekivanom nizu. Kad smo mrvicu porasli, počeli smo da se pitamo zašto je Štumpfeta jedina devojčica u selu, a kad smo ušli u pubertet ona je postala simbol za nešto drugo. U nekoj fazi odrastanja dečaci su se poistovećivali sa Gargamelom, zlim čarobnjakom koji više od svega želi da potamani mala dosadna bića da bi postao još moćniji.

Novi Štrumpfovi pričaju istu priču koja greje srce i dušu, ali koriste jezik nove tehnologije – putuju portalima ka onostrano-stvarnom svetu i upleteni su u savremenu magiju advetajzinga. Nova verzija Štrumpfova je poluanimirana, u njoj glume ili su glasove pozajmili poznate strane i domaće ličnosti. Štrumpfovi su slučajno izašli iz svoje čaure pod gljivama, krenuli su zabranjenom stazom da bi spasili Trapu i zatekli se u njujorškom Central parku. Upoznaju divan par koji čeka bebu, oni im pružaju utočište od strašnog Gargamela dok Veliki Štrumpf mozga kako da oboji Mesec u plavo, jer se samo tada otvara portal za povratak kući. Dirljiv detalj je kad Štrumpfeta priznaje ženi iz Njujorka da nikad nije imala drugaricu, kao i da nije znala da može da ima više od jedne haljine.

DECA ZNAJU: Reciklaža starih animiranih filmova prilagođenih današnjim klincima uobičajen je Holivudski postupak. Reditelj Radža Gosnel je procenio da je današnjoj deci dosadno da gledaju film o Štrumpfovima u njihovom izmišljenom selu, pa ih je izmestio u začarani grad kojim šetaju svakakva bića. Scenario tipa riba-na-suvom u filmovima često doživljava fijasko, ali se to u ovom filmu nije desilo zato što je napravljen balans između spektakla i slepstika koji ne ruši originalnu zamisao. U novoj verziji Štrumpfova ponovljeni su svi stereotipi – jednu jedinu plavušu stvorio je zli čarobnjak da bi sludeo i posvađao malena bića, mačke služe mračnim silama... Ipak, Gargamel i Azrael u 3D verziji više su smešna nego strašna bića.

Zahvaljujući kompjuterskim efektima najzad smo saznali šta mačak Azrael misli (i govori) o

Veliki Štrumpfe

O filmu

Animirani film *Štrumpfovi* u 3D formatu na srpskom jeziku stigao je u domaće bioskope 11. avgusta, a do sada ga je videlo oko 21.000 ljudi. Scenaristi drugog i trećeg dela serijala *Šrek*, Dejvid Stem i Dejvi Vejs, napisali su scenario za ovaj film na osnovu likova koje je izmislio belgijski crtač stripova Pjer Kilifor, poznatiji kao Pejo. Režiju filma potpisuje Radža Gosnel, koga znamo po serijalu *Skubi Du* filmova.

Happy meal Štrumpfovi

Prema prvim procenama, 3D *Štumpfovi* su zaradili najmanje 40 miliona dolara, za deset miliona više nego što se očekivalo. Najverovatnije će završiti kao igračke u Happy mealu poput ostalih crtanih junaka. Producent filma Džordan Kerner kaže da je lako shvatiti zašto su Štrumpfovi decenijama zabavljali ljude širom sveta, jer oni imaju sve karakterne osobine ljudi i sa njima se lako identifikujemo. "Štrumpfovi predstavljaju jedan narod. Oni naglašavaju važnost porodice i zajedništva. Što je još važnije, oni uvek vide najbolje u ljudima. Štrumpfovi se stvarno staraju jedni o drugima", naveo je producent. U filmu *Štrumpfovi* 3D sačuvano je nasleđe Štrumpfova. "Najvažnija stvar bila je da Štrumpfovi ostanu Štrumpfovi. U ovom filmu oni po prvi put napuštaju svoje selo i to je ono što je najuzbudljivije", izjavio je producent Kerner. Štrumpfovi ove godine slave 50. rođendan.

svom gazdi Gargamelu. Mačak Azrael je pametniji od čarobnjaka i zabavan, a to što juri mala plava bića deca mu ne zameraju. Desetogodišnja Selena je oduševljena novim "Štrumpfovima" i kaže da joj se najviše sviđa upravo mačak Azrael. Jednom je možda gledala originalne Štrumpfove, a pre filmske projekcije je tvrdila da zna o čemu je reč. Kad negde putuje sa roditeljima, ona pita svog tatu: "Koliko još ima, Veliki Štrumpfe?", a on joj kaže: "Još malo, još malo!"

POLITIČKO UREĐENJE ZAČARANE ŠUME: Priča o Štumpfovima iz belgijskog sela na Menhetnu može da se tumači i kao oda zaboravljenim američkim bogovima, vilenjacima i drugim nestandardizovanim bićima iz evropskih zemalja. Štrumpfovi su takođe bili zaboravljeni i odbačeni, i da sad nije izašao rimejk, ko bi se u moru filmova uopšte setio onih Štrumpfova iz stripa i crtanog serijala? Sličnu teoriju izneo je i sin autora Pjera Kulifora Pejoa, rekavši da je njegov otac bio fasciniran gnomima i goblinima, a budući da nije umeo da crta automobile odlučio se za srednji vek.

Neograničen je broj tumačenja, učitavanja i iščitavanja priče o Štrumpfovima. Prema jednoj teoriji, političko i ekonomsko uređenje Štrumpfova nalikuje komunizmu, sa totalitarnim poglavarom Velikim Štrumpfom na čelu. Novca nema, svi Štrumpfovi rade koliko mogu i uzimaju koliko im treba. Žive u šumi, plavi su, neodređene dobi, veličine razvijene pečurke (ili kako kaže distributer: veličine tri ►

Štrumpfomanija

U originalnoj verziji filma, na engleskom jeziku, glavne uloge tumače i pozajmljuju glasove Nil Patrik Heris, Džejma Mejs, Sofija Vergara, Henk Azarija, Keti Peri, Džonatan Vinters, dok su glasove pozajmili pevačica Keti Peri, Alan Kaming, Džonatan Vinters i Džordž Lopez. Keti Peri, poznata pevačica, pozajmila je svoj glas Štrumpfeti. Ulogu je prihvatila pre nego što je pročitala ijednu rečenicu scenarija. "Proveravali su glasove naslepo, tako što su gledali prethodne intervjue i upoređivali glas sa likom koji treba tumačiti. Moj glas im se svideo u samom startu i znali su da će uspeti", objašnjava Keti Peri.
Glumačka ekipa koja je u verziji sinhronizovanoj na srpski jezik davala glasove takođe je oduševljena radom na ovom projektu. "Bilo je pravo uživanje u radu na ovom projektu. Štrumpfovi su likovi uz koje su odrasle generacije i divno je što današnja deca imaju priliku da se upoznaju sa njima, a roditelji sa se podsete svog detinjstva. U moru agresivnih crtanih filmova i filmova uopšte, koji nisu primereni deci, pravo je osveženje da postoji ovakav film koji je pun nežnosti i ljubavi", izjavio je Dragan Vujić Vujke. "Kao reditelj sinhronizacije, uživao sam radeći sa kolegama koji su se maksimalno posvetili ovom filmu. Kompanija 'Sony Pictures' bila je veoma zadovoljna odabirom glumaca, njihovim glasovima i finalnim proizvodom." Srpsku ekipu čine: Dragan Vujić Vujke (režija/ Gargamel), Mina Lazarević (Štrumpfeta), Slobodan Boda Ninković (Veliki Štrumpf), Nebojša Milovanović (Patrik), Milan Antonić (Kefalo), Milan Tubić (Licko/Gricko), Jadranka Bugarski (Grejs), Marko Marković (Nebojša), Slobodan Stefanović (Trapa), Nikola Bulatović (Mrgud) i Dušica Novaković (Odil).

Kako su nastali Štrumpfovi i ko ih je stvorio

CRTAČ I NJEGOVI JUNACI: Pejo sa Štrumpfovima

Štrumpfove je izmislio 1958. godine belgijski strip-crtač Pjer Kulifor Pejo (*Les Schtroumpfs* – Pierre Culliford Peyo). Štrumpfovi su se prvobitno pojavili kao sporedni likovi u Pejoovom stripu *Johan i Pirlui* (fr. *Johan y Pirluit*), smeštenom u srednji vek. Prvi put su se pojavili 23. oktobra 1958. godine u "Le Journal de Spirou". Zbog velike popularnosti 1960. dobili su sopstveni strip, dok su na televiziji zaigrali 1981. godine. Stripovi o Štrumpfovima su u velikoj meri zaslužni za popularnost ovih simpatičnih stvorenja u svetu. Prevedeni su na 25 jezika i u velikom broju zemalja redovno izlaze. Kako im je popularnost rasla, tokom 60ih godina prošlog veka počelo je objavljivanje posebne serije crtaća, a uz pomoć američke produkcijske kuće "Hana Barbera" kreirana je legendarna animirana televizijska serija u kojoj je snimljeno 256 epizoda crtaća koje su se prikazivale u preko 30 zemalja. Pjer Pejo Kulifor umro je 1992, u 64. godini. Članovi njegove porodice uvereni su da bi bio iskreno obradovan i ponosan kada bi mogao da vidi da Štrumpfovi i dalje privlače veliku pažnju, a da broj poklonika širom sveta i dalje raste. Iako Štrumpfovi nikada nisu imali direktne veze sa politikom, u jednoj priči u kojoj se severni i južni Štrumpfovi svađaju oko jezika, veruje se da je ispričana parodija o Belgiji koja je podeljena na valonsko francusko i flamansko holandsko govorno područje.

jabuke), osim starine Velikog, starog 542 godine koji liči na Karla Maksa sa svojom širokom belom bradom, kapom i crvenim pantalonama, prepoznatljivom bojom komunizma. Štrumpfovi žive u savršenom gerontokratskom društvu gde su više-manje svi neodrasli i postoji samo jedan časni autoritativni očinski lik u kojem je pohranjena sva mudrost. U svim epizodama Veliki Štrumpf ima glavnu i poslednju reč, dok u epizodama u kojima Veliki izbiva iz sela u svetu Štrumpfova zavlada nered. Zločesti Gargamel i mačak Azrael su oličenje kapitalizma i nazadnjaštva, novog svetskog poretka koji počiva na jeftinoj radnoj snazi iz čije esencije moćnici postaju još moćniji.

U još luđoj teoriji, Štrumpfovi su nacisti zato što su svi istovetni i pritom plavi! Francuski sociolog Antoan Bueno u svojoj knjizi *Le Petit Livre Bleu* (*Mala plava knjiga*) poredi ih sa nacistima i Staljinovim sledbenicima. Za Velikog Štrumpfa kaže da se ponaša autoritativno i patrijarhalno, što je po njegovom mišljenju dokaz da je reč o nacional-socijalističkom stilu života. Dokaz je i jedina gospođica u selu, arijevski tip lepotice. U najluđim teorijama, Štumpfeta je naknadno postala plavuša posle intervencije izdavača i producenata. U zvaničnoj verziji, ona je bila gadna i crna i po Gargamelom ukusu, a onda je magijom Velikog preinačena u slatku plavušu. Gargamel je karikatura Jevreja, posebno zato što mu se mačak zove Azrael. "Gargamel je ružan, prljav, ima iskrivljen nos i fascinira ga zlato", objašnjava Francuz, optužujući kreatore Štrumpfova da su rasisti. "Prvi strip, *Crni Štrumpfovi*, mogao bi se klasifikovati kao rasna uvreda. U tom stripu Štrumpfovi su bolesni, a kad se razbole, oni ne postanu ljubičasti niti crveni, već crni, a kad pocrne, izgube razum i postanu potpuni moroni. Da stvar bude gora, više ne mogu ni da govore već samo izgovaraju 'njap njap

Koji si Štrumpf?

U štrumpfovskom selu živi preko sto Štrumpfova. Svaki od njih ima svoj karakter, svoje osobine po kojima se izdvaja od ostalih, a svi zajedno čine skladnu harmoničnu celinu.

Veliki Štrumpf je najstariji i najmudriji, posmatra, brine i rešave probleme. Ostali Štrumpfovi ga smatraju glavnim i uvek slušaju njegove savete. Veliki Štrumpf ima crvenu garderobu, koja ga razlikuje od drugih, kao i sedu bradu. Iako je najstariji, on je jedan od najenergičnijih Štrumpfova, koji mudrim savetima i čarobnim napitkom (koji samo on ume da napravi) spasava selo on zlog čarobnjaka Gargamela.

Štrumpfeta je jedini ženski lik. Ona je simpatična i šarmantna i iako su svi štrumpfovi zaljubljeni u nju, svima je dobra drugarica. Kao tipična devojčica, svoju kućicu dekorisala je u roze i stalno skakuće kroz selo pevušeći svoju, svima dobro poznatu pesmicu. Štrumpfetu je napravio Gargamel, sa idejom da je ubaci u štrumpfovsko selo kako bi zavadila Štrumpfove i njemu pomogla da ih se dočepa. Bila je zla i imala crnu kosu, ali je čarobnim napitkom Veliki Štrumpf od nje načinio ono što Štrumpfeta zapravo jeste.

Kefalo sebe smatra najpametnijim Štrumpfom u selu. Iako se ponaša kao da je posle Velikog Štrumpfa on glavni, to nije tačno. Od drugih se razlikuje po tome što nosi velike, debele naočare, jer je kratkovid. U originalnoj, belgijskoj verziji, on se i zove Štrumpf koji nosi naočare (“*Smurf with Glasses*” / “*Lecturing Smurf*”). Kefalo je strastveni čitalac. Njegova kuća prepuna je knjiga. Najčešće su to knjige starih umotvorina kao i “Kefalovi citati”. Kefalo ima neopisivu želju da natera svoje drugove da čitaju te knjige, što mu ne polazi za rukom.

Trapa je najnespretniji, ali veoma ljubazan Štrumpf. On uvek daje sve od sebe i sve radi iz najbolje namere, ali uvek sve pokvari ili polomi. Čak mu je i odeća trapava, pa je to jedini Štrumpf kome kapa ne stoji dobro, već stalno pada i pokriva mu oči. Njegov najbolji drug u selu je Kefalo, a hobi mu je sakupljanje kamenčića.

Mrguda uvek sve mrzi. Stalno negoduje, prekrštenih ruku, ali on nije bezobrazan, samo je osobenjak. Šta god da neko kaže ili predloži, Mrgud ima komentar kako to mrzi, ali uvek sve uradi, zajedno sa ostalim stanovnicima sela. Njegovo srce je čisto i dobro, što on uvek pokušava da sakrije.

Nebojša je Štrumpf o kome se ne zna mnogo. Njegov izgled je karakterističan po tome što nosi škotski kilt i za razliku od drugih Štrumpfova ima jaku riđu bradu. Odlikuje se neverovatnom srčanošću i hrabrošću.

Gargamel je zli čarobnjak, jedini negativan lik, koji živi nadomak čarobnog sela. Njegova životna preokupacija jeste da nađe štrumpfovsko selo i uhvati Štrumpfove, kako bi ih iskoristio za pravljenje najčarobnijeg eliksira na svetu. On živi sam, sa mačkom Azraelom, i na sve moguće načine pokušava da se domogne Štrumpfova.

njap’”, izjavio je Bueno za ”Vol strit džornal”. Američki izdavači su odbili objavljivanje tog prvog stripa, a kasnije su bolesni Štrumpfovi postali ljubičasti. Tijeri Kaliford, sin kreatora Štrumpfova, nije nimalo oduševljen time kako Bueno analizira rad njegovog oca. “Ne slažem se sa ovom interpretacijom. Ona je nešto između groteskne i neozbiljne”, poručio je on u intervjuu za ”Morgen”.

POVRATAK IZ DETINJSTVA: Političke konotacije nismo uočavali kad smo bili mali, jer su nas učili da se stariji slušaju pa je tako valjda i sa Štumpfovima. Negativce smo i bez Gargamela crtali sa velikim nosevima i izbečenim očima, ne znajući da time vređamo jevrejski narod. Da smo tada znali da je reč o sukobu komunizma i kapitalizma, male plave “komuniste” voleli bismo još više.

Novi Štrumpfovi su slatki, zanimljivi i nežni. Ipak, ostali smo uskraćeni za doživljaje iz čarobne šume, taj mistični svet iza linije stvarnog. Film je u holivudskoj izvedbi dobio “kokakola” dimenziju, ne samo kada je reč o susretu izmišljenih i stvarnih bića posle kojeg više nismo ni mi, a ni oni. Štrumpfovski humor je ciničniji i u duhu XXI veka. Okoreli ljubitelji tradicionalnih crtaća ne tolerišu “hipsterske” izlete u ovoj filmu. – Štrumpfovi sviraju *Guitar Rock!*. Prva pop-referenca (The Pointer, *I’m So Excited*) iskrsla je na početku filma, a zatim smo čuli i reperski *Walk This Way*. Šta onda možemo da očekujemo od budućih rimejkova animiranih klasika, da Bambi ironično otpeva melodiju iz filma *Lovac na jelene*? Ili da Snežana otpeva nešto od Lejdi Gage dok obavlja kućne poslove? U kompilaciji muzike, televizije i filma, formirala se postmodernistička generacija “previše kul za školu”, koja kroz doba nevinosti prolazi kao bosi po trnju. Šta ima loše u tome da budu nevini, nespretni, glupavi, tupavi, iskreni, direktni i dosadni? Poput Štrumpfova iz prošlog veka. ◂

Biljana Vasić

Izložbe: **Udruženje prijatelja umetnosti “Cvijeta Zuzorić”**

U potrazi za publikom

Foto: M. Milenković

Paviljon koji zovemo “Cvijeta Zuzorić” krasi Kalemegdan od 1928. godine kada su ga izgradili ljubitelji umetnosti i života predvođeni Branislavom Nušićem. Između dva rata bio je stecište umetnika, intelektualaca, glamura i aristokratije, sasvim sigurno tadašnja najvažnija tačka umetničkog Beograda. O tome svedoči izložba koja je u Paviljonu otvorena prošle nedelje

U ČETVRTAK 11. avgusta u Umetničkom paviljonu “Cvijeta Zuzorić” u Beogradu otvorena je izložba posvećena istorijatu ovog Paviljona i Udruženja prijatelja umetnosti “Cvijeta Zuzorić” koje je delovalo u Beogradu između dva svetska rata i izgradilo ga. Izložba se bavi radom Udruženja od njegovog osnivanja 1922. pa do 1941. godine i predstavlja samo jedan segment dvogodišnjeg istraživačkog rada autora Natalije Cerović, višeg kustosa Paviljona, i Ivana Klemena, istoričara kustosa. Za rad na izložbi korišćene su arhivska građa koja se čuva u Udruženju likovnih umetnika Srbije i fotografije iz Arhiva Srbije, Arhiva grada Beograda i Arhiva Jugoslavije, kao i Muzeja grada Beograda, SANU, Gradske biblioteke i umetničkog društva “Lada”.

Autori su izložbu podelili u tri celine. U prvoj su fotografije na kojima se mogu videti ličnosti koje su posećivale manifestacije u Paviljonu od 1928. do 1941 godine. Na tim slikama su najznačajniji ljudi iz sveta aristokratije, umetničkih, političkih, intelektualnih krugova, ali i svi oni koji su kroz rad Udruženja bili povezani sa svetskom umetničkom scenom tog vremena. U drugom delu su izložena dokumenta vezana za rad Udruženja od 1922. Treću celinu čine tekstovi o radu Udruženja. Tokom rada na izložbi autori su prikupili mnogo više građe nego što su mogli da prezentiraju, pa se planira izdavanje obimne monografije o radu o Udruženja.

UDRUŽENE SNAGE: Koautorka ove izložbe Natalija Cerović u razgovoru za “Vreme” priča kako je Udruženje nastalo: “Početkom 1922. godine pisac Branislav Nušić, tadašnji načelnik Umetničkog odeljenja Ministarstva prosvete, pozvao je beogradsku gospodu, književnike i umetnike na sastanak u Ministarstvo. Podsetio ih je da se naš svet slabo interesuje za umetnost i književnost, da književnici gladuju jer ne mogu da nađu izdavača, slikari i vajari nemaju gde da izlažu, kompozitori nisu u mogućnosti da izdaju svoja dela, a muzičari su eksploatisani od nesavesnih priređivača ili im je sala prazna pri koncertima. Zbog svega toga, smatrao je Nušić, trebalo bi osnovati udruženje koje bi propagiralo umetnost, priređivalo izložbe, koncerte i izdavalo knjige. Odmah je imao i predlog imena, bilo bi to Udruženje prijatelja umetnosti ‘Cvijeta Zuzorić’, po lepoj i umnoj Dubrovčanki koja je živela u XVI veku, bila pesnikinja, ali i inspiracija pesnicima onog doba, zaštitnica umetnosti i književnosti.”

Udruženje je vrlo brzo i osnovano i odmah počelo sa radom, a njegova aktivnost traje do početka Dragog svetskog rata. Osnovni zadatak Udruženja bio je “širenje interesa za umetnost

Najlepša Dubrovčanka

Najlepša žena svog vremena, pesnikinja čiji stihovi, "kao retki biseri od kojih nema lepših na celome svetu", kako je zapisao Torkvato Taso, nikada nisu viđeni, obrazovana, duhovita i elegantna – ne prestaje da pleni ni skoro pet vekova posle svoje smrti. Pouzdano se zna da je Cvijeta Zuzorić Pešoni (Flora Zuzzori Pescioni) rođena sredinom XVI veka u Dubrovniku. Najčešće se spominje 1552. godina. S ocem trgovcem još kao dete odlazi u Ankonu, gde narednih godina stiče obrazovanje. Sedamdesetih godina šesnaestog veka udaje se za bogatog firentinskog plemića Bartolomea Pešonija. Uskoro se s mužem, koji je imenovan za firentinskog konzula u Dubrovniku, vraća u rodni grad. Za petnaestak godina njihova života u Dubrovniku, Cvijeta je ostavila neizbrisiv trag u kulturnoj istoriji grada.

Bila je, kažu, najlepša Dubrovčanka svog vremena. Sve što o njoj znamo ispisano je perom njenih obožavalaca očaranih njenom "lepotom, obrazovanjem i gospodstvom". Opevali su je i posvetili joj svoja dela dubrovački pesnici Dinko Zlatarić, Miho Bunić i Nikola Gučetić, kao i Torkvato Taso koji joj je posvetio tri soneta i pet madrigala.

Nikola Gučetić (Gozze) inspirisan razgovorom Cvijete i svoje žene Mare, rođene Gundulić, napisao je i posvetio joj svoje poznate dijaloge o lepoti i ljubavi – "Dialogo della Bellezza detto Antos" i "Dialogo d'Amore detto Antos", objavljene u Veneciji 1581. godine, u vreme kad Cvijeta već deset godina živi u Dubrovniku. Za to vreme, međutim, Cvijeta Zuzorić je postala i predmet intriga i ogovaranja, o čemu govori Mara Gundulić u predgovoru za "Dialogo" i braneći svoju prijateljicu napada učmalu dubrovačku sredinu i gradske oce koji "pokušavaju klevetama da umanje vrijednost jedne vrlo obrazovane žene koja se s lakoćom kretala najvišim firentinskim kulturnim krugovima". Cvijeta je na kraju primorana da 1583. ode iz Dubrovnika u Ankonu, gde njena kuća postaje stecište najznačajnijih dubrovačkih i italijanskih pesnika. U Ankoni je i umrla, u dubokoj starosti 1648. godine. Sahranjena je u crkvi San Frančesko ad Alto.

НЕДЕЉА

БРОЈ 94. БЕОГРАД, 30. ДЕЦЕМБРА 1928. ГОД. ГОД. II

Са отварања Уметничког Павиљона

У недељу 22 ов. месеца свечано је отворен у Београду, на Малом Калемегдану Уметнички Павиљон, који је подигло Удружење „Цвета Зузорић". — На првој слици налазе се предње чланице и чланови Управе Удружења, који су уложили много труда и љубави, да престоницу украсе репрезентативним храмом уметности; — друга слика: Чланице Управе „Цвете Зузорић" у другу Ликовних Уметника; трећа слика: Чланови „Обилића" који су учествовали на концерту приликом освећења Павиљона.

PRE 83 GODINE: Izveštaj sa otvaranja Paviljona

i stvaranje uslova za njen napredak i razvitak u našem narodu", kako je pisalo u Pravilima. Organizovano je u tri sekcije: za književnost, muziku i likovnu umetnost; svaka sekcija imala je odbor i žiri u koji su članovi stručnih udruženja delegirali svoje članove. Pošto su ciljevi Udruženja bili da organizuje izložbe domaćih i stranih umetnika, da propagira prodaju njihovih dela i podigne umetničku galeriju, od 1925. počelo se sa prikupljanjem sredstava. Skupljani su dobrovoljni prilozi, prihodi od priredbibalova koje je Udruženje priređivalo uz pomoć slikara, književnika, muzičara, glumaca. Prikupljena suma, razume se, nije bila dovoljna, pa su se članovi Udruženja nadali pomoći grada i države.

Ministarstvo prosvete raspisuje konkurs za idejnu skicu budućeg Paviljona i daje tadašnjih 10.000 dinara prvonagrađenom arhitekti Branislavu Kojiću, koji je projekat uradio u dve varijante: jedna u stilu šumadijske kuće koja se Opštini nije svidela, i drugi projekat prema kojem je Paviljon i sagrađen. Beogradska opština Udruženju daje u zakup plac na Malom Kalemegdanu, tako da je Paviljon već krajem 1928. dovršen i svečano otvoren. "Može se bez preterivanja reći da je Umetnički paviljon, naročito prvih godina, sve do zidanja Kolarčevog univerziteta, bio umetnički centar Beograda", kaže kustoskinja ove izložbe.

AKCIJE: Prva izlagačka sezona bila je 1928/9. godina,ž Jesenjom izložbom otvorenom 30. decembra 1928. godine Umetnički paviljon je počeo svoju dugogodišnju aktivnost. Umetnički život u Beogradu dobio je jedno novo obeležje, postao je intenzivniji i organizovaniji. Svake godine su organizovane dve velike kolektivne izložbe – prolećna je prezentovala jugoslovenske umetnike, a jesenja beogradske. Pored toga Udruženje je priredilo i veliki broj međunarodnih izložbi među kojima su najznačajnije izložbe nemačke, francuske, češke, mađarske, britanske savremene umetnosti, kao i izložbe ruskih emigranata, poljske, francuske grafike 17. i 18. veka, češke arhitekture... Rezultat rada Udruženja bile su i velike jugoslovenske izložbe u Amsterdamu, Briselu, Košicama, Brnu.

Ostale dve sekcije Udruženja, književna i muzička, ne zaostaju za likovnom. Književna sekcija organizuje razne vrste manifestacija koje popularišu pre svega domaću književnost, mada je i izvestan broj stranih književnika prezentovao svoja književna dela. Organizuju se književne večeri, konkursi, sajmovi knjiga, obeležavanja godišnjica rođenja slavnih pisaca. Istaknuti članovi bili su priznati ►

PRIJATELJI UMETNOSTI: Branislav Nušić otvara Paviljon 1928. (gore); Beograđanka na Prolećnoj izložbi (sredina); Članice "Cvijete Zuzorić" 1926.

Balovi

Umetnička reprezentacija

Jedan od načina na koji je Udruženje prijatelja umetnosti "Cvijeta Zuzorić" prikupljalo novac za gradnju Paviljona bilo je organizovanje balova. Održavani su na različitim lokacijama i uvek su bili tematski. Nazivi nekih od njih o tome svedoče – "1002. noć", "Zlatni vek", "Svadba u Skadarliji", "Umetnost kroz vekove"; "Noć u Holivudu", "Umetnički maskenbal". O načinu na koji su balovi organizovani i ko su bili ljudi iz umetničkog Beograda koji su učestvovali u organizaciji, govori sledeći primer.

Prvi koji je došao na ideju o održavanju bala bio je književnik Rade Drainac. Naziv prvog bala "1002. noć" dao je književnik Gvido Tartalja. Izvršen je izbor užeg odbora u kome su bili Branislav Nušić, Toma Roksandić i dr Đurica Đorđević, koji je bio i finansijer. Za bal su iznajmljene prostorije hotela "Kasina" na Terazijama, koje su za ovu priliku specijalno dekorisane. U Odboru za dekoraciju radili su Toma Rosandić, Petar Dobrović, Jovan Bijelić, Pera Palavičini i Sreten Stojanović. Sve je bilo do tančina isplanirano. Podelu posla oko izrade dekora izvršio je Rosandić – ulaz sa ulice do unutrašnje kapije radio je Sreten Stojanović; od unutrašnje kapije do sale Pera Palavičini i Jovan Bijelić; veliku salu Toma Rosandić, a mnoge karikature za ovu priliku izradili su, prema idejama Branislava Nušića, Beta Vukanović, Pjer Križanić i Sreten Stojanović. Malu salu dekorisali su Dušan Janković i Veljko Stanojević, a pri izradi dekora pored pomenutih sarađivali su i Petar Dobrović, Ignjat Job, Miloš Josić, Živorad Nastasijević, Nikola Bešević, Miloš Golubović, Mihajlo Petrov i đaci Umetničke škole. Pri izboru programa, pored Nušića, mnogo je truda uložio i Stanislav Vinaver. Novinarsku propagandu za bal su vodili Nušić, Boško Tokin i Ranko Mladenović.

Bife je dobio bogate priloge, naročito vino, kojeg je toliko bilo da je prodavano i posle bala. Interesovanje za bal "1002. noć" bilo je ogromno, pa su organizatori jednim tunelom spojili "Kasinu" i salu hotela "Pariz". Na samom balu bilo je prepuno ljudi, ali je na kraju ušlo mnogo više nego što je prodato ulaznica. Rashodi su bili ogromni, a prihodi manji od očekivanih. I pored toga Udruženje je nastavilo tokom dve decenije svog rada sa organizacijom ovakvih umetničkih zabava.

T. J.

književnici i književni kritičari: Ivo Andrić, Branislav Nušić, Vladimir Velmar Janković, Veljko Petrović, Milan Kašanin, Isidora Sekulić, Todor Manojlović, Svetislav Petrović, Momčilo Milošević, Desanka Maksimović, Aleksandar Vučo, Dušan Matić i mnogi drugi.

Dvadesetih godina XX veka najveći problem u muzičkom životu Beograda predstavljalo je nepostojanje prave koncertne dvorane ili paviljona koji bi bio pogodan za održavanje koncerata. Uz to, interesovanje publike za klasičnu muziku bilo je slabo. Udruženje prijatelja umetnosti "Cvijeta Zuzorić", sa tek izgrađenim Kolarčevim narodnim univerzitetom, počinje da organizuje koncerte na kojima su izvođena dela Betovena, Šuberta, Baha, Šumana, dela savremene češke, skandinavske, francuske, nemačke muzike. "Sa mnogo oduševljenja i dobre volje članovi Udruženja bili su organizovani po svim principima građanskih udruženja i radili na onome što su postavili kao ciljeve", kaže Cerovićeva. "Na početku rada suočili su se sa raznoraznim teškoćama, a najteže je bilo boriti se sa indiferentnošću javnosti, nerazumevanjem i nepoverenjem publike i sredine."

Drugi svetski rat prekinuo je aktivnost "Cvijete Zuzorić". Rad Paviljona je obnovljen 1945. i nastavio je aktivnost u okviru Udruženja likovnih umetnika Srbije. Od 1973. do 1975. godine izvršena je adaptacija i rekonstrukcija Paviljona, čime je on dobio svoj današnji izgled. U periodu od 1978. do 1986. godine Paviljon je radio kao samostalna ustanova da bi ponovo 1986. bio dat ULUS-u na korišćenje i upravljanje. Sada, dvadeset pet godina kasnije, Paviljon čeka neke nove entuzijaste koji bi prikupili novac za monografiju i, ako pretekne – za krečenje. ◂

Tanja Jovanović

Čaušesku i ostali Bugari

Značaj poduhvata kakav je i ova panorama savremene bugarske priče gotovo je nemoguće preceniti, naročito ako im usledi detaljnije upoznavanje sa najboljim autorskim opusima

Ma, i ta Evropa, mislim stvarno... Eno, primili Rumune i Bugare, a nas drže pred vratima, i stalno nešto zakeraju! Ej, *Rumune i Bugare*! Znaš li ti šta smo mi za njih – Amerika, bre!

Ovako rezonuje tipični Mali Perica (na primer, neki razžvalavljeni taksista, rastorokani forumaš ili tako neki svestrani genije) ne samo u Srbiji, nego manje-više svugde po razvalinama SFRJ; prezir prema "istočnoj braći" naprosto je bio sastavni deo jednog *kolektivnog YU-narcizma*, ali dok je u odnosu na Čehe ili Mađare još i imao izvesnu zadršku ("ne kažem, brate, kulturan je to svet samo, šta ćeš, nisu imali sreće"), Rumunija i Bugarska bile su i ostale nekakva sumračno-maglovita Ruritanija u imaginaciji (post)Jugoslovena. Sve bi to još i moglo da se podnese da se odnosilo samo na "prost narod"; no, ni sa intelektualcima nije stajalo ništa bolje. Uostalom, suvisla i vredna "kulturna razmena", mimo retkih, a dosadnih socrealističkih rituala "reprezentativne umetnosti", nikada nije stvarno zaživela; posledica toga je da o dvema vrlo ozbiljnim istočnoevropskim literaturama ovde znamo vrlo malo. Veliki Rumuni za nas su Sioran, Jonesko, Eliade – no, gle, niko od njih nije napisao svoja "glavna" dela na rumunskom; veliki Bugari i Bugarke su Cvetan Todorov, Julija Kristeva, odnedavno i Marija Todorova, ali gle – i do njih smo došli preko "svetskih" jezika na kojima pišu. Sramota samo po sebi, a dodatna kada se radi o susednim državama, a u slučaju Bugara i o vrlo srodnom jeziku i svakoj drugoj vrsti "rodbinstva".

Nedavno je zagrebački Meandar objavio vrlo zanimljivu antologiju savremene rumunske pripovetke, a sada je i Kulturni centar Novog Sada izašao sa u neku ruku komplementarnim panoramskim izborom: *Kristin, koja je mahala iz voza – savremena bugarska priča* (priredio Mihajlo Pantić). Značaj ovakvih poduhvata gotovo je nemoguće preceniti, naročito ako im usledi pobliže upoznavanje sa najzanimljivijim autorskim opusima.

Ovoj je knjizi – podebeloj, lepoj, brižno uređenoj – prethodilo nekoliko časopisnih panoramskih izbora u poslednjoj deceniji, za koje su najzaslužniji Velimir Kostov (čija se posvećenost otkrivanju savremene bugarske književnosti srpskoj publici već može porediti sa onim što radi Arpad Vicko kada je u pitanju mađarska literatura; uzgred, da nam nema Vicka, mislili bismo kanda da je na mađarskom poslednjih decenija pisao, daleko bilo, samo Bela Hamvaš...) i spomenuti Pantić, koji je pre nekog broja godina na matičnom mu (beogradskom filološkom) fakultetu iz nekih razloga "prekomandovan" sa hrvatske na bugarsku književnost, što je, eto, na koncu biće još i na neko dobro ispalo...

Famoznom "prosečnom" (šta god to bilo) poznavaocu u nas prevođene savremene književnosti verovatno će biti poznata samo imena Georgija Gospodinova i Aleka Popova, koji su uz dramatičara Hrista Bojčeva svakako međunarodno najpriznatiji savremeni bugarski pisci, i kod nas solidno već prevođeni. Gospodinovljeva je priča ujedno i naslovna u ovom izboru, i to s pravom, jer je, mada sasvim kratka, pri samom kvalitativnom vrhu ovog izbora. Treba podsetiti da je, nekako u isto vreme, Geopoetika objavila izvanredan izbor Gospodinovljevih kratkih proza kaporovskog naslova *I druge priče*, o kojem je na ovim stranicama nedavno pisao kolega Muharem B. Ni Alek Popov ne izneverava, to jest, priređivač je u ovaj izbor s razlogom uvrstio dve priče koje će možda nedovoljno upućenom čitaocu otkriti "tipičnog" Popova: pomalo ciničnog rezonera, pomalo erotomana, pisca izvanredne moći i sposobnosti da kroz "nepretenciozne" (kvazi)autobiografske narative provuče teme koje nas se svih dotiču, naročito svih nas u "bednim malim istočnoevropskim državama"... E, sa tom se bedom, odnosno promućurnim *trženjem* iste u osvit postkomunističkih devedesetih, a na evropskom Zapadu koji je tada bio gladan Toplih Ljudskih Priča o "žrtvama Čaušeskua", bavi klasik savremene bugarske proze Viktor Paskov u briljantnoj priči *Big biznis*. Hm, ali otkud sad Čaušesku među Bugarima? Baš to je Paskovljev ironijski twist: ko je na Zapadu među običnim svetom uopšte znao za nekog Todora Živkova? Zato je, recimo u pariskom metrou, bilo moguće unovčiti, zazveckuljiti svoju bedu samo govoreći kako si "žrtva Časušeskua"... Ovo ironijsko poigravanje sa duplim ili troduplim dnom,

PISMO IZ BUGARSKE: Georgi Gospodinov

gde se zajedljivost ne rezerviše samo za nekadašnje komunističke ili današnje tranzicione prilike, nego i za same Bugare u njima, za sva njihova dovijanja i presvlačenja, jeste jedna od gotovo sveprisutnih odlika priča u ovom izboru. Moram li naglasiti: za tu bespoštednu vrstu autoironijskog odmaka sposobne su samo istinski zrele i moćne kulture, to jest, njihovi najbolji predstavnici.

Mihajlo Pantić i njegovi saradnici (pre svega prevodilačka mreža) uspeli su, čini se, da u jednom ipak reduktivnom izboru prikažu poetički, ►

tematski i senzibilitetski pluralitet savremene bugarske proze, tako da mi je teško da zamislim tako namćorastog čitaoca koji u ovom izboru neće otkriti bar tri-četiri do sada sasvim nepoznata "dragulja". Među trideset priča dvadeset i šestoro pisaca, na blizu tri stotine strana, praktično i nema "zalutalih"; stvar je ličnih estetskih i ostalih preferenci kome, pak, dati prednost. Piscu ovih redova čini se posebno važnim, uz već nabrojano, skrenuti pažnju na lirizovani "urbani realizam" Palmija Rančeva ("Na semaforu") i Valentina Plamenova (u priči o *kurvi s tri fakulteta*...), na Virdžiniju Zaharijevu koja piše kao, pazi sad, Jelena Lengold koja se naslušala panka i napušila skanka, ili Dejana Eneva, sa setnom povešću o sećanju i prolaznosti, kroz (ne)stvarni lik jedne Mime, koja nije Laševska, ali nekako kao da baš i jeste... Pa onda, Kristin Dimitrova, sa jednom od onih Večito Naših priča o "tranzicionim" travestijama i ljudskim životima koji nam iscure kroz prste negde između njih, ili Stefan Kisjov sa čarobnom "malom" pričom *Fridrih Direnmat*, jednom od onih iz svojevrsnog "emigrantskog ciklusa" ove knjige, a to je jedan od ključnih njenih tokova. Na Dimitrovu se, mada iz jednog posve drukčijeg ambijenta, prirodno nadovezuje Zahari Karabašlijev sa *Kratkom istorijom aviona*. Negde na drugu stranu vuče dojmljivi intimistički zapis Vanje Štereve, a i Kalin Terzijski izvanrednom *Ljubavlju tridesetpetogodišnje žene* odmah konkuriše za pojačanu pažnju budućih prevodilaca. Silvija Tomova ne "fula" ni reč u bespoštednom portretiranju jednog postmodernog muškog narcisa, Elena se Aleksijeva pozabavila svojevrsnom "antiutopijskom", kulturpesimističkom projekcijom o tihoj "smrti literature" (i čitanja) usled posvemašnje prezasićenosti i irelevantnosti, Radoslav Parušev u naizgled bezveznim i nevažnim traumama dečaštva traži utemeljenje potonjeg sveta vrednosti odraslog čoveka, a Vasil Praskov u (hiper)realističnom i vrlo jasno autobiografski nadahnutom, podugačkom proznom štivu *Pritvor.com* daje brutalnu sliku večite ljudske strasti za podjarmljivanjem i kinjenjem Bližnjeg. Koji jeste ili nije za nešto "kriv": to u svetu *proklete avlije* zapravo odmah postaje nevažno, čak i uzniku samom....

Ona naslovna Kristin je, mašući iz voza nepoznatim ljudima, na neslućene načine menjala njihove živote. Ova knjiga možda neće vidljivo "promeniti život" (šta god to značilo) svom čitaocu, ali će ga bitno obogatiti, a možda ga ujedno i lišiti jedne smešne predrasude, ako ju je slučajno gdegod bio zapatio. ◂

Teofil Pančić

KNJIGA

Poluozbiljne ljubavi

- Džulijan Barns: *Puls*
- (prevela s engleskog Nina Ivanović Muždeka)
- Geopoetika, Beograd, 2011.

Džulijan Barns

Postoje dvije škole mišljenja kad je riječ o međusobnom odnosu priče i romana. Po onoj kod nas rasprostranjenijoj, popularisanoj po filozofskim fakultetima i sličnim ustanovama, a najubjedljivije izloženoj kod ruskih formalista, recimo Ejhenbauma, riječ je o dvije fundamentalno različite forme. To je više teoretski uvid i teoretičari su ga znali braniti elokventno i argumentovano. U praksi, međutim, kod samih pisaca, dakle, popularnije je stanovište koje je jednom prilikom zgodno formulisao Milan Kundera, bazirajući ga na analogiji koju i inače voli, onoj sa ozbiljnom muzikom, a prema kojem su priča i roman kratka i duga varijanta iste forme.

Kad se čitaju priče Džulijana Barnsa, biva jasno da su i za njega priča i roman kratka i duga varijanta iste forme. I koliko god da je Barns primarno romansijer, ne bi bilo pogrešno primijetiti da je u svojoj generaciji engleskih pisaca on istovremeno i jedan od najboljih kratkopričača (kratkoprugaša?).

Puls, treća po redu knjiga priča Džulijana Barnsa, formalno je podijeljena na dva dijela: u prvom se nalazi devet, a u drugom pet priča. Među devet iz prvog dijela četiri su iz istog *ciklusa*. Sve se, dakle, zovu *Kod Fila i Džoane*, imaju brojeve nastavaka kao nastavci hitoidnih filmskih serijala (*1, 2, 3,* i *4*), a Barnsove fanove će formom podsjetiti na romane *Troje* i *Ljubav, itd*. Ponovo, dakle, imamo prozu sačinjenu isključivo od dijaloga, iskričavih i duhovitih, ponovo su u centru pažnje muško-ženski odnosi, a čak će i neki naoko usputni lajtmotivi biti prepoznatljivi za ljubitelje dvodijelne (zasad) sage o Stjuartu, Oliveru i Džilijen. (Tako se, recimo, na jednom mjestu razglaba o statistički potvrđenoj činjenici da pušači dobijaju Alchajmerovu bolest daleko rijeđe nego nepušači.) Ono što je također sjajno u ovim pričama jest da su jako aktuelne. Obama, Hilari Klinton, mogućnost da se funta zamijeni evrom, samo su neke od tema pretresanih u dijalozima kod Fila i Džoane.

Ipak, kao i u *Stolu od limunovog drveta*, prethodnoj njegovoj knjizi priča, Barns izgleda naročito uživa kad u zbirku ipak dominantno posvećenu sadašnjem vremenu, ubaci pokoju istorijsku priču. Takve su ovdje tri iz drugog dijela: *Portretista*, *Harmonija* i *Karkason*. Priča *Harmonija* je impresivan *period piece* s kraja osamnaestog stoljeća. Riječ je o priči skoro psihoanalitičkoj, a iz vremena prije otkrića psihoanalize, skoro kao nekoj predfrojdovskoj *istoriji bolesti*, gdje i činjenica da se glavna protagonistkinja zove Marija Terezija fon P. zbog tog prezimenskog inicijala na kraju priziva Anu O. U *Karkasonu* kroz priču o Đuzepeu Garibaldiju i njegovoj ljubavi prema Aniti Riberas koju je prvi put oslovio na portugalskom, i to frazom *Tu devi esser mia* (Moraš biti moja), prosijava i poznata Barnsova fascinacija romanom *Dobri vojnik* Forda Medoksa Forda i rečenicom iz ovog romana koja je zapravo odgovorna i za pomalo zagonetan naslov priče. To je ona rečenica koju izgovara Dauel, pripovjedač *Dobrog vojnika*, koji za Nensi Radford kaže: "Jednostavno sam želeo njome da se oženim, kao što neki ljudi žele da odu u Karkason."

Nijedna priča u knjizi nije loša, sve variraju od dobrih do odličnih, ali meni su najbolje bile prva (*Istočni vetar*), posljednja, koja je i istovremeno i naslovna i najduža u knjizi (*Puls*) te priča pod naslovom *Saučesništvo*. Prva i posljednja su, naravno, privilegovane već i posebnim mjestom u knjizi, a *Saučesništvo* je opet skoro kao neko veselo srce inače prilično mračne knjige. Ljubav je ključna tema (skoro) svih priča u *Pulsu*, no *Saučesništvo* se koncentriše na rađanje ljubavi. Ima nešto u dva-tri posljednja fragmenta ove priče što podsjeća na emociju iz onih poznatih *lyrics* Haustora:

Ugasi sve, i budi vesela, jer ljubav je za nas tek počela. Potreban je taj dašak lakoće u ovakvoj knjizi, pa ova priča ispada skoro kao ona pukotina iz jednog od najslavnijih stihova Leondarda Koena, kroz koju uđe svjetlo.

Istočni vetar, priča koja otvara knjigu, jedna je od onih rijetkih priča na primjeru kojih bi se na nekom idealnom kursu kreativnog pisanja polaznicima moglo pokazati šta je dobra *short story*. Izvedena upravo savršeno, na izvjestan način skoro čehovljevsko-mopasanovski, sa naslovom koji je i poetičan i simboličan i *tačan*, sa fabulom u kojoj se isprepliću ljubavna priča i nenametljivo dočaran političko-društveni kontekst savremene Engleske, sa nekim (ironično) detektivskim motivima koji pomalo vuku na *Pre no što me je srela*, sa skoro trilerskim raspletom u kojem Barns demonstrira majstorstvo da jedan jako poznat motiv iz savremene istorije i popularne kulture ubjedljivo i logično inkorporira u svoju priču, a da za čitaoca to funkcioniše kao dvostruko iznenađenje: najprije kao klasično pripovjedno iznenađenje, a zatim i kao začuđena upitanost: Kako to da o ovome niko prije Barnsa nije pisao?

Priča *Puls* je najduža u knjizi i skoro da funkcioniše kao embrion romana. Narator vlastita *ljubavna priključenija* implicitno upoređuje sa brakom svojih roditelja. *Puls* tako na neki način biva i epilogom cijele knjige, koja se u cjelini bavi i metamorfozama ljubavi. Šta se u ljubavi mijenja kroz epohe, a šta ostaje isto, to je zapravo i jedna od opsesivnih tema cijelog Barnsovog opusa.

Pomenuo sam na početku Kunderin stav o suštinskoj formalnoj identičnosti priče i romana kao žanrova koji se zapravo razlikuju samo po dužini. Kundera je to rekao u kontekstu svoje (jedine) zbirke priča *Smiješne ljubavi*. Komentirajući na drugom mjestu naslov te knjige, Kundera je rekao da on nije želio naslovom sugerisati da su to humorističke priče, te da nije riječ o ljubavima *koje izazivaju smijeh*, nego ljubavima *lišenim ozbiljnosti*. To je po Kunderi jedna od glavnih karakteristika modernog doba: postojanje ljubavi lišenih ozbiljnosti.

Džulijan Barns je staromodniji, možda i konzervativniji, od Kundere. Kod njega ljubavi nikad nisu potpuno lišene ozbiljnosti. No i Barns zna, savršeno dobro, u kakvom vremenu živi. Ljubavi u *Pulsu* uglavnom nisu ni ozbiljne ni smiješne; ponekad su pomalo i jedno i drugo, ali su najčešće – poluozbiljne. ◂

Muharem Bazdulj

▸ tv manijak

Piše: Dragan Ilić

Seka, deka, čabar

Nakon novih turbulencija u ekonomiji SAD, globalna tema je **nova svetska ekonomska kriza** za koju još uvek nismo dobili srpsku skraćenicu. Otkako gledam televiziju, vesti u Dnevniku JRT-a počinjale su izveštajem o ekonomskoj krizi. Branko Mikulić, pa Milka Planinc, pa Ante Marković, pa Deda Avram i sve tako do današnjeg dana. U socijalizmu se kriza eufemistički nazivala "nedostatak deficitarnih proizvoda", pa "stabilizacija" pa "hiperinflacija", a danas **"tranzicija"**. Postojala je tendencija da se ekonomski problemi na televiziji odvoje od politike, ko bajagi to nema veze jedno sa drugim. Kada je svojevremeno **uhapsilo "Babu"** u aferi Agrokomerc, bio sam u vojsci, pa su nam u obaveznom političkom informisanju govorili kako je to "politički problem", baš kao i pisanje slovenačke "Mladine" o ukidanju štafete mladosti. Nije ni čudo što se govorilo da je vojska **škola života**. Mi smo tada još uvek Agrokomerc poistovećivali sa **kremipanima** koje smo jeli za marendu. "Mladinu" smo, doduše, morali da čitamo kriomice.

Kod nas se kriza pojavila kao SEKA (svetska ekonomska kriza), pa je postala DEKA (domaća ekonomska kriza), a Premijer je nedavno izjavio kako smo krizu prebrodili "na nogama". Bilo kako bilo, svet se ozbiljno trese usled socijalnih i ekonomskih problema i samo budala može da pomisli kako to **nema veze sa politikom.**

Ono što je postalo upadljivo za iole pažljivijeg tv-manijaka, jeste neobično visok **stepen cenzure**, ne samo domaćih nego i svetskih medija kada su u pitanju socijalni protesti. Prvi put, mogu da konstatujem, kako su velike svetske medijske kuće mnogo rigidnije od naših, koje su sklonije da razumeju i prate socijalnu problematiku. Ovde se to takođe čini zbog političke demagogije, jer se sirotinjom lako **medijski manipuliše**.

U svetu stvari stoje još gore. Navešću tri primera iz potpuno različitih društava, gde se dešavaju veoma ozbiljne demonstracije ili previranja, a da mi zapravo **nemamo pojma o pozadini tih događaja**. U Siriji mesecima traju protesti koji su započeli sa talasom promena u arapskom svetu. Vlast je bila izuzetno brutalna, informacije koje probijaju blokadu su minimalne, a posledice za ovu zemlju mogu biti neverovatno ozbiljne. Do nas stižu snimci napravljeni mobilnim telefonima, vesti sa državnih medija i reakcije velikih sila. Ovakvu situaciju nedavno smo videli u Libiji, gde se **konfuzija oko socijalnih i političkih protesta** završila stranom intervencijom i raspadom zemlje.

Gotovo istovetan primer imamo u Izraelu, gde nedeljama stotine hiljada ljudi organizuju mitinge i pokušavaju da ukažu na velike ekonomske i socijalne probleme u zemlji u kojoj su razlike između bogatih i siromašnih bile najmanje u svetu. Taj jaz je danas ogroman, troškovi života su porasli, a Jevreji su baš kao i Arapi živeli u društvima gde se računa na **društvenu solidarnost**. Međutim, informacije o nemirima u Izraelu nedeljama su bile minimizirane u svetskim mrežama, jer je neko pomislio da se time ugrožava bezbednost jevrejske države.

Demonstranti su bili iritirani vestima koje su trajale desetak sekundi, mada je na šetnjama učestvovalo gotovo pola miliona ljudi. Istina je međutim neumoljivo paradoksalna – nama poznata iz nastave marksizma, ekonomija postaje **osnova i izvor političkih turbulencija**.

Primer Izraela i produbljenog jaza između bogatih i siromašnih dovodi nas i do trećeg primera kontrole informacija. **Primer Britanije** pokazuje da nagomilani ekonomski problemi i reakcije na siromaštvo pogađaju i najbogatija društva. U Evropi već odavno postoji izraz **"četvrti svet"** za čitave delove društva u razvijenim evropskim zemljama koji su siromašni i neintegrisani. Ti klinci bez perspektive nedeljama pale London i ostale gradove pljačkajući sve što im padne pod ruku. Danas ovi nemiri nemaju artikulaciju jer svaki pomen **socijalne pravde** karakteriše se kao oživljavanje ideje socijalizma ili, daleko bilo, komunizma. Ukoliko pokažete razumevanje za bes sirotinje, preti vam opasnost da budete etiketirani kao neko ko podržava nasilje, što se desilo tamnoputom britanskom piscu **Darkusu Hovu** (Darcus Howe), kada su ga uključili u program BBC-ja.

Na kraju, ako mediji žele da opravdaju epitet "čuvara demokratije", njihova obaveza mora biti potpuno informisanje o ekonomskim i socijalnim turbulencijama. Po pravilu, bunt siromašnih može jedno društvo da odvede ili u totalitarizam ili u socijalni dijalog, gde se teret krize **pravednije raspoređuje** na sve slojeve društva. Nažalost, to je onaj teži put kojim se po pravilu ređe ide. ◂

Neredi u Engleskoj – artikulacija otuđenosti

Nema budućnosti u

MULTIKULTURALNOST: Mural u Hakniju, London

Fotografije: REUTERS

engleskom sanjarenju

Šestoro ljudi je poginulo. To je konačan bilans u ljudskim životima. Materijalna šteta u londonskim neredima procenjena je na preko 200 miliona funti. Svima je jasno da se nešto važno i veliko odigralo. Jasno je i da obim u kome je nasilje eskaliralo ne odgovara povodu. Mediji, političari, javne ličnosti, slučajni očevici, blogeri i svi drugi pokušavaju da nađu neko objašnjenje kako je sve to uopšte bilo moguće. Problem sa mnoštvom raznoraznih, pa i kontradiktornih teorija je da su sve one istinite

Sve je počelo u petak 5. avgusta, kada je policija u razmeni vatre usmrtila dvadesetdevetogodišnjeg Majka Dugana. Umesto da obaveste porodicu ubijenog mladića, što bi bila standardna policijska procedura, oni su ovu vest čuli od medija. Nakon što su se porodica i prijatelji okupili na mirnom protestu ispred policijske stanice opštine Totenhem, policija je odlučila da ih na silu rastera, povredivši pritom jednu šesnaestogodišnju devojku udarcem pendrekom po glavi. Nekoliko dana kasnije policija je u saopštenju priznala da mladić, iako je bio u posedu oružja, nije pucao na policiju, a da je metak koji je završio u policijskom radiju bio ispaljen iz policijskog pištolja, te da je Dugan verovatno usmrćen kada je već ležao na betonu. To je bio neposredan povod. Sledeće večeri neredi su počeli u Totenhemu. Druge večeri su se proširili na ceo London, a veče posle toga na čitavu Englesku.

Da biste imali predstavu o dimenzijama spomenutih događaja, morate u imati u vidu da je gradsko područje Londona po broju stanovnika veličine Srbije – tu živi oko osam miliona ljudi – a uključujući okolnu regiju upućenu na metropolu, i nekoliko puta veći. Zbog arhitekture, tj. činjenice da su retki stambeni objekti sa više od dva sprata, grad je veoma razuđen. Ljudi iz Srbije koji tamo žive umeju da kažu da u Londonu zbog toga možeš da uradiš samo jednu stvar u toku dana. Toliko se mnogo vremena izgubi u prevozu da nakon što ste negde stigli imate energije samo još da se vratite kući.

Totenhem, gde je sve počelo, najsiromašnija je opština severnog, bogatijeg, dela Londona. Inicijalni incident se desio u blizini metro stanice Totenhem Hejl. Ako se vozite samo dve stanice Viktorija linijom sa Ejndžela, prestižnog dela opštine Islington gde će vam kafu naplatiti oko 300 dinara, i izađete iz podzemne železnice u Totenhemu, jasno vam je da ste stigli u kraj koji nije tako opušten i pun nasmejanih ljudi. Sve je malo prljavije i oronulije, ima više emigranata i siromašnih Engleza. Jedno od onih mesta gde ne biste ostavili psa ispred prodavnice. Takvi su, takođe, i skoro čitavi južni i istočni London.

Odmah zatim sledi Brikston u južnom delu grada, u kome su se neredi nastavili. To je od Totenhema udaljeno, izraženo u vremenu putovanja, nešto manje nego od Beograda do Novog Sada. U Brikstonu se nalazi Brikston akademija, jedna od najčuvenijih koncertnih hala u svetu. Nije daleko ni O2 arena, u kojoj se između ostalog igra Masters kup, poslednji teniski turnir u godini. Takođe je poznat i po pesmi legendarne pank grupe The Clash "Guns of Brixton".

Dakle, neredi se nisu širili po modelu šumskog požara. Čim su inicirani u severnom, pojavili su se u većini južnog Londona, kao da je neko dao znak da se sva rušilačka energija odjednom oslobodi i prelije na ulice. Digitalni mediji, kao što su SMS poruke, Tviter i Fejsbuk su bili osnovno sredstvo komunikacije. Vatra nasilja nije se širila polako, od stabla do stabla, već je najednom buknula simultano na nekolicini udaljenih tačaka. Najveća destrukcija se odigrala drugog i trećeg dana nereda na skoro čitavom području južnog Londona. Slike zapaljenih kuća na malim ekranima prenošene su iz Krojdona, a nereda je bilo i u Vulviču, Luišamu, kao i u Pekamu, legendarnom kraju Londona u kome žive braća Troter iz serije *Mućke*. Nereda je bilo i u istočnom Londonu, u Hakniju, Enfildu, te u Vudgrinu na severu, ali i u zapadnim delovima grada kao što je Kilburn, pa i u fensi Čok Farmu i Kemdenu u kome je doskora vodila svoje bitke Ejmi Vajnhaus.

Trećeg dana nasilje se proširilo na sve veće gradove Engleske: Birmingem, Liverpul, Bristol, poznat po svojoj muzičkoj sceni, grad koji je dom grupa Massive Attack i Portishead kao i Tricky, te u Mančester, koji sem po fudbalu znamo i po bogatoj muzičkoj istoriji, odakle potiču Joy Division, Stone Roses, The Smiths, Oasis. Ako ste ikada pogledali epizodu serije *Shameless* koja pruža odličan uvid u mentalitet sitnokriminalnih marginalaca sa severa Engleske, neće vas začuditi da među uhapšenima u Mančesteru ima i stanovnika Gortona, predgrađa u kome je ova serija snimana. ▸

Uljuljkano Kraljevstvo

Za "Vreme" iz Londona

Ujedinjeno Kraljevstvo je zemlja gde se ne događa previše baš loših stvari. Izbegavamo vojne pučeve, nismo žrtve zemljotresa, uragani ne pustoše naše primorske gradove. Seoski sveštenici umeju da počine "diskretna" ubistva iz ljubomore samo u svetu Inspektora Morsa i Barnabija; ali sve u svemu, imamo iza sebe dostignuće značajne stabilnosti.

Stabilnost je tolika da se većina ne seća ili nikada nije znala da smo odsekli glavu svome kralju i postavili građansku vladu deset godina pre Francuske revolucije, samo da bismo vratili na vlast njegovog sina deset godina kasnije odlučivši da je monarhija manje od dva zla.

Stabilnost je tolika da je lako zaboraviti kako je relativno normalno da periode ekonomske krize obeleže građanski nemiri. Rane 80-e su bile prilično grozne. To vreme dobro opisuje hit *Ghost Town* grupe Specials. To vreme je takođe obeleženo neredima u londonskom Brikstonu i liverpulskom Tokstitu 1981. godine, nakon čega je sledila Bitka kod Orgrivija između policije i rudara u štrajku 1984. godine, neredi u Totenhemu i Bristolu 1985. godine te Binfildska bitka između policije i nomadskih hipija iste godine, koja je predstavljala najmasovnije hapšenje u istoriji Ujedinjenog Kraljevstva.

Ranih 90-ih bilo je više politički motivisanih nereda: *Poll Tax* (nešto slično komunalijama, prim. prev.) neredi iz 1990. godine, sukobi policije sa ekološkim aktivistima i protestima zbog izgradnje određenih puteva, antiratni protesti i drugi. Ono što se posebno izdvaja je protest "Ne u moje ime" zbog rata u Iraku, najveće demonstracije u istoriji Engleske na kojima je učestvovalo milion ljudi, kao i protest protiv grupe G7. Ovo su retki primeri velikih demonstracija u doba ekonomskog procvata.

London je veliki grad od osam miliona ljudi. Linija metroa koja ide s kraja na kraj Londona, The Central Line, je obima 74 kilometra. London zapošljava 30 odsto ljudi u Britaniji i ima, verovatno, najraznovrsniju etničku strukturu od svih gradova na svetu. U tom svetlu je neverovatno kako se svi sasvim lepo slažemo većinu vremena.

MIRNA KOEGZISTENCIJA: Kao retko gde, naša policija nije naoružana. Od nas se ne traži da nosimo identifikaciona dokumenta niti ih bilo ko traži da ih pokažemo. Ne postoji stvar kao što je lična karta. Naše kretanje nije zvanično nadgledano ili proveravano. Naše gej parade su razdragani događaji sa policajcima koji plešu i šarenim zastavama. Postoji veoma malo međuetničkog nasilja. Kada se imaju u vidu etnički odnosi na Balkanu, na primer, London se može uzeti kao pozitivan primer. Kao što je slučaj sa svim pravim metropolama, opšte pravilo je – gledaj svoja posla i niko ti neće smetati. U Totenhemu, gde su nemiri počeli, možeš da posetiš turskog advokata, grčkog pekara, kupiš odelo od kongoanskog krojača, pomoliš se u kurdskoj džamiji, i uložiš nešto novca u magične sveće santerijanskog sveštenika iz Venecuele, pre večere u restoranu koji služi specijalitete iz Etiopije ili Sijera Leonea – sve u jednom danu. Da sve ovo koegzistira u miru 99 odsto vremena malo je čudo.

POSLE NEREDA: Prodavnice bez izloga

Za mene, u ovom kontekstu, nije previše neobično da su se neredi odigrali. Trenutno smo u najgoroj recesiji od 1920-ih koja je, kako nam je saopšteno, neobično duga i neprijatna za modernu eru. Leto je, škole i fakulteti su zatvoreni, nezaposlenost je visoka i ljudi nemaju novac da otputuju na odmor. Tokom leta videli smo narodne ustanke i građanske nemire u Grčkoj, Tunisu, Egiptu, Libiji, Bahreinu, Izraelu, Brazilu.

MLADI, SIROMAŠNI, TAMNOPUTI MUŠKARCI: Ako se kao emigrant nađete u Londonu i pokušate tu da živite, na samom početku imate osećanje da ste se našli u centru sveta. Grad oko vas je spomenik civilizacije i kulture. Čini se da se sve što ljudsko biće može da poželi nalazi tu na dohvat ruke, ili barem iza ćoška. U isto vreme imate kontradiktorno osećanje da ništa od toga nije za vas. To osećanje sistematske uskraćenosti nadomak *Svega* je osećanje većine mladih izgrednika na vatrom osvetljenim ulicama Londona koje smo gledali u medijskim izveštajima prošle nedelje, bez obzira na njihovu boju kože i zemlju porekla.

Ono što najviše zapanjuje sve izveštače i komentatore upravo je ta raznorodnost učesnika i njihovih motiva. Evo nekoliko anegdotskih primera. Najmlađi privedeni izgrednik je dečak od jedanaest godina iz Romforda u pokrajini Eseks koji je ukrao novu korpu za otpatke u vrednosti 50 funti iz lokalne radnje lanca "Debenhams" dok je vrednost polomljenog izloga iznosila 6000 funti. Tu se našla sedamnaestogodišnja balerina koja je ukrala dva LCD

Takođe, kao što su mnogi primetili, ovo pogoršanje ekonomskih uslova je pojačalo uskraćenost nižih slojeva. Jedna od stvari koje sam primetio živeći u Srbiji jeste da je mnogo lakše živeti sa manje novca zato što ima manje stvari koje možeš kupiti. Sama raznovrsnost proizvoda dostupnih u UK, od supermarketa do butika, je neverovatna. To bogatstvo nam se stalno nameće i preko časopisa, na televiziji i kroz te, lako lomljive, izloge radnji.

Živeo sam pet godina svoje pozne mladosti u Severnoj Irskoj, gde su neredi neka vrsta nacionalnog sporta. Trajali su jedan mesec svakog leta, od 12. jula do sredine avgusta. Svi su znali šta će se desiti, svi se pripreme, i preostaje ti ili da se priključiš ili da odeš iz grada. Zatim se svi vrate nazad i nakon sveg tog rusvaja nastave sa svojim poslom, dok se ne približi sledeći jul i sve počne ponovo. Takođe, živeo sam i tri i po godine u Srbiji, gde su neredi pratili gej parade, hapšenje Karadžića, godišnjice NATO bombardovanja i druge prilike koje su se ukazivale.

Mislim da je razlika u tome što Englezi prosto nisu navikli na nerede. Ovakve stvari se dešavaju jednom u deset godina ili ređe. Jedan prijatelj mi je rekao: "Bio sam zabrinut za svoju porodicu." Moram da priznam da ja nisam. Drugi prijatelj mi je poslao poruku na Fejsbuku u ponedeljak da su neredi počeli u kraju Elephant and Castle u kome ja živim, tako da sam kad sam stavio sina da spava izašao napolje oko devet časova uveče da vidim šta se dešava. Zakasnio sam. Ulica Walworth road je zatvorena trakom. Pitao sam policajku kako da prođem tuda da bih otišao da kupim pivo. Ona mi je ljubazno objasnila. Domar u obližnjoj zgradi je sa entuzijazmom sprovodio grupe ljudi da prođu kroz zgradu da bi izbegli blokadu ulice dok je u ruci držao betonsku kocku i objašnjavao nam da su upravo to oružje izgrednici koristili i gde su ga tačno nabavili.

PRECIZNI NAPADI: Napad na Elephant and Castle je bio hirurški precizan. Celom dužinom dobro posećene ulice sa radnjama opljačkali su samo par radnji: prodavnicu elektronskih uređaja, "Foot Locker" sa patikama, prodavnicu italijanske obuće, zalagaonicu "Cash Converters" punu elektronske opreme koju su nedavno prodali ljudi kojima je sreća okrenula leđa i koji su verovatno od iste fele kao i izgrednici, zatim "Argos" radnja za katalošku prodaju stvari za domaćinstvo i prodavnicu "Carphone Warehouse" punu ajfon i blekberi telefona. Sve je bilo gotovo za sat.

Činjenica da su svi poludeli zbog nemira, kao što se to desilo sa Rodney King nemirima u Los Anđelesu 1992. godine, činjenica da svi uzdišu kako nemamo dovoljno policije (6000 za razliku od Njujorka gde ih je 40.000!), činjenica da su političari smatrali da je policija bila nedovoljno nasilna, činjenica da svi imaju neku teoriju o tome, samo pojačava argument da se ovakve stvari ovde ne dešavaju često. Međutim, one se dešavaju, uvek su se dešavale i čini se da imaju neke veze sa ekonomskim faktorima.

Takođe, poseban je izazov razumeti ih. Izazovnije od predviđanja da li će desničari imati primedbe na gej prajd u Beogradu, iako je londonskim neredima nedostajalo živopisno prisustvo pravoslavnih sveštenika u mantijama.

Konačno, većina ljudi koje poznajem pratili su nerede na televiziji i direktno su pogođeni samo utoliko što su imali prekid u snabdevanju iz lokalnih radnji i prekid u lokalnim saobraćajnim linijama. Bilo je loše, pet ljudi je izgubilo život i radnje su uništene. Sada svi mogu da se bace na analizu do sledećeg puta. ◂

Toby Brundin

televizora iz "Richer Sounds" radnje u Krojdonu, pa Antoni Aleksis Bejli, tridesetjednogodišnji prosvetni radnik iz Stokvela u južnom Londonu, Lora Džonson stara devetnaest godina, ćerka jednog engleskog milionera, koja je uhapšena zato što je bila za volanom automobila u kome su pronađeni ukradeni elektronski aparati i alkoholna pića u vrednosti od 5000 funti. Ukupno je u Londonu uhapšeno 1047 ljudi, u Birmingemu 445 i 178 u Mančesteru. Od ukupnog broja uhapšenih u Londonu većina su punoletni, 83 odsto, velika većina je muškog pola – samo 22 žene, od kojih tek dve maloletne. Ne postoje tačni podaci, ali čini se da je znatna većina uhapšenih nezaposlena. Dakle, opšti je utisak da su u neredima uglavnom učestvovali mladi muškarci iz siromašnih predgrađa. Ono što je takođe jasno, ali niko u Engleskoj ne usuđuje se da to prevali preko usana, jeste da je dobar deo njih crne kože.

Što se motiva tiče, tu je takođe širok dijapazon. Uobičajeni, politički ili ideološki, razlozi za nerede čini se da nisu imali nikakvog uticaja. Prvo, tu je krađa, bez obzira da li su ▸

to ljudi koji se i inače bave tim zanatom ili su samo oportunisti. Na engleskom se ta aktivnost označava rečju *looting*, za šta ne postoji adekvatan prevod. Poznata drama Džoa Ortona *Loot* se na srpskom zove *Plen*. Reč *looting* za razliku od *stealing* (krasti) koristi se za ratni plen ili uzgrednu krađu tokom nekih drugih, tragičnih događaja. Izrazito negativno emotivno značenje vezuje se u Engleskoj za ovu reč još od Drugog svetskog rata, kada su tokom nemačkog bombardovanja bande mladih ljudi organizovano pljačkale radnje i kuće Londonaca skrivenih po skloništima. Lopov je kriminalac, *looter* je moralno besprizorna osoba. Dosta učesnika nereda je bilo napolju samo da bi nekoga povredili, iz puke radoznalosti ili jednostavno zato što mogu. Jedno od najzabavnijih objašnjenja zašto su neredi bili tako masovni i toliko dugo trajali jeste što je raspust, pa mladi ljudi ostaju duže budni uveče. Džo Doling, petnaestogodišnji bloger, opisuje "gušeće osećanje dosade" koje mladi ljudi doživljavaju tokom raspusta. U ovim neredima, kaže autor, konačno su imali "šta da rade".

I DOBAR I ZAO: Druge večeri nereda televizijske ekipe su se okupile u Totenhemu pokušavajući da intervjuišu neke od izgrednika. Na pitanje da li su ovakvim ponašanjem zaista nešto postigli, mladić je odgovorio: "Jesmo. Ne biste sada razgovarali sa mnom da nije bilo nereda." Neredi se tiču moći i katarze, kaže jedno od najiskrenijih, socijalno-psiholoških objašnjenja. Ljudi učestvuju u neredima zato što se osećaju moćnim, makar na jednu noć. Njima je tokom čitavog života ponavljano da su bezvredni. Odjednom, oni shvataju da u dovoljnom broju mogu da urade sve, bukvalno sve što požele. Ljudi kojima poštovanje nikada nije ukazano osećaju da nemaju puno razloga da sami pokažu poštovanje prema drugima.

Suspenzija moralnih i društvenih normi je ono što je zaprepastilo posmatrače, ali čini se i same izgrednike. U čuvenom video-snimku koji je postao senzacija na Jutjubu vidi se kako dvojica mladića prvo podižu sa poda, pa zatim i pljačkaju malezijskog studenta Asirafa Hazika, koga je prethodno, bez ikakvog povoda, pretukla grupa srednjoškolaca polomivši mu vilicu. Ovaj slučaj je sa samog vrha vlasti predstavljen kao potvrda argumenta o hipokriziji izgrednika, koji pod izgovorom socijalnih protesta koriste priliku za prost kriminal. Verujem da je problem sa ovim neredima, zbog čega je naša moralna intuicija potpuno zbunjena, što ovde nema nekog prepredenog cilja, gde je jedan postupak samo pokriće za nešto zlokobnije. Stvar je u tome da su oba postupka u slučaju malezijskog studenta autentična. Izgrednici su i iskreno pomogli mladiću da ustane i zatim ga iskreno opljačkali. Čitav događaj može da se posmatra kao veliki socijalni eksperiment. Naime, i Hobs i Lok su u pravu. Čovek je inherentno i dobar i zao.

Kao i tokom noći 5. na 6. oktobar 2000. godine u Beogradu, kada smo u par sati prošli od jednog sistema, preko neobuzdane slobode i anarhije, sve do organizacije novog društvenog poretka, slično se moglo u toku četiri dana engleskih nemira videti kako se iz haosa spontano rađaju prvi znaci društva, odnosno samoorganizovanja u zajedničkom interesu. Jedan od primera je naselje Eltam u južnom Londonu. Iako su sva okolna naselja porazbijana i uništena, stotine stanovnika Eltama je izašlo na ulice i zaštitilo svoje radnje i kuće. Ni jedan jedini prozor nije polupan. U jednoj dugačkoj ulici koja, menjajući svojom dužinom nekoliko imena, od Šordidža, koji je istočni deo centra grada i popularno mesto za noćni život, vodi sve do Totenhema, većinu radnji drže Englezi arapskog porekla. U toj ulici, ako se dobro sećam, ima isti broj minareta kao i u čitavoj Švajcarskoj, četiri. Vlasnici i zaposleni u tim radnjama su izašli na ulicu sa bejzbol palicama i branili ih od vandala. Povodom toga neko je ostavio na Tviteru sledeći ironičan post: "Prokleti emigranti. Došli su ovde da štite naše radnje i naš komšiluk."

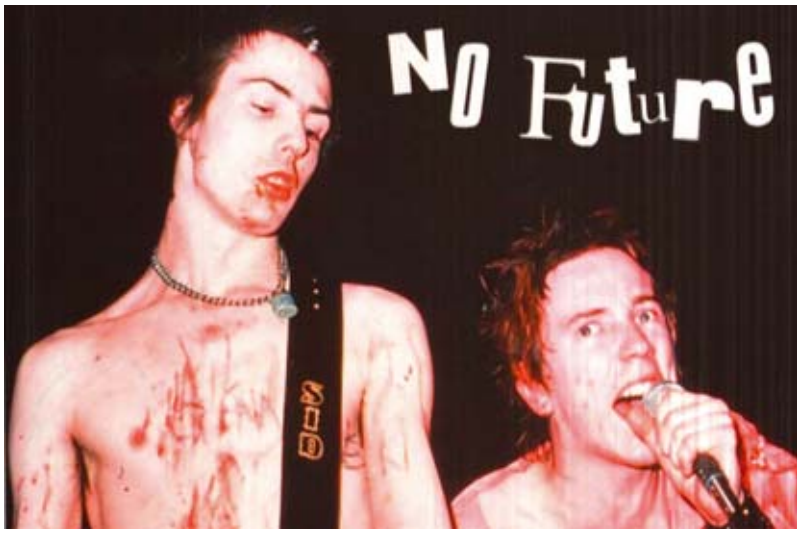
Četiri od šest života su izgubljena u pokušajima da se suprotstavi izgrednicima. Ričard Manington Bous, star 68 godina, napadnut je i pretučen kada je pokušao da ugasi požar u naselju Iling. Par dana kasnije preminuo je u bolnici.

S obzirom da su sve stege popustile, različiti sitni konflikti koji su se akumulirali ispod površine odjednom su prekipeli. Tako su lokalne bande tokom nekoliko noći nereda vodile prave rovovske borbe po linijama razgraničenja. To se desilo i sa jednim od međuetničkih sukoba koji su tinjali – onim između lokalnih Arapa i osoba crne boje kože. Trojica azijskih Britanaca, kako se to politički korektno zove, koji su poginuli u Birmingemu, pripadali su grupi od osamdeset mladih ljudi iz te zajednice, a pojavili su se na ulici u nameri da zaštite svoj komšiluk nakon što je opljačkana benzinska pumpa "Jet". Braća Šazad Ali (32) i Abdul Musavir (30), kao i devetnaestogodišnji Harun Jahan poginuli su kada je na njih naleteo automobil pun izgrednika crne puti. Očevici govore da njihova smrt nije bila slučajna s obzirom da je audi koji ih je usmrtio morao da skrene van putanje kojom se kretao na trotoar na kome su se mladići nalazili.

REAKCIJA: Tek trećeg dana nereda premijer Engleske Džejms Kamerun je prekinuo godišnji odmor i vratio se iz svoje vile u Toskani. Kameron je odmah po povratku zauzeo tvrd stav u najboljoj tradiciji tačerizma. Doveli su 16.000 policajaca u London i dali im ovlašćenja da ako bude potrebno koriste vodene topove i gumene metke, sredstva za kontrolu mase koja su do sada bila rezervisana samo sa Severnu Irsku i

UZROCI I POSLEDICE: Pustošenje, krađa, hapšenje izgrednika i sećanje na *Sex Pistols*

Zatvorska pobuna

Kao psihiloško objašnjenje nereda čula se nekolicina jednostavnih objašnjenja koja govore o isključenosti i nemoći mladih ljudi i psihologiji mase. Naime, kaže se da je ovo bila prirodna reakcija na brutalnost siromaštva. Međutim, objašnjenje koje za Londonski "Gardijan" iznosi forenzički patolog Kej Nuni, zavređuje pažnju svojom preciznošću. Nuni upoređuje nerede sa zatvorskim pobunama. Obično u delu zatvora koji služi za izolaciju najnasilnijih zatvorenika započne glasina da je neko povređen na neki način. Zatim se dešava neka vrsta moralnog protesta koja se ispoljava u formi osvete sa sebičnim ciljevima. Ne postoji viši razlog, samo veliki broj ljudi sa istorijom impulsivnog ponašanja koji učestvuju u velikoj avanturi.

nisu se koristila u samoj Engleskoj. Sve što se dešavalo jednostavno je proglasio kriminalom, zapretio da za to neće biti nikakvog razumevanja kao i oštrim kaznama. Sve što je obećao obistinilo se. Policija je svojim brojem i aktivnostima prekinula nerede, a sudovi su radili dan i noć osuđujući sve izgrednike na maksimalne zatvorske kazne.

Dakle, vlast je zabila glavu u pesak pravosuđa i ne pokušavši da razume uzroke nasilja ni da spreči da se ono ponovi. Britanskim novinarima nije bilo teško pa su našli jedan Kameronov govor o nasilju noževima, veoma rasprostranjen među urbanim bandama, iz 2008. godine, dok je još bio u opoziciji. Tada je rekao: "Ako neko misli da će samo merama pravosuđa zaustaviti nasilje na našim ulicama, taj ne razume obim i prirodu društvenog sloma koje ga je izazvalo. Zato moramo biti beskompromisni u vezi sa ključnim društvenim reformama koje će nam svima zajedno pomoći da popravimo naše slomljeno društvo." Kameron iz 2008. je u pravu. Međutim, Kemeron iz 2011. je nakon dve godine vlasti samo produbio društvenu krizu, prevashodno svojim budžetskim rezovima kojima je teret krize prebacio na srednji i niži sloj britanskog društva.

Priroda transgresije izgrednika nereda uznemirila je kako političare tako i ostatak engleskog društva. Kao da su besciljnošću svojih akata ovi mladi ljudi udarili na sam temelj civilizacije koja je postala stub njihovog identiteta. Ova rigidna reakcija britanske javnosti reflektuje nesposobnost razumevanja onoga što se desilo i strah od te nesposobnosti. Reakcija je slična reakciji Norvežana koji su, besni na masovnog ubicu Brevika, tražili da se ponovo uspostavi smrtna kazna samo da bi njega pogubili, pa da se odmah posle izglasa njeno ponovno ukidanje. U opštem gnevu, preko ►

POZIV NA TOLERANCIJU: Podrška socijalno ugroženima mladima u Londonu

100.000 ljudi je u Engleskoj potpisalo onlajn peticiju da se ukinu sve beneficije na koje su uhapšeni i osuđeni izgrednici do tada polagali pravo. Time su, paradoksalno, retroaktivno potvrdili sve socijalne razloge zbog kojih su ovi ljudi uopšte i bili na ulicama. Gašenje požara benzinom, veli stara izreka. Sve peticije koje potpiše preko 100.000 ljudi Parlament mora da stavi na dnevni red. Još se ne zna kakvi su izgledi da ovaj predlog uskoro postane zakon, ali su vladajući konzervativci potvrdili da će podržati inicijativu.

Tako bi se moglo desiti da, recimo, Nikolas Robinson, dvadesettrogodišnji student elektronike koji je uhapšen i osuđen na maksimalnu kaznu od šest meseci zatvora zato što je iz već obijenog izloga samoposluge "Lidl" ukrao flašu vode vrednu 3,50 funti, zauvek izgubi pravo da traži bilo kakve beneficije od države. Zatvorenici koji nisu osuđeni za zločine povezane sa neredima i dalje bi zadržali pravo na ove beneficije. Kriminalci osuđeni za silovanje nakon izlaska iz zatvora imali bi pravo na pomoć države, ali ne i osoba koja je ukrala flašu vode.

MORALNA I KULTURNA KONFUZIJA: Sa kulturološkog stanovišta, neredi na prvi pogled deluju kao pank utopija. Najčešći naslov u novinama preuzet je iz imena pesme grupe The Clash iz 1977. godine *London's Burning*. Ideja nasilnih protesta i anarhije je centralna tema pank poetike. Ali tu ideološku stranu panka ne treba shvatiti preozbiljno. Ideologija panka je uvek bila deo ikonografije. Praznina i pobuna su bile šik – neka vrsta, između ostalog, modnog stava. Iako hiljade mladih ljudi koji divljaju i ruše sve pred sobom na ulicama engleskih gradova možda podsećaju na lajdonovsku viziju anarhističke pobune, ovoj pobuni nedostaje određena kulturna verifikacija koja bi joj dala smisao. Pank je bio socijalni i *fashion* pokret, ali je imao i *soundtrack* – bio je takođe i muzički pravac. Kad oduzmete kulturu iz pobune, od utopije postane *obična* noćna mora.

Ako pogledamo svet u kome žive današnji učesnici pobune sa kulturnog aspekta, vidimo jedan konglomerat slučajnih uticaja. U

Siromašni

Obično se polazi od toga da siromašniji stanovnici Londona naseljavaju jug i istok metropole, ali zbog specifične socijalne politike siromašnih ima svuda po Londonu. Već od polovine devetnaestog veka Englezi su počeli da prave takozvane *council estate*, odnosno opštinske ili, kako se to kod nas zove, socijalne stanove. Takve kuće su vlasništvo opštine, ali se daju na korišćenje siromašnijim slojevima stanovništva besplatno ili u vidu beneficiranih stanarina. Naročit procvat ova gradnja je doživela posle Drugog svetskog rata, s obzirom da su ove građevine podizane na mestu zgrada koje su uništene u bombardovanju. Da bi izbegli stvaranje geta, vlasti Londona su ravnomerno gradile ove objekte u svim opštinama širom grada, tako da ovih stanova, koje svako ko boravi u Londonu duže od dva dana nauči da prepoznaje zbog njihove ružnoće, ima i u Čelziju i Noting Hilu i Kensingtonu i u ostalim prestižnim četvrtima, blizu ili odmah pored kuća londonske elite. Oko 40 odsto ljudi u Britaniji živi u ovakvim stanovima. Upravo su ukidanje beneficija jeftinog stanovanja jedan od najoštrijih zahteva protiv osuđenih učesnika nereda.

međusobnoj komunikaciji policiju su zvali *feds,* kako se u američkim serijama skraćeno zove federalna policija odnosno FBI. Takve policije nema u Engleskoj. Serija *Wire,* popularna među mladim Britancima, uticala je na žargon i estetiku nereda. Neki od njih su nosili marame preko lica, dok su neki bez ikakve zaštite svog identiteta ulazili u radnje sa razbijenim izlozima. Socijalne internet mreže su preplavljene ljudima koji su se, hvaleći se svojim učešćem u pljački, slikali na mestu zločina sa ukradenom robom. Moralna i kulturna konfuzija u glavama uvek idu ruku podruku.

Nakon što su se pojavile prve reakcije koje nerede objašnjavaju siromaštvom, istog trenutka se začuo kontraargument da niko od njih ne krade hleb i mleko već patike, plazma televizore, *bluberay* uređaje, laptope. Opljačkane su radnje "Gucci" i "Armani" iz kojih je odneto oko pola miliona funti robe. Lanac radnji koji je pretrpeo najviše štete je "JD Sports" koji prodaje upravo uličnu – *street* – odeću, trenerke, patike i dukseve sa kapuljačama kakve smo najčešće viđali na izgrednicima. Zabeležen je i slučaj da su u obijenu H&M radnju u tržnom centru "Vudgrin", mladići ulazili i probali stvari pre nego što bi se odlučili da ih "privatizuju".

Da su krali ono što se očekuje da siromašni ljudi kradu, to bi ostatak društva mogao nekako da razume, umeli bi da smeste taj bunt u neku racionalnu kategoriju. Ovako, sve se čini kao pohlepa i oportunizam kriminalaca. Međutim, uskraćenost je takođe određena kulturom. Kultura služi da ti kaže šta da želiš. Ovi ljudi su ceo život okruženi tabloidima, fudbalom i *reality* televizijom. Oni su iskoristili priliku da prigrabe ono što im je saopštavano da im je potrebno. Dvanaestogodišnji Elias Vačendže je napisao članak za lokalne omladinske novine pod naslovom "Neredi: pogled jednog dvanaestogodišnjaka" u kome kaže: "Omladina je opustošila *JD*, *Foot Locker* i *Curry's* širom južnog Londona. Mislim da ovo potpuno poništava smisao pobune. Mladi izgledaju kao siledžije koje žele da lepo izgledaju i igraju igrice na *XBOX360*. Jedina radnja koja nije opljačkana u Klepamu je knjižara *Waterstones*."

Zoi Vilijams, komentator lista "Gardijan", razmatra tezu da su nemiri po prirodi bili nihilistički i pita se: "Kako možeš da prestaneš da veruješ u zakon i poredak, u moralni univerzum, ljudsku saradnju, smisao postojanja, a ipak i dalje veruješ u sportsku opremu?" Čini se da je suprotno tačno, upravo je ovaj konzumerizam savršen izraz nihilizma – otuđenost od društvene realnosti i svih njenih vrednosti.

Ako čitav događaj treba svesti na jednu formu, onda bi to bio horor film. Scenario londonskih nemira podsećao je na neko od ostvarenja ovog žanra u kome je odlukom autora iz radnje uklonjen jedan stub konstitutivne fikcije i čitava se realnost, kakvom je poznajemo, raspala pred našim očima. U tom smislu londonski događaji više podsećaju na Hičkokove *Ptice* i *Noć živih mrtvaca*, nego na *Paklenu pomorandžu* ili *Sex Pistols*.

Sva ta tradicija i rigidna stabilnost engleskih društvenih i državnih institucija dovela je do potpune zbunjenosti svih koji bi trebalo da reaguju na ovakve događaje: od političara, preko medija, intelektualaca pa do internet esejista. Vera u poredak i institucije sistema je toliko jaka da su se prizori sa ulica Londona činili neverovatnim u trenutku dok su se dešavali. Tokom subote i nedelje na BBC-ju su se pojavili mnogi čije se mišljenje urednicima činilo relevantnim, a koji su umeli da ponove samo impotentnu osudu nasilja s jedne, i vlasti i policije, koja to nije sprečila, sa druge strane. Stiče se utisak da prosečan Englez misli da je sve što treba da uradi, da se rodi i plaća porez, a da je država odgovorna za sve ostalo što može da krene loše.

Istina je da je ova erupcija nasilja bila potpuno nepredvidljiva, kao i da je, jednom kad je krenula, bila posve prirodna. Većina prvih reakcija na nerede podsećala je na komentatora fudbalske utakmice između Engleske i Nemačke sa poslednjeg Svetskog prvenstva. Taj stariji engleski gospodin je od 2:0 za Nemce pa do kraja ponavljao "*oh my, oh my*". Tradicija koja je dugo bila izvor stabilnosti usled svoje rigidnosti je konzervirala društvo i proizvodila pritisak na socijalnu realnost da joj se prilagodi. A realnost je neumoljiva. U međuvremenu su se tu rodili u siromaštvu, ili su se doselili neki ljudi, koji su, neinformisani o svim tim lepim vrednostima engleskog društva, životarili na marginama i postajali sve nezadovoljniji. Kao što bi vam svaki priručnik psihoanalize rekao, što se unutrašnja tenzija duže potiskuje, to će njen izliv, kad jednom konačno eksplodira, biti iracionalniji i nasilniji. Engleska je podeljena i ne zna kako da započne dijalog. Nezadovoljne mase nemaju načina da artikulišu svoje probleme unutar političkog sistema. Vlast ne ume da ih čuje. Zato je ono što je izbilo na videlo bilo toliko neartikulisano, nekontrolisano, destruktivno. Pistolsi su pre 33 godine barem imali gitare i stihove koji se ne rimuju: *"There is no future in England's dreaming"*. ◂

Ivan Jević

POTERNICA: Traže se informacije o vandalima

Ratovanje na internetu

Vendeta u najavi

Hakerska grupa Anonimus napadala je poznate sajtove boraca protiv piraterije, a u sklopu operacije "Vraćanje duga" i "Osveti Asanža" napali su sve one koji su blokirali račune Vikiliksa – Amazon, Pej Pal, Master Kard, Viza... Tokom "arapskog proleća" gasili su redom sajtove vlada Tunisa, Egipta, Jordana, Maroka, Bahreina i mnogih drugih. Sada žele da unište Fejsbuk

SVI DOMAĆI I svetski mediji preneli su u sredu 10. avgusta najavu hakerske grupe Anonimus (Anonimus) da planira napad na najveću društvenu mrežu na svetu – Fejsbuk. Oni su pozvali "haktiviste" (hakere aktiviste) i sve one koji se bore za zaštitu privatnosti i slobodu informisanja da im se pridruže. Cilj im je da "ubiju" Fejsbuk, mrežu 750.000.000 ljudi.

Kako kažu članovi ove grupe, oni žele da prekinu rad Fejsbuka jer će tako zaustaviti i "prodaju ličnih podataka Fejsbuk korisnika". Oni tvrde da Fejsbuk te podatke prodaje vladinim agencijama i kompanijama koje špijuniraju ljude. Podsećaju da sve što se postavi na Fejsbuk večno tu i ostaje i dodaju da Fejsbuk više zna o svojim korisnicima nego njihovi roditelji.

VOLI ME, NE VOLI ME: Iole vičnijem korisniku Fejsbuka deo ovoga o čemu pričaju Anonimusi potpuno je jasno. Na profilima svakodnevno isplivavaju novi podaci o članovima – svima nam je jasno otkud ti podaci, ali se ujedno pribojavamo čega tu još ima. Što se tiče tvrdnje Anonmusa da Fejsbuk zna više o svojim članovima od njihovih roditelja, tu nema ničega spornog: Fejsbuk zna onoliko koliko mu kažemo o sebi, plus, onoliko koliko na to dodaju naši prijatelji. Ako nam ti uslovi ne odgovaraju, uvek možemo da izbrišemo svoj nalog na Fejsbuku. Međutim, čak i tada, Fejsbuk "zarad nas" čuva sve te podatke sa "izbrisanih" profila, za slučaj da se predomislimo i vratimo na mrežu.

Da li Fejsbuk svoje "bogatstvo" prodaje drugima – to ne znamo i niko još nije dokazao, ali znamo da je on postao savršeno mesto za špijuniranje: U sred nedelje napili ste se u kafiću? Glasate za opoziciju? Zapravo niste vernik? Ogovarate šefa? Nevini poljubac? Dobićete otkaz, nogu, hladan tuš...

Znajući sve ovo, većina korisnika ima ambivalentan odnos prema Fejsbuku. Tu smo, družimo se i zabavljamo, ali zašto Fejsbuk kvari zabavu mašući okolo sa našom intimom i tera nas da stalno budemo na oprezu?

Sve ove stvari dovoljne su da inspirišu armije mladih koje ne simpatišu Fejsbuk da se udruže i "stanu mu na put". Anonimusi su napad najavili za 5. novembar kroz audio, odnosno video poruku koju čita muškarac. Poruka je postavljena na Jutjub još 16. jula, a izvršena je modulacija zvuka, tako da nije moguće prepoznati glas.

Spekulacije o taktici napada

Primećeno je da se po različitim hakerskim forumima razmenjuju adrese na kojima je hostovan Fejsbuk. Neki predviđaju da će 5. novembra uslediti takozvani DDoS napad (*Distributed Denial of Service Attack*) koji je uobičajen kada su mete veliki i dobro zaštićeni sajtovi, uključujući i bankarske.

Jedan od oblika DDoS napada izvodi se tako što ogroman broj korisnika, stvarnih ili mašina, istovremeno pokuša da pristupi jednom sajtu. Kada se serveri preopterete, jer treba da odgovore na primer na milion zadataka umesto na hiljadu, sajt se sve teže otvara, a onda i prestane da radi. Korisnici dobijaju poruku da je nedostupan. Da li je ovakav napad uopšte moguć u slučaju Fejsbuka, teško je proceniti. Ovu društvenu mrežu ionako u svakom trenutku koriste milioni ljudi, pa je sigurno sposobna da odgovori na zahteve i drastično većeg broja.

Međutim, sve oko napada svodi se na spekulacije, uključujući i to da li će do njega zaista i doći, i to baš 5. novembra. Teško da će hakeri unapred najaviti svoju taktiku, a već sada Fejsbuk ima dovoljno informacija i vremena da se pripremi za eventualne probleme.

Ne, Anonimusima ništa nije problem. Oni i inače najavljuju napade, ali to očigledno nije dovoljno "žrtvi" – uključujući i gigante poput Vize i Master Karda – da ih spreči.

5. novembar

Datum za koji je najavljen napad, 5. novembar obeležava se kao "zavera baruta" u kojoj je 1605. godine propao atentat na engleskog kralja Džejmsa I. Gaj Fouks je tog dana sa grupom engleskih katolika pokušao da raznese Dom lordova (gornji dom) britanskog parlamenta. Zahvaljujući dojavi anonimnim pismom, pretražujući Vestminstersku palatu, Fouksa su pronašli dok je čuvao 36 burića sa eksplozivom i on je uhapšen. Pred zakazano pogubljenje skočio je sa skele gde je trebalo da bude obešen i slomio je vrat.

Anonimni na ulici

Akcije hakerske grupe Anonimus ne završavaju se uvek na internetu. Pre tri godine učestvovali su u protestu protiv sajentološke crkve. Razlog za to bio je pokušaj cenzure snimka intervjua sa glumcem Tomom Kruzom, pripadnikom ove crkve.

Anonimusi su tvrdili da se bore za slobodu govora i protiv finansijske eksploatacije članova sajentološke crkve. Osim što su napali brojne sajtove, učestvovali su i u uličnim protestima ispred sajentoloških crkava u oko sto gradova.

Na protestima su se pojavili sa maskama na licu. Maske su bile iste kao u filmu *V kao vendeta*.

Fejsbuk nije želeo da komentariše ovu najavu.

Moto napada na Fejsbuk, "Seti se, seti 5. novembra" (*"Remember, remember, the fifth of November"*), inspirisan je stripom Alana Mura i Dejvida Lojda *V kao vendeta* i istoimenim filmom o anarhisti koji se bori protiv represivnog društva. Na Fejsbuku je prošle nedelje postojalo oko 90 grupa *"Remember, remember the fifth of November"* ili sličnog naziva, a ove nedelje već ih ima bar duplo više. One okupljaju od svega nekoliko članova, pa do nekoliko stotina i hiljada pristalica ideje o napadu na Fejsbuk. Naravno, kao što to obično bude na Fejsbuku, većina tih grupa zapravo služe isključivo za zabavu.

AKTIVISTI ILI HULIGANI: Grupa Anonimus postoji još od 2003. ali je svetskoj javnosti upala u oči po izbijanju afere Vikiliks. Anonimusi su tada napadali sve one koji su pokušavali da zaustave objavljivanje diplomatskih depeša kojih se Vikiliks dokopao.

Grupa na internetu okuplja veliki broj zajednica među kojima ne postoji hijerarhija. Članovi žive u različitim državama – od SAD preko Srbije do Turske u kojoj je nedavno uhapšena veća grupa članova Anonimusa. Oni zajedničkim snagama demonstriraju građansku neposlušnost i bore se protiv nepravde, kako je shvataju. Sebe nazivaju "haktivistima" i učestvuju u različitim akcijama i hakerskim napadima promovišući internet slobode i slobode govora.

Članstvo u grupi se lako stiče i još lakše gubi. Potrebno je samo izvršavati zadatke koji su u skladu sa ciljevima Anonimusa i ostati anoniman. Onog trenutka kada se otkrije identitet člana, on je izbačen.

Poslednjih godina mediji su prepuni vesti o sajtovima koje je oborila ova grupa. U više navrata su preplavili Jutjub pornografskim video snimcima. To je za njih bio način borbe protiv cenzure s obzirom na to da je pornografija na Jutjubu zabranjena.

Napadali su grupe i organizacije koje se bore protiv piraterije, a u sklopu operacije "Vraćanje duga" i "Osveti Asanža" napali su sajtove kompanija Amazon, Pej Pal, Master Kard, Viza, kao i švajcarsku banku Post Finans koja je takođe blokirala račun Vikiliksa.

Tokom "arapskog proleća" gasili su redom sajtove vlada Tunisa, Egipta, Jordana, Maroka, Bahreina i mnogih drugih. Neke sajtove su čak nedeljama držali oborene.

Borili su se protiv svih onih koji su cenzurisali Vikiliks, a povremeno su se udruživali sa najvećim piratskim sajtom Pirati Bej. Anonimusi, naime, smatraju da je borba protiv piraterije – borba protiv slobode.

Šansu da svoju "zaveru" kuju sledeća dva i po meseca, a da ne budu u tome sprečeni, prilično je mala. Ipak, ceo svet će sasvim sigurno bez daha čekati i pomišljati na 5. novembar. ◂

Marija Vidić

Portret savremenika: Nebojša Čović

Čovek brend, gradonačelnik i limenka

Novi predsednik KK Crvena zvezda biće upamćen po osobini da se hrabro prihvata najtežih zadataka, ali da dalje od toga ne može "da dobaci" jer nikada nije imao kritičnu podršku onih koji su činili političku većinu

Nebojša Čović, star 53 godine, uspešni preduzetnik iz Beograda, doktor mašinstva i nekadašnji gradonačelnik Beograda, bio je najuspešniji u kreiranju slogana za kampanje. "Kad je teško Čović" iz 2004. kada je trčao predsedničku trku i "Svi smo mi malo socijalisti" iz devedesetih možda su najuspeliji slogani od početka višestranačja u Srbiji. Mogu da im pariraju samo onaj Demokratske stranke iz 1993. godine "Pošteno" i možda slogan koji je pratio kampanju Vojislava Koštunice za predsednika SRJ 2000. godine "Ko sme da vas pogleda u oči".

Iako se nikada formalno nije bavio "brendovima", "brendingom" i ne može se reći da je neko ko će osvojiti nagradu za najkomunikativnijeg političara (kao Rasim Ljajić, na primer), Čović se u poslove stvaranja i upravljanja proizvodima odlično razume. Iz te perspektive, logično izgleda povezivanje sa sadašnjim gradonačelnikom Draganom Đilasom, zvezdašem, mašincem i čovekom marketinga, na poslovima spasavanja KK Crvene zvezda. Ono što mu nije pošlo za rukom posle "oktobarskih promena" 2000. godine, kada mu očevidno Zoran Đinđić nije dozvolio da "preuzme" klub, ono što mu nije išlo sa tom garniturom Demokratske stranke, uspelo mu je ovog leta kada je nekako bilo neminovno – jer je Košarkaški klub Crvena zvezda toliko pao da mu je sledio prelazak u "beton" ligu.

Možemo da zamislimo kako je izgledao razgovor Nebojše Čovića i Dragana Đilasa, ljudi sličnih osobina u načinu bavljenja politikom i razumevanju košarke, i odnosa biznisa sa politikom. Đilas ide stazom kojom je Čović gazio pre skoro dve decenije, bilo da govorimo o upravljanju Beogradom, bilo o "vođenju" košarkaške organizacije (i ako želi da ima dobrog savetnika, Čović bi verovatno bio jedna od boljih opcija).

Dakle, kada više nije moglo da se ide u pravcu propadanja, prihvaćen je Čovićev koncept koji mnogi nazivaju srozavanjem "nacionalnog brenda" na nivo beogradskog predgrađa. Ali, kao što je više puta demonstrirao, Čović zna sa "brendovima", naročito sa onim koji nose predznak "nacionalni", pa da je reč o Slobodanu Miloševiću, o SPS-u ili "svetoj srpskoj zemlji Kosovu". S brendovima on zna i ta veština je motor njegovog opstanka na javnoj sceni Srbije.

Ono što Nebojšu Čovića muči, druge je prirode: kako da iskoči iz lika "onog što pravi limenke" koji mu čaršija neprestano pripisuje, kako da ga "krug dvojke" prizna da ima, a svakako ima, i neke druge dobre osobine koje je moguće iskoristiti za opšte dobro. Zbog tog obostranog nerazumevanja, zbog tog stalnog insistiranja da je KK FMP klub iz predgrađa, da je FMP kompanija iz predgrađa (kao da postoje kompanije u centru grada), stekao se utisak da Čović nije ličnost za velika dela i da jedino može da posluži u kriznim situacijama, ali – u lokalnim okvirima. Zbog toga je uvek imao ulogu nekoga ko gasi vatru, kad god se pomerio iz udobne pozicije jednog od vlasnika preduzeća FMP i najpoznatijeg navijača istoimenog košarkaškog kluba. On bi "obavio posao", a posle bi se pojavili drugi da žive na lovorikama, što je nekako bilo logično jer je Čović ličnost koja ne voli da glumi diplomatu i lako se odlučuje da u debati upotrebi "tešku verbalnu džebanu". On je stekao reputaciju kao čovek koji može da se nosi sa ljudima "nižeg profila" i uvek izgleda da najbolje razgovara sa nasilnicima ili onima koji misle da su nasilnici. Njegova tvrdoglavost i proklamovano insistiranje na "čistim računima" nisu mu bili dobar saveznik kada je trebalo da se prave koalicije.

"Dosta razmišljam pre nego što postavim principe, ali kad ih definišem, ne menjam ih. Ne mislim da sam uvek u pravu, ali obično jesam. Kada sam siguran u svoj stav, jako sam

foto: A. Anđić

tvrdoglav", jedna je od njegovih izjava.

Počeo je 1958. godine u Beogradu. Osnovnu i srednju (mašinsku) školu završio je s odličnim uspehom. Diplomirao je na Mašinskom fakultetu 1982. magistrirao1986, a u martu 2000. godine doktorirao.

"Nikad sebe nisam zamišljao kao političara. Imao sam averziju prema toj disciplini. Učio sam, igrao košarku, imao odlične ocene i bio neposlušan momak", govorio je o sebi.

Oženjen je Vesnom, imaju Tijanu i Filipa, žive u kući na Košutnjaku koju su dobili od FMP-a i otkupili je. Sin Filip je košarkaš i biće uzdanica KK Crvena zvezda Beograd u narednoj sezoni. Čović se u mladosti bavio košarkom, igrao je za Partizan i Železnik, gde je kasnije bio i trener.

Radnu karijeru počeo je kao asistent na Mašinskom fakultetu u Beogradu. Potom je radio kao inženjer u beogradskoj fabrici alatnih mašina "ILR Železnik", a zatim i u rudarskom kompleksu "Kolubara". Godine 1990. postaje generalni direktor propalog preduzeća "Proleter". Menja mu ime u "FMP Trejd" i od tog trenutka, kada je napravio svoj prvi brend, počinje njegova politička karijera. Kao uspešnog "tehnokratu" prepoznao ga je vladajući SPS i regrutovao ga najpre za šefa mesnog odbora, a veoma brzo i za šefa gradskog odbora. O tome kako je postavljen na mesto šefa socijalista Beograda Čović je svojevremeno rekao: "Milošević je pozvao Radmilu Anđelković, tada glavnog kadrovika SPS-a, i upoznajući nas rekao joj kako sam ja novi predsednik Gradskog odbora. Istog popodneva sam postao najpre član, a onda i predsednik Gradskog odbora. Protivkandidat mi je bio Đoko Stojičić, a mnogi članovi su pitali mogu li uopšte da me vide pre glasanja."

U julu 1992. godine izabran je za potpredsednika, a u februaru sledeće godine za predsednika gradske vlade. Kada su u decembru 1992. održani izbori, Čović je vodio izbornu kampanju SPS-a za Beograd koja je ostala upamćena po sloganu "Svi smo mi pomalo socijalisti". Socijalisti su na tim izborima pobedili i to su bili poslednji izbori na kojima je ova stranka pobedila u glavnom gradu Srbije. Čović je tih godina, koje su bile najteže za građane Srbije što zbog rata što zbog bede, važio za drugog čoveka i za nekog ko će naslediti Miloševića. Njegova biografija i uspesi na mestima na kojima je radio govorili su tome u prilog, a on sam je bio drugačiji od svoje partije jer je govorio otvorenije, jezikom koji je većina ljudi mogla ►

VREME

Na ovoj stranici u štampanom
izdanju nalazi se reklama

da razume. Ostao je upamćen kao dobar gradonačelnik iako je ukinuo "nezavisni" Studio B, iako je slao policiju da rastura štrajk radnika GSP-a, iako su građani Beograda plaćali dodatni porez od tri odsto.

Druga tačka njegove transformacije dogodila se na prelazu iz 1996 u 1997. godinu, kada je postao prvi čovek koji je rekao "Ne" Miloševiću, čime je na neki način najavio njegov politički sunovrat. U vreme "zimskih protesta" odbio je da zakaže konstitutivnu sednicu Skupštine grada jer mu je bilo jasno da su izborni rezultati lažni. Pojavio se na bini iza Miloševića na kontramitingu 24. decembra 1996. godine a iz SPS-a je isključen tri nedelje docnije. Iako je imao lepe ponude, nije se priključio nijednoj opozicionoj partiji, već je pokušao da uradi nešto više u političkom životu osnivajući Demokratsku alternativu vođen rezultatima na mestu gradonačelnika i pokušavajući da politički unovči hrabar potez odmicanja od Miloševića.

Čović je isključen iz SPS-a uz obrazloženje da je svojim istupanjima naneo štetu partiji. Mesec dana kasnije oduzet mu je mandat republičkog poslanika. Dok je bio u SPS-u obećavao je: "Ako izađem iz SPS-a, zaboraviću na politiku." Kada je izbačen, Čović je brzo objavio da će nastaviti da se bavi politikom, "jer to dugujem svim građanima koji veruju u političke principe i ciljeve za koje sam se oduvek zalagao".

Bio je koordinator Saveza za promene (1998/99) i kopredsednik koalicije DAN. Kao kandidat Demokratske alternative na izborima za predsednika Srbije u septembru 1997. godine osvojio 99.133 (2,25) glasa birača (šesto mesto).

Kao čovek koji je na vreme osetio da je Milošević potrošena priča, Čović je odigrao važnu ulogu u oktobru 2000. godine kao jedan od lidera koalicije DOS. On je, prema svedočenjima, bio izuzetno važan jer je obezbedio logističku podršku unutar postojećeg sistema, pomogao je u obezbeđivanju podrške navijačkih grupa i Jedinice za specijalne operacije. U javnosti je postojao utisak da je upravo Čović uz Zorana Đinđića bio najvažniji čovek u prevratu i da je svojim delovanjem pomogao da se izbegne krvoproliće na ulicama Beograda. U vladi Zorna Đinđića bio je jedan od potpredsednika koji se u najvećoj meri bavio najtežim problemima.

Dokazao se na jugu Srbije u kratkotrajnom ratu na teritoriji opština Bujanovac, Medveđa i Preševo, kada je uspeo da umiri situaciju ali i da spreči divljanje srpskih jedinica koje su u ranijim ratovima bile daleko bezobzirnije prema

Đilas ide stazom kojom je Čović gazio pre skoro dve decenije, bilo da govorimo o upravljanju Beogradom, bilo o "vođenju" košarkaške organizacije. Dakle, kada više nije moglo da se ide u pravcu propadanja, prihvaćen je Čovićev koncept koji mnogi nazivaju srozavanjem "nacionalnog brenda" na nivo beogradskog predgrađa

neprijatelju i lokalnom stanovništvu, što je bila značajna promena. Njegova logika za smirivanje sukoba bila je jedostavna: "Ne možemo da pobijemo sve Albance niti oni mogu da pobiju sve nas", opisivao je građanima Bujanovca svoj plan o suživotu na jugu Srbije.

Deset godina nakon sukoba i dalje se mnoge stvari u toj oblasti rešavaju onako kako ih je "Čović postavio", a kada nešto ne ide kako treba govori se o tome da se ne sprovodi "Čovićev plan za tu regiju". Međutim, dok je on obilazio gudure po administrativnoj granici sa Kosovom, u Beogradu je trajao politički rat među članicama DOS-a. Čović je znao tih dana da komentariše kako bi svi trebalo malo više da rade, ali njegove reči nisu imale veliki uticaj. Posle angažmana na jugu Srbije bio je nekoliko godina šef Koordinacionog tela za Kosovo i Metohiju, pa ga se po toj liniji i danas neki novinar seti da ga pita za komentar ili stav o trenutnoj politici ili "situaciji" na Kosovu. U danu kada je ubijen Zoran Đinđić, Čović je bio taj koji je saopštio vest naciji, ali je ubrzo bio pomeren sa mesta za koje se mislilo da bi trebalo da mu pripadne i za premijera je bio izabran Zoran Živković. Čovićeva politička karijera se od tog trenutka urušavala i, čini se, potpuno okončala jalovom kandidaturom za predsednika Srbije 2004. Njegovo docnije spajanje Demokratske alternative sa Socijaldemokratskom partijom, pa pokušaj koalicije sa PUPS-om nisu mu doneli opipljiv politički rezultat. Čović je konačno otišao na krajnju političku marginu odustajanjem da se aktivno uključi u prikupljanje potpisa za registraciju stranke prošle godine, čime je ta njegova ideja okončala svoje postojanje.

Za sve te godine aktivnog bavljenja politikom i rada u javnoj upravi Čović nije zanemarivao svoje poslove u kompaniji FMP koja je vremenom postala preduzeće, u kojem on i njegova supruga imaju veliki vlasnički udeo, i nije zaboravio na svoj mali ali uspešni lokalni klub FMP, koji je zagorčavao život poznatijim klubovima širom bivše Jugoslavije i uspeo da izgradi status referentne tačke za obrazovanje i obuku mladih košarkaša i drugih sportista. Međutim, ni sjajni uspesi tima za koji će on reći da nije njegov niti njegove kompanije – ali da se on pita za sve, nisu ga pomerili dalje od margine jer je njegov uticaj bio slab. Njegove inicijative za prekompoziciju lige, bilo srpske bilo regionalne, nisu prolazile, njegovi predlozi za drugačiju organizaciju udruženja srpskih klubova bili su zanemareni, ništa što je dolazilo od Čovića a ticalo se većeg prostora od onog koji zahvataju kompanija, košarkaški klub i ostalo što ide uz njih nije moglo da se realizuje.

Napokon, jedna je ideja prošla i tiče se pokušaja da se za ime Crvena zvezda i dalje čuje u košarkaškim krugovima. Čović je, što je iz ugla preduzetništva, pristao da poništi ime koje je stvarao zarad nesigurnog održavanja nečega što mnogi vole da nazovu "klubom od nacionalnog značaja". Nije jasno zašto je KK Crvena zvezda važan za Srbiju, ali je još manje jasno zašto se Čović bavi time osim ako nije procenio da mu je to nova ulaznica u estradni svet srpske visoke politike. Iako to demantuje i govori o "izazovu", teško je poverovati da se isplati stvoriti brend pa ga potom poništiti zbog želje da neko iz konkurentnog brenda napreduje, što bi trebalo da bude krajnji ishod oročenog petogodišnjeg braka Crvene zvezde i FMP-a. Ovako kako je čitava akcija izvedena teško je odoleti utisku da je akcija lične prirode i da spaja interese dva čoveka sličnih pogleda na svet i strasti, Dragana Đilasa i Nebojše Čovića. Prvom treba još jedna igračka jer takvu nije imao u svojoj karijeri, a drugom je potrebno da se još jednom bar okuša u ambijentu u kome se oseća odlično jer veruje da je mnogo bolji od konkurenata, ali mu neprestano nedostaje još malo soli da bi bio na vrhu. ◂

Slobodan Georgijev
i Dokumentacioni centar "Vreme"

Košarka

CZ i FMP: hladna ili "vruća" fuzija

Tim sa Malog Kalemegdana počinje svoj novi život u beogradskom predgrađu ili tim iz predgrađa krči put ka centru grada – to je u najkraćem siže za priču o postavljanju Nebojše Čovića za predsednika KK Crvena zvezda

Tri stvari su izvesne: Nebojša Čović (53), biće na čelu KK Crvena zvezda, Nebojša Čović se vratio u javni život Srbije i autor ovog teksta je navijač Crvene zvezde. Sve drugo je za raspravu jer nema dovoljno informacija kojima bi se napisala koherentna priča o tome kako je spasena muška košarkaška sekcija Crvene zvezde, ali postoje naznake o planu da se to zaista dogodi u narednih nekoliko godina.

Vest je sledeća: na sednici izborne Skupštine KK Crvena zvezda, održanoj u petak 12. avgusta u sali Medija centra na stadionu Crvene zvezde, dr Nebojša Čović je aklamacijom izabran za predsednika "kluba sa Malog Kalemegdana" a mr Živorad Anđelković postavljen je za predsednika Skupštine kluba. "Takođe, po završetku izborne, održana je i prva sednica Skupštine kluba u novom sazivu koja će ubuduće brojati 35 članova, na kojoj je usvojen plan i program reorganizacije i restrukturiranja kluba koji uključuje stratešku saradnju sa FMP-om. To podrazumeva da će FMP promeniti ime u KK Crvena zvezda Beograd, obuhvataće sve igrače oba kluba, a prvi tim takmičiće se u NLB ligi. Za menadžera za reorganizaciju i restrukturiranje Crvene zvezde imenovan je Mirko Pavlović, stoji u izveštaju na internet stranicama KK Crvena zvezda. Na internet stranicama KK FMP nema informacije o tome da je ovaj klub promenio ime ili bilo šta slično.

Šta nam je još saopšteno: Delije su podržale Čovića; predstavnik navijača Vladimir Šavija je govorio na izbornoj skupštini i obećao da će se "najverniji" vratiti na tribine hale Pionir; pored toga, Čović je rekao da nije reč ni o kakvoj fuziji jer mu ne pada na pamet da se bavi vraćanjem duga od preko14 miliona evra što je bio razlog da se KK Crvena zvezda poslednjih sezona neprestano nalazi "pred gašenjem"; ovo je sporazum o "poslovno tehničkoj saradnji" koja će omogućiti da klub sa imenom Crvena zvezda nastupa u regionalnoj NLB ligi i u domaćem prvenstvu, a "pravno lice" KK Crvena zvezda će ići u proces restrukturiranja i reorganizacije da bi se izbeglo proglašenje bankrota; Čović je rekao da je saradnja oročena na pet godina i da bi u tom periodu taj "slavni brend" trebalo da stane "na zdrave noge" uz organizacionu i finansijsku pomoć FMP-a, odnosno kompanija koje podržavaju ovaj klub iz Železnika; to su kompanije koje se vezuju za Fabriku metalnih proizvoda: Kobe grupa i FMP konzorcijum u kojima porodica Čović ima značajan udeo; Čovića je podržao Dragan Đilas, gradonačelnik Beograda i predsednik Košarkaškog saveza Srbije, odredivši svoju "desnu ruku" Živorada Anđelkovića da bude opet u najužem rukovodstvu KK Crvena zvezda (Beograd).

U razgovoru za "Vreme" Čović kaže da je njegov interes bio da se sačuva klub od propadanja i da je sporazumom predviđeno da nekadašnji KK FMP finansijski pomogne ozdravljanje KK CZ u narednih pet godina i da na kraju tog procesa imamo zdravu i jaku Crvenu zvezdu (bez "Beograd" u imenu).

"Ovo je veliki izazov za mene", kaže 66. bivši gradonačelnik Beograda za "Vreme" i dodaje da će se "mešati" i u sportski segment čitavog projekta iako mu je glavni posao restrukturiranje KK CZ.

Čović je u dva navrata posle 2000. godine želeo da poveže FMP i Zvezdu, ali tada to "nije bilo politički moguće".

Šta nam nije saopšteno pa osećamo da priča nije završena? KK Crvena zvezda, višegodišnje stecište beogradske manguparije i fenseraja i klub koji je značajan za neku internu beogradsku "krugdvojkašku" i dorćolsku istoriju, nalazi se u dubiozi, finansijskoj i organizacionoj još od kraja prošlog veka. Od "petooktobarskih promena" i dolaska na čelo kluba "mladih snaga DS-a" predvođenih Živoradom Anđelkovićem i Igorom Žeželjom, postojala je navodno intencija da se ovom klubu "vrati stara slava", ali nikada nije bilo do kraja objašnjeno šta je to zapravo jer ovaj tim nikada nije bio veliki van okvira nekadašnje Jugoslavije. Pokušaj partijskog vozdizanja kluba poklopio se sa početkom nove dominacije KK Partizan koji jeste veliki klub u evropskim okvirima. Stvaranje "evropske Zvezde" bilo je neuspešno preduzeće jer jedino što su "mladi DS lavovi" uspeli jeste promena igračkog kadra svake sezone, menjanje trenera i povećavanje dugova. Kada su se Anđelković i Žeželj povukli iz kluba, ostao je samo veći dug, trofeja nije bilo, a KK Partizan je za to vreme harao i kod kuće i u Evropi. Pokušaji Slobodana Vučićevića i Zorana Drakulića, preduzetnika iz Beograda, da novcem svojih kompanija sačuvaju klub i naprave preokret, bio je neuspešan. Čovek koji ih je nasledio, klupska legenda Vladislav Lučić, takođe

KK CZ – trofeji:

Šampioni države (SFRJ – SRJ):
1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1969, 1972, 1993, 1994, 1998.

Nacionalni kup:
1971, 1973, 1975, 2004, 2006.

Kup Pobednika kupova: 1974.

KK FMP – Trofeji i uspesi

Jadranska liga:

Prvak (2): 2003/04, 2005/06.

Finalista plej-ofa (1): 2006/07.

Nacionalni kup:

SRJ / SCG (3): 1997, 2003, 2005.

Srbija (1): 2007.

Prva liga SR Jugoslavije:

Viceprvak (3):
1996/97, 1997/98, 2002/03.

STARI DRUGOVI: Predsednik Nebojša Čović, predsednik Petar Škundrić i podpredsednik Zoran Milošević

Foto: TANJUG

nije uspeo da promeni put ka propasti i klub se prošle sezone našao u situaciji da se pored borbe za opstanak u regionalnoj ligi bori i da ne bude u potpunosti ugašen.

To bi se dogodilo ovog leta da nije došlo do pokretanja projekta na čijem je čelu Nebojša Čović, jer su kreatori plana shvatili da bi bilo "od nacionalnog interesa" da se slavno ime ne "ugasi" nego da se ustupi "panterima" iz Železnika, koji su u poslednje dve decenije izrasli u klub dostojan regionalnog poštovanja i pokazali se kao najbolji inkubator za stvaranje košarkaša u ovom delu Evrope. KK Crvena zvezda, registrovan kao udruženje građana, mogao je da proglasi bankrot prema Zakonu o stečaju i prema novom Zakonu o sportu u kome su sportska udruženja izjednačena sa privrednim društvima. Bankrot je sprečen krajem prošle godine kada je Privredni sud u Beogradu odlučio da udruženje građana ne može da bankrotira, ali je novi zakon o sportu promenio ambijent pa je moralo da se deluje. Ovo saznajemo iz razgovora sa Nebojšom Čovićem.

Međutim, sve u vezi sa KK Crvena zvezda je na ivici regularnog i jedino što je ostalo od kluba su ime i ideja. Klub nije imao ni "organe upravljanja", ni članove, ni upravu – imao je dugove prema poveriocima (čija imena nisu saopštena), Mirka Pavlovića i kakav-takav tim. Imena poverilaca još neće biti saopštena, ali se zna da se najviše duguje (oko 70 odsto) zajmodavcima, a ostatak ide na dugove prema igračima i trenerima, dobavljačima, dugovi po kreditima i obaveze na osnovu izgubljenih sudskih sporova. To izgleda strašno, ali je "neregulisanost" karakteristika gotovo svih sportskih klubova u Srbiji koji su godinama čekali da ta oblast bude zakonski omeđena. Prema novom zakonu, do sledeće godine bi svi sportski klubovi Ministarstvu sporta morali da dostave podatke o članstvu, statute, pravilnike, sastav organa upravljanja – trebalo bi da dostave ličnu kartu i zdravstveni karton kluba. To je na jednom nivou. Na drugom, ako je KK Crvena zvezda član veće NVO SD Crvena zvezda, zašto se onda na tom nivou nije rešavao problem, odnosno kako je moguće da uopšte postoji nešto što se zove "sportsko društvo" kao "krovna organizacija" ako nije u stanju da se bavi svojim članicama?

Takav "normativni horizont" dozvoljava da se izvode razne akrobacije da bi se nešto sačuvalo ili da bi se nešto drugo izbrisalo. U ovom slučaju, prema Čoviću, stvar je jasna: KK FMP će nastaviti da se takmiči kao i do sada pod imenom KK Crvena zvezda Beograd. Kao trener tog kluba mogao bi da se pojavi Svetislav Pešić, što bi bilo najjače pojačanje. Čović će biti predsednik KK Crvena zvezda u rekonstrukciji koji će imati upravu ali neće imati tim: ukoliko za pet godina Čović i Živorad Anđelković uspeju da vrate dugove, da izvedu klub "na zelenu granu", onda će se on fuzionisati sa postojećim KK Crvena zvezda Beograd, što je novo ime košarkaškog kluba FMP.

"KK CZB baštini tradiciju KK CZ i sve što se osvoji u tom periodu ide na konto 'stare Zvezde'", kaže Čović.

Kako je čitava akcija bila najavljivana mesecima ranije, javljali su se različiti komentari. Dosta njih je bilo negativno, ali je tvorcima projekta izgleda najvažnije da su se "najverniji navijači" izjasnili "za" i da će novi FMP imati punu podršku kada u oktobru istrči na parket dvorane Pionir u utakmici sa Hemofarmom u prvom kolu regionalne lige. Čović je sam pominjao da postoji i politički otpor ovakvom rešenju jer se neki plaše da bi njegov uticaj među Delijama predstavljao opasnost po nečije političke ambicije, što nije sasvim bez osnova kada se ima u vidu da su navijačke grupe zapravo najbrojnije i najbolje organizovane nevladine organizacije u Srbiji i političari radije od njih traže pomoć nego od sindikata i strukovnih udruženja.

Nebojša Čović kaže da će se sređivati jedna po jedna stvar u klubu i da ga ne brine što projekat ima mnogo neprijatelja u javnosti jer misli da je podrška mnogo veća.

"Ako neko ima bolje rešenje, neka slobodno izađe sa njim i što se mene tiče odmah ću ga prihvatiti", poručuje Čović. ◂

S. G.

Foto: Igor Salinger / aermedia.com

Soko G-2 Galeb

masa prazan: 2670 kg
masa normalna u poletanju: 3930 kg
masa maksimalna poletna: 4280 kg
motor: jedan turbomlazni rols-rojs vajper 11 Mk 22-6, potiska 11,1 kN
kapacitet rezervoara za gorivo: 1069 kg
dužina: 10,338 m
visina: 3,28 m
razmah krila (sa rezervoarima na krajevima krila): 11,62 m
površina krila: 19 m²
maksimalna brzina (na visini 6000 m bez spoljašnjeg tereta): 788 km/h
brzina krstarenja: 500–600 km/h
početna brzina penjanja: 1008 m/min
vrhunac leta: 12.000 m
maksimalni dolet: 1240 km
borbeni radijus: 290–406 km
naoružanje: dva mitraljeza AN-M3 kalibra 12,7 mm, sa 160 metaka i do 350 kg ubojnih sredstava na dva nosača bombi i četiri nosača za nevođena raketna zrna
ukupno proizvedeno: 250

Avijacija

Galeb od pola veka

U filmu *Čelični orao III* "galebovima" sa improvizovanim oznakama jedne južnoameričke države pripala je uloga – pogađate – loših momaka. Jedan "galeb" imao je i Džon Travolta, pilot entuzijasta. "Galebovi" su se mogli videti i na aeromitinzima i vazduhoplovnim događajima i u Australiji i na Novom Zelandu, kao i Indoneziji čija je vazduhoplovna industrija kupila jedan avion za opitovanje opreme i trenažu svojih pilota krajem osamdesetih. U Novom Sadu od pre četiri godine postoji akrobatska grupa "Stars" sa čak pet aviona G-2 nabavljenih na civilnom tržištu

KADA SE OPITNI pilot Ljubomir Zekavica 3. jula 1961. godine pripremao za prvi let tada najnovijeg domaćeg školsko-borbenog aviona "galeb", verovatno poslednje što mu je prolazilo kroz glavu je da će upravo ovaj vazduhoplov obeležiti jednu čitavu epohu avijacije na prostorima SFRJ i da će se zadržati na nebu više od pola stoleća i duže od zemlje koja ga je proizvela. U narednih pedeset godina, "galeb" je postao – i ostao – jedan od najuspešnijih, ako ne i najuspešniji proizvod vazduhoplovne industrije nekadašnje jugoslovenske federacije. Pored više od trideset generacija pilota RViPVO koje su stekle svoja "krila" na "galebu", izvezen je u Libiju i Zambiju, jedan primerak u Indoneziju, a danas – uz jedini preostali avion koji još leti u Vojsci Srbije – neretko je viđen na aero-mitinzima i okupljanjima vazduhoplovaca širom sveta.

Priča o mlaznom školskom avionu počinje sredinom pedesetih, kada JRV dobija prve mlazne avione sa Zapada, "tanderžete" F-84G (Republic F-84G Thunderjet), kasnije i "sejbrove" F-86 (North American F-86 Sabre). Za obuku pilota i navikavanje na mlaznu avijaciju, posle savladavanja osnovnih pilotažnih veština na elisnim domaćim avionima "aero-3" i "soko 522" korišćeni su "tevejci" T-33 (Lockheed T-33). Ovaj avion je nastao iz prvog američkog mlaznog lovca koji je ušao u operativnu upotrebu P-80 "šuting star" (Lockheed P-80 Shooting Star) i bio je dosta komplikovaniji za pilotiranje nego što je potrebno za obuku pitomaca Vojno vazduhoplovne Akademije (VVA). Prateći svetske trendove, SFRJ je krenula u razvoj školskog mlaznog aviona u drugoj polovini pedesetih, skoro istovremeno sa vodećim vazduhoplovnim silama – Britanija i Francuska su tek počele proizvodnju svojih "džet provosta" i "fuga mažistera" a Italija, Poljska, Češkoslovačka (koja će, ispostaviće se kasnije, snabdeti skoro ceo Varšavski pakt i deo nesvrstanih) tek su razvijale svoje avione.

RAZVOJ I ISTORIJA: Od novog aviona se tražilo da bude lak za upravljanje, da lako "podnosi" greške pilota ali i da ima mogućnost borbene upotrebe zbog čega je od početka razvijan po tim zahtevima. Takođe je planirano da

potisak motora bude veći od 1000 kg i izabran je "Rols-rojsov" motor "vajper mk 22-6" (Rolls Royce Viper). Zanimljiv je podatak koji se pominje u literaturi da je više od 50 posto proizvodne vrednosti "galeba" čine britanski motor, avionski instrumenti i elektronika (tzv. avionika). Hladnoratovska vojna doktrina očekivala je veliki iznenadni udar od neprijatelja – bilo sa zapada ili istoka, zavisi od perioda – pa je pred konstruktore postavljen i zahtev da "galeb" može da poleće i sleće sa travnatih pista i ravnih deonica puteva. Naredbom vojnog vrha, odnosno komande RViPVO 1957. godine, svi projektantski potencijali koji su bili angažovani na razvoju domaćeg školskog aviona koncentrisani su u Vazduhoplovno tehnički institut u Žarkovu i dve godine kasnije mostarska fabrika aviona "Soko" dobila je dokumentaciju za izradu prva dva prototipa. Konstruktorski tim predvodio je dr Zlatko Rendulić, a među konstruktorima je bio i ing. Milivoj Jugin, najveći srpski i jugoslovenski autoritet za oblast kosmonautike. Prvi prototip, koji se u dokumentima pominje kao "galeb 1", sa brojem 23001 na repu, bio je ujedno i najbrži "galeb" – izrađen u aerodinamički "čistoj" konfiguraciji, bez spoljnih nosača, sa poliranim aluminijumskim površinama, dostizao je brzinu od 812 km/h. Otklanjanje nekih uočenih "dečjih bolesti" odložilo je izradu drugog prototipa koji je služio kao osnova za serijske primerke do sredine 1963. godine. "Galeb-3" ostao je samo prototip i razlikovao se po jačem motoru. Uvođenjem novog aviona u upotrebu, postavljen je model školovanja pilota VVA koji se održao do početka devedesetih, odnosno kolapsa i države i JNA kao sistema. Posle selektivnog letenja na elisnom avionu (u početku češki "zlin", kasnije domaća "utva"), od druge godine akademije piloti pitomci su leteli 150 sati u mlaznom "galebu", a obuku završavaju na lovačkim ili lovačko-bombarderskim avionima zavisno od specijalizacije, odnosno potreba.

Sukob u Hrvatskoj u leto 1991. nekih osamdesetak "galebova" u sastavu RViPVO dočekalo je takoreći na prvoj liniji fronta, uglavnom u Zadru gde je i bila VVA tako da nije za preterano čuđenje što su upotrebljavani za neposrednu podršku čak i češće nego što se moglo očekivati od lako naoružanog, primarno školskog aviona. "Galeb-2" se pokazao kao prilično otporan, zabeleženo je nekoliko uspešnih sletanja teško oštećenih aviona, uključujući i jedan pogođen prenosnom raketom zemlja-vazduh. Od 1992 VVA pa samim tim i "galebovi" bili su koncentrisani u Podgorici i tamo je nastavljena obuka pitomaca-pilota Vojske Jugoslavije

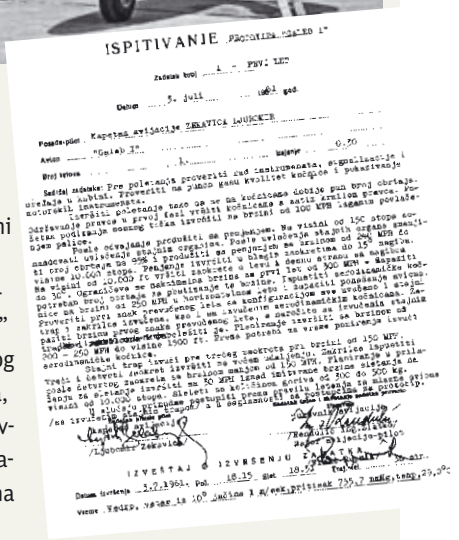
DVA POSLEDNJA RATA: Školovanje srpskih i crnogorskih pilota na "galebu" nasilno je zauvek prekinuo pogodak NATO avijacije u ratno proleće 1999 kada su uništeni avioni koji su bili (pre)natrpani u podzemni objekat "Zeta"

23001

Prvi prototip "galeba", ev. br. 23001, po povlačenju iz operativne upotrebe predat je tadašnjem 975. vazduhoplovno nastavnom centru u Somboru. Tamo je, bar nominalno, bio postavljen kao učilo no kako je vreme prolazilo bio je prepušten njegovom zubu i propadnju pod vedrim nebom i na milost i nemilost regruta "plavaca" od kojih su mnogi na njemu ostavili neku "uspomenu" u obliku potpisa urezanog u oplatu ovog svojevrsnog svedoka vazduhoplovne istorije. Tokom bombardovanja 1999. dodatno je oštećen gelerima projektila koji su pogodili aerodrom. Muzej jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva preuzeo je "galeb" br. 001 i u proleće 2009. je prevučen u radionicu na sportskom aerodromu Lisičji jarak pored Beograda. Tamo je počela restauracija ovog aviona, koju po ugovorom sa MJRV obavlja beogradski aeroklub "Galeb" u kojem i oko koga su okupljeni vazduhoplovci i prijatelji avijacije sa posebnim afinitetom ka starim vazduhoplovima. Po završetku restauracije, za koju je potrebno oko 8000 radnih časova, "23001" svoje zasluženo mesto će dobiti u Muzeju jugoslovenskog vazduhoplovstva. Za razliku od većine drugih eksponata, prvi "galeb" biće potpuno funkcionalan, sa svim operativnim sistemima, uključujući i motor čije je zapuštanje (paljenje) planirano po završetku radova. Slikovitije, "da ima neophodne administrativne dozvole mogao bi i da poleti", kažu u AK Galeb. Poseban kuriozitet je to što u restauraciji učestvuje i Aranđel Mihić – Aco iz Stoca, danas Novobeograđanin koji je kao mladi majstor, krajem pedesetih, u mostarskoj fabrici "Soko" radio na izradi upravo ovog primerka "galeba", odnosno njegovog prvog prototipa. Aco je prva generacija avio-limara, zanimanja koje je nestalo kako se razvijala industrija vazduhoplova i usložnjavala tehnologija obrade materijala za njene proizvode.

ISPITIVANJE

50 GODINA ISTORIJE: Prototip Galeb-1; pilot Ljubomir Zekavica pred prvi let 3. jula 1961; naređenje za let i pilot Milan Malović pored galeba 2. jula 2011.

(poznat i kao Šipčanik) na aerodromu Golubovci pored Podgorice. Tri godine ranije, da bi se ispoštovao sub-regionalni sporazum o količinama borbenih aviona, odlučeno je da se za potrebe obuke ostavi 17 "galebova" kojima su skinuti mitraljezi i instalacije za naoružanje a ►

ostali su povučeni iz upotrebe. Od vojnih "galebova" samo jedan primerak je preživeo bombardovanje 1999. i do skoro je aktivno leteo u sastavu Tehničko opitnog centra Vojske Srbije za potrebe proveravanja različite opreme, obuke pilota i prikazivanje na aeromitinzima i vojnim svečanostima. "Galeb" veteran u VS je i dalje na brojnom stanju i prilično "fit" za svoje godine ali – prema neslužbenim informacijama – trenutno ne leti zbog starosti guma i čekanja na nabavku novih koje se više ne proizvode, tako da je 50. rođendan dočekao, nažalost, na zemlji.

Neposredno pred pedesetogodišnjicu prvog leta "galebovi" su se našli u još jednom prilično konfuznom sukobu – ovoga puta sa libijskim oznakama. Libiji je SFRJ isporučila 112 G-2AL i 24 "jastreba". "Galebovima" je opremljena pilotska akademija u bazi Misurata. Prema nekim informacijama, Libijci su bili zainteresovani za dodatna 48 aviona, ali zbog pada cena nafte i smanjenja libijske kupovne moći nije nikad došlo do isporuke. Kada je Gadafijev režim izašao iz izolacije bila je to prilika za obavljanje saradnje starih partnera i uz pomoć srpskih tehničara (i pilota) remontovano je u Libiji dvadesetak "galebova" koji su se sa svojim posadama našli u vrtlogu građanskog rata i spoljne intervencije. U bezmalo pa frenetičnom pokušaju da zabeleže bar jednu 'vazdušnu pobedu' – i tako odrade i odličan maketing proizvođaču aviona – svojim višenamenskim

POSLEDNJI GALEBOV RAT: Sukob u Libiji Foto: Reuters

lovcem četvrte generacije "rafal", francuski piloti su pokušali 24. marta da presretnu jednog "galeba" snaga lojalnih Gadafiju koji je povredio zonu zabrane leta, ali pošto im to nije pošlo za rukom jer je libijski avion uspeo da sleti, pogodili su ga na zemlji precizno navođenim projektilom AASM. Da ironija lova na skoro pa muzejski avion bude veća, prema francuskim zvaničnim podacima jedan AASM nominalno staje preko 350.000 evra, višestruko više nego "galeb" na tržištu polovnih letelica, ispravan, u dobrom stanju. Nekoliko dana kasnije saopšteno je da su gađani "galebovi" koji su se navodno pripremali za poletanje u napadačku misiju.

CIVILNI "GALEBOVI": Krajem osamdesetih, manji broj "galebova", uz posredovanje muzeja vazduhoplovstva, našao je put do civilnog tržišta, prvenstveno severnoameričkog, odnosno do ljudi koji žele da u svojoj floti imaju i mlazni avion a mogu to da sebi priušte. Ovi avioni su u prethodne dve decenije često menjali vlasnike, kao i boje i oznake... Neki kolekcionari se trude da avioni budu što autentičniji dok drugi žele atraktivni *look* pa su tako "galebovi" viđeni sa varijantama američkih, sovjetskih ili zambijskih oznaka. U filmu *Čelični orao III* "galebovima" sa improvizovanim oznakama jedne južnoameričke države pripala je uloga – pogađate – loših momaka. Jedan "galeb" imao je i Džon Travolta, pilot entuzijasta. "Galebovi" su se mogli videti i na aeromitinzima i vazduhoplovnim događajima i u Australiji i na Novom Zelandu, kao i Indoneziji čija je vazduhoplovna industrija kupila jedan avion za opitovanje opreme i trenažu svojih pilota krajem osamdesetih. U Novom Sadu od pre četiri godine postoji akrobatska grupa "Stars" sa čak pet aviona G-2 nabavljenih na civilnom tržištu. Posebno mesto u priči o restauriranim 'Galebovima' zauzima istoimeni aero klub iz Beograda čiji su piloti, tehničari i prijatelji u mnogome doprineli popularizaciji vazduhoplovne istorije i tradicije, prikazivanjem već više od deset godina sačuvanih delova što većem broju ljudi – u Beogradu, Novom Sadu, Kečkemetu, Plovdivu, Brnu, Hradec Kralovama...

Tačno na pedeseti rođendan, bez glamura ili svečarske atmosfere, "galeb" – oldtajmer, ponosno noseći oznake neke bivše države koja je rame uz rame sa najboljima napravila tada najmoderniji avion, poleteo je sa piste aerodroma u Celtvegu, u Austriji, na rutinski prelet do Beograda. ◂

Igor Salinger

JEDINI PREOSTALI GALEB G2 U VOJSCI SRBIJE Foto: Igor Salinger / aermedia.com

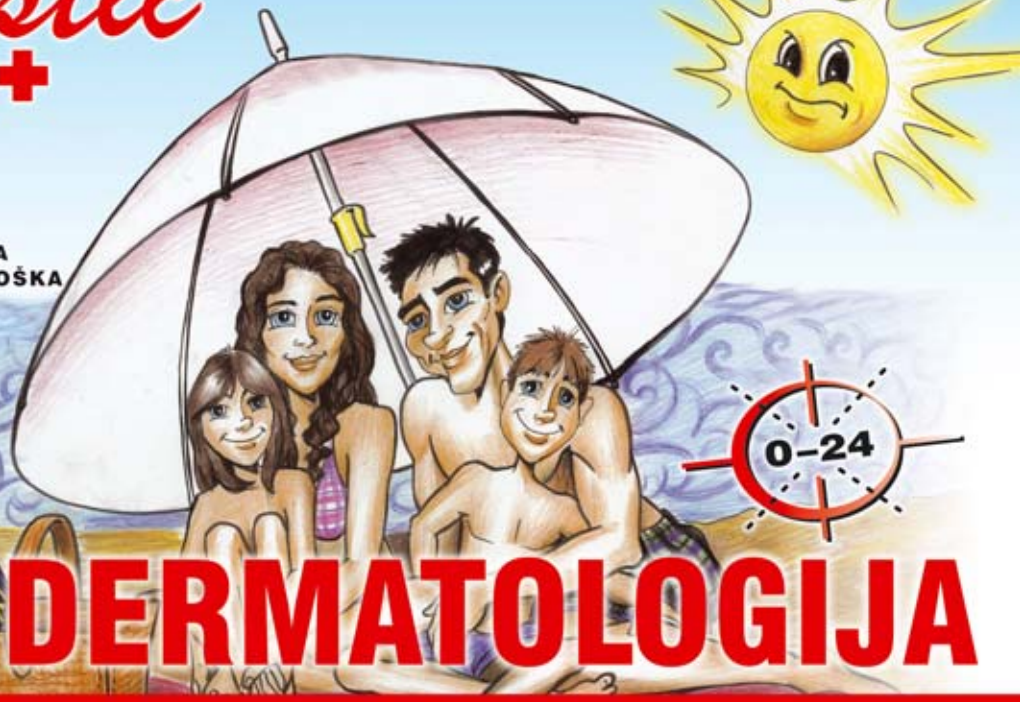

Dr Ristić

dom zdravlja

- OPŠTA MEDICINA
- MEDICINA RADA
- PEDIJATRIJA
- GINEKOLOGIJA
- FIZIKALNA MEDICINA
- RADIOLOŠKA DIJAGNOSTIKA
- BIOHEMIJSKA i MIKROBIOLOŠKA LABORATORIJA
- PREVOZ SANITETOM
- INTERNA MEDICINA
- KARDIOLOGIJA
- ENDOKRINOLOGIJA
- REUMATOLOGIJA
- UROLOGIJA
- OFTALMOLOGIJA
- OTORINOLARINGOLOGIJA
- NEUROLOGIJA
- OPŠTA HIRURGIJA
- MEDICINA SPORTA
- GASTROENTEROLOGIJA
- STOMATOLOGIJA

01.-31. avgust

0–24

DERMATOLOGIJA

11070 Novi Beograd, Narodnih heroja 38, Tel. 011/2693-287, 2697-808 mob.tel. 063/205-764, Pregledi u ordinaciji od 08 do 21:30h
Kućne posete od 00 do 24h, www.dr-ristic.com, e-mail: zcentar@dr-ristic.com

PROFESIONALNE SELIDBE U SRBIJI I SVETU PO SISTEMU "KLJUČ U RUKE"

KUTIJE, PAKOVANJE, DEMONTAŽA, MONTAŽA
PRENOS KASA, SEFOVA, BANKOMATA, KLAVIRA...
SPECIJALNOM OPREMOM
PREKO 1000 AGENATA U 37 ZEMALJA

beocontrol
professional moving & transport service

Dozvolite da vam profesionalni tim pakera selidbu pretvori u zadovoljstvo ~ Selite se i veselite!

www.selidbesrbija.com

BEOGRAD 011/668-02-60 NIŠ 018/45-19-500
NOVI SAD 021/66-16-027 ČAČAK 062/62-88-53

VREME

Na ovoj stranici u štampanom
izdanju nalazi se reklama

Neka se svi zovu kako se zovu

Zvao bih se Arslan — VREME 1075

Moj Arslane, pa neka telo umre ako je po tebi ono bolesnije od noge, samo ako je to moguće. Pišeš "od Kosovskog boja pa do Prvog svetskog rata"! Da li imaš pojma koliko je vremena Srbija na Kosovu vladala? Da li imaš pojma kako ćeš da održiš "suverenitet" u jednoj oblasti u kojoj te devedeset odsto stanovništva ne želi? Ili misliš da se boriš i da ćeš pobediti. To su već drugi pokušali – rezultat vidimo. I još nešto, Istambul je bio do 1453. (daleko posle Kosovske bitke) Konstantinopolj, pa niko ne misli sada da se treba boriti. Ostani ti lepo da se zoveš kako se zoveš, a pusti druge da se zovu kako oni hoće, možda su oni još žilaviji od tebe.

Miro Mihajlović, elektronskom poštom

Svet je video

U devojke dete — VREME 1075

Zanimljiv tekst. Pod uslovom da je sve što je rečeno tačno, rezultat može da bude veoma interesantan. Doza skepticizma "jednog inženjera" iz teksta je takođe u redu, osim tvrdnje da "To svet još nije video V-motor sa uglom između osa cilindara koji nije 90 stepeni. Nije video, niti će videti." To jednostavno nije tačno. Svet je to video odavno i gleda dan-danas. Motor sa unutrašnjim sagorevanjem može da radi pod bilo kojim uglom između osa cilindara, i kada se pogleda istorija i razvoj automobilskih i drugih motora mogu se videti najrazličitija konstruktivna rešenja. Ugao od 90 stepeni jeste uobičajen za V8 motore, kao što je ugao od 60 stepeni uobičajen (i prirodan) za V6 motore. Ali, nekoliko sledećih primera pokazuju svu raznovrsnost mogućih konfiguracija: 65 stepeni i 120 stepeni (Ferrari); 10,6 stepeni i 15 stepeni (Volkswagen VR6); 54 stepena (GM-Opel V6); 72 stepena (Mercedes Bluetec Diesel V6); 80 stepeni (Honda RA 168-E motor za bolid F1 McLaren MP4-4). Ovako isključiva, a pogrešna, tvrdnja opravdano dovodi u sumnju i sve ostale tvrdnje "jednog inženjera" iznete u tekstu. A svima koji učestvuju u projektu iskreno želim da uspeju u svojim namerama i planovima.

Jovan Jekić, elektronskom poštom

Na krivoj strani

Kraj početka pregovora — VREME 1075

Cenim vaš list i redovno ga čitam, ali mislim da ste se postavili na pogrešnu stranu podržavajući separatiste koji nasiljem pokušavaju da spreče UN, UNMIK, KFOR, EULEKS i prištinske vlasti da se stanje na severu normalizuje. Mislim da su pokušaji otcepljenja severa potpuno pogrešni i neproduktivni; oni destabilizuju ne samo Kosovo već ceo region i siguran sam da se takvom politikom Kosovo ne može povratiti.

Matija Šoskić

Izvinjenje

U tekstu "Sam protiv njih ili kvarna pašteta protiv crnog čartera" objavljenog u "Vremenu" br. 1075 potkrala se sasvim nenamerna greška. U delu jedne rečenice, u vezu je dovedeno oglašavanje Carnexa sa izjavama Željka Mitrovića, tačnije rečeno je da se Carnex oglašava "gde god Mitrović nešto zucne". Do toga je došlo jer su od početka afere sa Mitrovićevom jahtom, vesti o tome na sajtu "Blica" koje su se i nekoliko puta tokom dana smenjivale, bile isprekidane upadljivim Carnexovim reklamama. Međutim, reč je o pukoj koincidenciji, automatizmu postavljanja oglasa koji je doveo do pogrešnog zaključka. Izvinjavamo se Carnexu i čitaocima.

Ivana Milanović

Ispravka

U tekstu"Napušteni u Sinajskoj pustinji" ("Vreme" br. 1071) greškom je navedeno da je londonska agencija *Continental News Service* objavila 30. marta 1946. izveštaj o razgovoru generalnog direktora La Gvardije i delegacije izbeglica. Tačan datum kada je objavljen ovaj izveštaj jeste 30. avgust 1946. Izvinjavamo se gospodinu Rušku Matuliću i čitaocima.

>> prodaja&pretplata

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	3500 din	3300 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	7000 din	6600 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

6 meseci	bez PDF-a	sa PDF-om
Srbija	750 din	1200 din
svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog.

VREME ELEKTRONSKA ARHIVA

	Srbija	svet
VREME DVD komplet 1997–2011 (br. 334–1065)	900 din	USD 29
dopuna kompleta za dosadašnje kupce	500 din	USD 15

Elektronska arhiva nedeljnika VREME u PDF formatu sa sačuvanim stranicama kao u štampanom izdanju i sa mogućnošću pretraživanja, obuhvata period od marta 1997. do maja 2011. Diskovi se dostavljaju poštom u roku od 20 dana od kad dobijemo dokaz o uplati. Raniji brojevi Vremena ne postoje u ovom elektronskom obliku.

OSTALA IZDANJA

Srbija	Svet	
DRAGAN TODOROVIĆ: Trupni portret	600 din	19 USD

U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene je uračunata poštarina. Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu VREME, Trg Republike 5, Beograd, ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje, knjiga ili VREME-DVD). Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME isključivo na račun 205-13281-15. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi http://www.vreme.com/pretplata pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na www.vreme.com/pretplata. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga, a korisniku su na raspolaganju svi brojevi objavljeni na internetu od kraja 1998. godine.

▸ dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom ▸ telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ▸ e-mailom na *prodaja@vreme.com*

Republika

Početkom devedesetih, kad ono počeo raspad Jugoslavije, taj rat, kad su na sve strane nicale srpske autonomne oblasti, u radničkom naselju u Valjevu, imena Kolonija, Bogoljub Arsenijević Maki je osnovao SAO Republiku Koloniju. Vid otpora Miloševićevom režimu, performans ili dobra zajebancija, istorija još nije rekla zadnju, tek Republika Kolonija je imala svoju zastavu, predsednika, ministre, sve što treba, pa i granice svoje teritorije. Imala je i tu i takozvanu spomeničku arhitekturu, u centru naselja Arsenijević je od siporeks blokova uradio ogroman ud, iliti muški polni organ, koji je nazvao Spomenik Srpskom predsedniku. Spomenik je srušila tadašnja milicija, tako je Arsenijević onemogućen da završi delo, a nameravao je da, kako se umetnički izrazio, na Predsednika natakne ogromnu siporeks guzicu koja bi se zvala Vojvoda Šešelj.

Foto: Dragan Todorović

Republika Kolonija je pala u zaborav, još stoji tabla na ulazu u radničko naselje, i sa Bogoljubom je bilo što je bilo, tek prošle godine ga je drug Predsednik amnestir'o zbog dela koja su ga teretila za učešće u Pretpetookobarskim promenama, a šta je bilo s Nama...

Sa Nama bilo što biti mora, i što sleduje po te zakonitosti, manjina od pre dvehiljadite postala većina. Jašta nego legalna i legitimna kad joj se priključili oni koji su opet izabrali pravu stranu. Samo što, ko je bio manjina, ost'o manjina, u tom pravu i participaciji, da ne kaže sledovanju, normalnog života. Ili će biti da je većina i dalje ostala većina, po tome da joj se život, po vertikali i horizontali, što reko insan Sidran Izbosne, svodi na golo preživljavanje. Zajebana je to matematika, ali tak'o je valjda sledovanje kad je Naša demokratija u pitanju. Najmanje je važno ko si, 'de si, i 'de si bio, važno je da si Član, da si Upisan. Nije važno Gde, jer ovde se i ne zna ko je na vlasti. Na vlasti je Vlast, i ona se prema ostalim građanima, da ne kaže narodu, koji nije kod Njih, ponaša kao kolonizator, podmiruje samo Svoje i svoju Familiju. Došlo dotle da oni koji nisu u partijama treba da se otcepe, osnuju svoju republiku. Toliko i sve otišlo u muški polni organ, i u PM, da svako treba da se zabarakadira u Ličnu republiku.

Sva prilika, kao što treba, da ovo prelazi u Svakidašnju jadikovku. Šta ono ovaj pesnik 'tede da kaže, da, da je sve pogolemo otišlo u Onu stvar. Statistika veli sve više nezaposleni', statistika veli i da, uprkos velikom zalaganju za smanjenje Javne potrošnje, broj zaposlenih u Javnim preduzećima i gradskim upravama raste. Javljaju da dole, u Kruševcu gradu, u poslednjih nekoliko godina, u te Naše javne službe i Naša javna preduzećeta, zaposleno oko 400 novih Naših ljudi. E, koliko je samo kruševaca, ćićevaca i ostali' varvarina. Još javljaju da izabrani instruktori za predstojeći Popis stanovništva. Vele sve Moj do Moga, nadoknada samo 500 evra, uglavnom Naši ljudi iz gradskih uprava, Naši iz partija, i Naši iz familije. Sa pos'o rukovodile, i rukovode, Naše Popisne komisije, naknada samo 1000 evra. Tek sledi izbor popisivača, očekuje se da i oni budu Naši. Student iz Novog Sada, koji nije izabran za instruktora, iš'o da se žali gde treba, rekli mu da može, ali usmeno, još mu usmeno rekli, Šta se žališ, ionako nisi primljen.

Došlo dotle da ne mo'š budeš portir portira, a kamoli imaš stolicu, radni sto, da se ne govori o laptopu, torbi za isti, autu, švalerci, vozaču, u upravnom odboru Kontrole leta, ako nisi Naš. I sve to, kad avanzuje u neku Kontrolu leta, bezrezervno podržava Našu stvar, čak se ide dotle da bi i poginuli za tu Našu stvar. Nije naš čovek mutav, sve to prirodno inteligentno, ako treba i sve će po spisku za Našu stvar. I ne samo to, kad uđe u pos'o načisto se promeni, i to pozitivno, puno samopouzdanja, utegne se, redovno prisustvuje Našim manifestacijama i Zajedničkim uspesima, i baš tebe te, kad vidi da nisi Nji'ov, gleda ko smrdljiv sir i provrišt'o raso.

Ali, šta će bude, braćo i sestre, ako svi postanu Naši? Jerbo, kako je krenulo, a narod prirodno inteligentan, i to bude jednog lepog dana. Kao rešenje se nameće rešenje i recept gospodina Dragana Markovića Palme. Zna se da u taj Palma život, ženidba i udadba, sama smrt, besplatni + stimulirani... Jako besplatno i javno delio i steone bavarske junice. Tačno 240 komada. Svaku junicu, od tačno 2000 evra po komadu, javno, i u prisustvu Našeg Prvog potpredsednika Vlade i ministra policije Dačića, iz bubnja izvukla Suzana Mančić. Jeste da to nema, ili još nije pročitano, kod Tarabića, ali moguće, kad svi budemo Naši, da se tako dobija i radno mesto, taj radni sto, švalerka, sinekure za upravni odbor... Ako ništa, stvar će bude javna.

Ja, umal' da zaboravi, ruski ambasador Konuzin na srpskom otvorio Sabor trubača, rek'o, Život Srba nije lak, narod dva dana pušten da radosno oda po nezavršenom Mostu preko Ade. Pošto konkurs za ime mosta koristi priliku da predlog, neka se zove, neka se zove, Jedna zemlja, dva sistema. Nije lošo, a i Kinezi bi, iz svoji razlozi, stali iza toga. Ako neko, glede svega, ima pita, Što se bolan kuresaš, ima odgovor, Ima se bre kuresa, vazda violinista u kupleraju.

Dragan Todorović

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec